EDGAR ALLAN POE

DEDEKTİF AUGUSTE DUPIN ÖYKÜLERİ

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİRENLER:
MEMET FUAT, YURDANUR SALMAN-DENİZ HAKYEMEZ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

EDGAR ALLAN POE

DEDEKTİF
AUGUSTE DUPIN
ÖYKÜLERİ

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİRENLER:

MEMET FUAT, YURDANUR SALMAN-DENİZ HAKYEMEZ

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ
EDGAR ALLAN POE
DEDEKTİF AUGUSTE DUPIN ÖYKÜLERİ
görsel yönetmen
BİROL BAYRAM
grafik tasarım ve uygulama
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
meşelik sokağı 2/3 beyoğlu 34430 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskulturyayinlari.com.tr

Genel Yayın: 996

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

MORGUE SOKAĞI CİNAYETİ

Syren'ler hangi şarkıyı söylerlermiş? Ya da Achilles kadınların arasına saklandığı

zaman hangi adı takınmış? Gerçi şaşırtıcı sorulardır bunlar, ama bütün tahminlerin ötesinde oldukları da söylenemez.

Sir Thomas Browne

Çözümleme diye adlandırdığımız düşünce gücünün kendh1 isi çözümlenmeye pek elverişli değildir. Onu sadece, vardığı sonuçlarla değerlendirebiliriz. Bildiğimiz bir şey de şu: Çözümleme gücüne aşırı derecede sahip olmak, insanoğlu için her zaman gerçek bir tat kaynağıdır. Güçlü bir adam nasıl vücudu ile övünür, adalelerini çalıştıran hareketlerden hoşlanırsa, çözümleyici de *karmakarışık şeylerin içinden çıkmaya çalışarak kafa yormaktan hoşlanır. Yeteneğini göstermesine yarayacak en saçma işlerden bile tat alır. Bilmecelere, bulmacalara, anlaşılmaz yazılara pek düşkündür; bunları çözerken o derece beceriklilik gösterir ki, alelade kimselere doğaüstü bir iş yapıyormuş gibi gelir. Yöntemli düşünceyle vardığı sonuçların havasında, gerçekten de bir içe doğmuşluk vardır.*

Bu çözümleme yeteneğinin canlanmasına, herhalde matematiğin, hele onun en yüksek kolu olan ve karışık işlemleri var diye –adeta *değerini artırmak içinmiş gibi– yanlış olarak analitik dediğimiz çeşidinin çok etkisi vardır. Gene de, aslında hesaplamak, çözümlemek demek değildir. Örnekse, bir satranç oyuncusu hiç çözümleme yapmadan bazı hesaplamalar yapar. Şunu da söylemeli: Satranç oyununun düşünce üzerindeki etkileri çok yanlış anlaşılmıştır. Bir bilim kitabı yazmıyorum, sadece biraz tuhaf bir öyküye başlangıç olarak gelişigüzel bazı görüşlerini sıralıyorum; bunu fırsat bilerek, gösterişi sevmeyen dama oyununun, ustaca bir araya getirilmiş saçma zorluklarla dolu satranç oyununa oranla, düşünce gücünün en yüksek katlarını kullandırmak bakımından daha kesin, daha yararlı*

olduğunu ileri süreceğim. Satranç oyununda taşların değişik, başka başka hareketleri vardır, değerleri de çeşitlidir, birbirine uymaz; karışıklığı derinlik sanıyor, yanılıyorlar (görülmemiş bir yanılma değil doğrusu). Bu oyun bütünüyle dikkate dayanır. Bir an dikkatiniz gevşeyecek olsa, hata yaptınız demektir, ya bir taş kaybedersiniz ya da yenilirsiniz: Hareketler sadece türlü türlü değil, üstelik karışıktır da, o yüzden bu gibi hatalara düşmek olasılığı çoktur; on oyundan dokuzunu, kafası derli toplu işleyenler kazanır, zeki olmak yetmez. Damada ise tam tersine, hareketler tek çeşittir, pek öyle bir değişiklik yoktur, dikkatsizlik olasılığı azalmıştır, dikkat kullanılmaz bile, her iki taraf da kazandıklarını kendi beceriklilikleriyle kazanırlar. Daha elle tutulur bir örnek verelim; bir dama oyunu var diyelim, sadece dört tane dama olmuş taş kalmış ortada; elbette ki böyle bir durumda hata yapılması beklenemez. Kazanmak için (oyuncular eş değerde iseler) görülmemiş bir hareket yapmak gerekir, öyle bir hareketi de insan ancak kafasını kullanarak bulabilir. Basmakalıp çarelere başvuramayacağından, çözümleyici, karşısındakinin ruhuna girmek, düşünüşünü anlamak zorundadır; böylece bir bakışta (bazen gerçekten gülünecek derecede basit olan) ana yöntemler, baştan çıkarıcı, yanlış hesaplara sürükleyici oyunlar buluverir.

Briç denilen iskambil oyununun hesaplama gücüne dayandığı söylenir; öte yandan en akıllı kimseler bile, satrancı saçma bulurlar da, bu oyundan açıkça görülen ama nedeni pek bilinmeyen bir tat alırlar. En küçük bir kuşkum olmadan söylüyorum, çözümleme gücünü onun kadar çalıştıran başka hiçbir oyun yoktur. Yeryüzündeki en iyi satranç oyuncusu, satrancı en iyi oynayan kimsedir, *o kadar; briçte ustalık ise bir insanın kafasını kullanabildiğini, akılların çarpışacağı çok daha önemli işlerde de başarı sağlayabileceğini gösterir. Ustalık derken, elverişli yardımların geleceği bütün kaynakları bir anda kavrama gücüne sahip olan, örnek bir briç oyuncusunun olgunluğunu*

düşünüyorum. Bu kaynaklar hem pek çoktur, hem de pek çeşitlidir, üstelik düşüncenin öyle kuytu köşelerinde saklıdırlar ki, alelade kimselere erişilmez, yanına varılmaz şeylermiş gibi görünürler. Dikkatle gözlemek, iyi hatırlamak demektir; onun için kafası derli toplu işleyen bir satranç oyuncusu briçte de kendini gösterebilir; sonra Hoyle kuralları da (oyunun mekanik yapısına dayandıklarından) herkesin yeteri kadar anlayabileceği şeylerdir. Böylece, sağlam bir belleği olup, "kitaba" uyarak oynayan herkese iyi oyuncu demek bir alışkanlık haline gelmiştir. Ama kurallara sığmayan şeyler de vardır, işte çözümleyicinin ustalığı öyle durumlarda belli olur. Sessizlik içinde bazı gözlemler yapar, bazı sonuçlar çıkarır: Belki arkadaşları da yapar aynı şeyi; ama herkes kendine göre bir bilgi elde eder; bu bilginin azlığı ya da çokluğu, sadece varılan sonuçların doğruluğundan gelmez, daha çok gözlemlerin niteliğinden gelir. İş neyi gözleyeceğini bilmektedir. Bizim oyuncumuz dikkatini sınırlamaz; kendimi oyuna vermeliyim diyerek, oyunun dışındaki şeylerden çıkarılabilecek sonuçları bir yana atmaz. Ortağının yüzündeki değişikliklere dikkat eder, öbür iki oyuncu ile inceden inceye ölçüştürür. Her elde kâğıtların nasıl dağıtıldığını kestirmeye çalışır; oyuncuların bakışlarından kozların, onörlerin kimlerde olduğunu anlar. Oyun devam ederken yüzlerdeki bütün değişiklikleri kollar, güven, şaşkınlık, utku, can sıkıntısı gibi kolayca belli olan değişikliklere bakarak bazı düşünceler elde eder. Bir elin alınışından onu alanın aynı cinsten başka bir kâğıdı olup olmadığını kestirir. Şaşırtmak için oynanan bir kağıdı masanın üstüne atılışındaki edadan anlayıverir. Ağızdan kaçan ya da rastgele söylenen bir söz; bir kağıdın düşüşü, ters dönüşü, görülmemesi için harcanan çaba ya da umursamazlık; kazanılmış ellerin sıralanıp sayılışı; sıkıntı, duralama, heveslenme, heyecan –bütün bunlar, onun sanki içine doğmuşçasına ortaya attığı gerçekleri bulmasına, durumu görebilmesine yardım eder. İlk iki üç kâğıt oynandı mı, herkesin elinde neler olduğunu öğrenir, ondan sonra da,

bütün eller yere açılmış gibi rahat rahat, hiç çekinmeden oynamaya başlar.

Çözümleme gücü, bildiğimiz beceriklilikle karıştırılmamalıdır; gerçi çözümleyici ister istemez becerikli bir kimsedir, ama becerikli kimselerin hepsi çözümleme yapamazlar. Kuruculuk ya da birleştiricilik gücü diye adlandırılan ve bilginlerin (bence yanlış olarak) ayrı bir organdan geldiğine inandıkları, ilkel bir yetenek sandıkları *beceriklilik, kafası işlemeyen, aptal denebilecek kimselerde de sık sık görülen bir şeydir; o kadar ki, insan düşüncesi üzerine eser veren yazarların aşağı yukarı hepsi bu gerçeğin farkına varmışlardır. Çözümleme gücü ile beceriklilik arasındaki uzaklık, çeşitli hayalleri kafaya toplama gücü ile bunlardan yeni bir hayal yaratabilme gücü arasındaki uzaklıktan bile fazladır; ama büyük bir benzerlikleri de var. Gerçekten, becerikli kimseler kafası hep hayallerle dolup taşan kimselerdir; yaratma gücü olanlar ise birer çözümleyiciden başka bir şey değillerdir.*

Aşağıdaki öykü, okuyucuya, sanki ileri sürdüğüm bu düşüncelerin bir açıklamasıymış gibi görünecektir.

18— yılının ilkyazı ile yaz başlarını geçirdiğim Paris'de, Monsieur C. Auguste Dupin adında biriyle tanışmıştım. Gerçekten ünlü bir aileden olan bu genç, bazı talihsizlikler yüzünden iyice yoksul düşmüş, hayatın yükü altında ezilerek her türlü hareketten bezmişti; eski servetini elde etmek için uğraştığı da yoktu. Alacaklılarının hoşgörüsüyle, baba malının pek az bir parçası elinde kalmıştı; oradan gelen parayla hayatın kaçınılmaz gereksinimlerini karşılayarak, hiç şatafata sapmadan, güçlükle geçiniyordu. Tek lüksü kitaplardı. Onları da elde etmek, Paris'de öyle pek zor bir iş değildir.

İlk karşılaşmamız Montmartre Sokağı'ndaki karanlık bir kitaplıkta oldu; ikimiz de aynı kitabı arıyorduk, ender

bulunan, pek önemli bir kitaptı; bu olay bizi birbirimize yakınlaştırmaya yetti. Tekrar tekrar buluştuk. Bir Fransız'ın kendisinden söz ederken takınacağı tam bir açıkyüreklilikle anlattığı aile öyküsü, beni pek ilgilendirmişti. Okuduğu kitapların çokluğuna da şaşıp şaşıp kalıyordum; ama asıl, ruhumu bir ateş gibi saran, yaratıcı hayallerinin sıcaklığı, canlılığı, tazeliğiydi. Paris'de o zaman aramakta olduğum şeyleri ararken, böyle bir adamın dostluğu, benim için değeri ölçülmez bir hazineydi; bu düşüncemi ona açıkça söyledim. Sonunda, kentte kaldığım sürece birlikte oturmaya karar verdik; ben onun kadar darlık içinde olmadığımdan, bir ev tutup ruhlarımızın karanlık havasına uyacak bir biçimde döşemeyi üzerime aldım; tuttuğum ev St. Germain'in dış mahallelerinde, ıssız bir yerdeydi; zamanın aşındırdığı, çirkin, nerdeyse yıkılacak, eski mi eski bir yapıydı; ne olduğunu sorup öğrenmediğimiz bazı boş inanlar yüzünden yıllarca boş kalmıştı.

Orada geçirdiğimiz hayat bilinseydi, herkes bize deli gözüyle bakardı –ama, işte, zararsız delilerden. Tam bir yalnızlık içindeydik. Hiç konuk kabul etmiyorduk. Evimizin yerini eski arkadaşlarımdan saklamıştım; Dupin'in ise zaten yıllardır Paris'de hiç kimseyle bir alışverişi kalmamıştı. Kendi başımıza, yapayalnız yaşıyorduk.

Geceyi salt gece diye sevmek arkadaşımın bir eğlencesiydi, hayallerine hız veren, garip bir eğlence (başka ne diyebilirim buna?); bütün öbür huylarına olduğu gibi, bu *değişik huyuna da sessizce uymuştum; kendimi bütün bütün onun kaprislerine bırakmıştım. Tanrının karanlığı her zaman yeryüzünü sarmadığından, gündüzleri onu biz yaratıyorduk. Sabahın ilk ışıklarıyla birlikte, yaşlı evimizin bütün panjurlarını kapatıyor, soluk, cansız ışıklar saçan bir çift şamalı fitil yakıyorduk; bu fitillerden keskin bir koku yayılıyordu. Onların ışığında ruhlarımızı hayallere bırakıyor – saatin vuruşları gerçek karanlığın geldiğini haber verene*

kadar okuyor, yazıyor ya da konuşuyorduk. Sonra, kol kola caddelere fırlıyor, kalabalık kentin ışıkları, gölgeleri arasında, geç saatlere kadar oradan oraya, başı boş dolaşıyor, sadece sessiz bir seyirci olarak tadılabilecek sonsuz heyecanlar arıyorduk.

Böyle zamanlarda Dupin'in gösterdiği o garip çözümleme gücüne (kolayca hayal kuran bir insan olduğunu bildiğim için şaşmamam gerektiği halde) pek şaşırıyor, hayran oluyordum. Gösterişinden değilse bile –çözümleme işini yapmaktan büyük bir tat alıyordu; saklamıyordu bunu. Kıkır kıkır gülerek, insanların çoğunun göğüslerinde kendisine doğru açılmış pencereler olduğunu söylüyor, övünüyordu; bu gibi sözler söyledikten sonra benim üzerime bilgisinin genişliğini gösteren şaşırtıcı şeyler anlatmayı alışkanlık edinmişti. Böyle anlarda tavrına bir soğukluk, bir anlaşmazlık gelirdi, gözleri boş boş bakardı; aslında kalın olan sesi üç kat tizleşirdi, kelimeleri söyleyişindeki açık seçiklik, konuşmasındaki ağırbaşlılık olmasa, insan huysuzlaştığını sanırdı. Onun bu haline bakarken, ruhun ikiye bölünüşü üzerine kurulmuş olan eski bir felsefe anlayışını hatırlardım, Dupin'i kafamda ikiye bölmek pek hoşuma giderdi –biri, yaratıldığı gibi, herhangi bir insandı; öbürü ise bir çözümleyiciydi, bambaşka bir insan.

Bu söylediklerime bakarak, olmayacak şeyler anlattığımı ya da düşsel bir öykü kalem aldığımı sanmayın. Fransız'ın bu halleri, sadece heyecanlı, belki de hasta bir ruhun yarattığı şeylerdi. Ama öyle zamanlarında yaptığı çözümlemelerin şaşırtıcılığına gelince, bunu bir örnekle anlatmak daha iyi olur.

Bir gece Palais Royal yakınlarında, uzun, pis bir caddede dolaşıyorduk. İkimizde düşüncelere dalmış olduğumuz için, en aşağı on beş dakikalık bir zaman boyunca tek kelime bile konuşmamıştık. Dupin birdenbire şu sözlerle yırttı sessizliği:

“Gerçekten pek ufak tefek bir adamdır o, *Théâtre des Variétés’ye daha yakışır.”*

“Şüphesiz öyle,” diye cevap verdim; hiç düşünmeden vermiştim bu cevabı (artık o anda ne kadar dalgın olduğumu anlayın), onun bu sözlerinin kafamdan geçenlere tıpatıp uyduğunun farkına varmamıştım. Bir an içinde kendimi toparladım, ama şaşkınlığım pek derindi.

“Dupin,” dedim, ciddi bir sesle, “aklım almıyor bunu. Şaşkınlığımı saklayacak değilim, duygularıma inanamıyorum. Nasıl olur da benim şeyi düşündüğümü–?” Burada durdum, kimi düşündüğümü bilip bilmediğini, hiç kuşkuya yer kalmadan öğrenmek istiyordum.

“–Chantilly’yi düşündüğümü, desene,” dedi, “niye durakladın? Ufak tefekliği yüzünden trajedilere yakışmadığını düşünüyordun.”

Gerçekten de düşüncelerimin ana konusu buydu. Chantilly, *eskiden St. Denis Sokağı’nın ayakkabı tamircisiydi, ama sahneye heves ederek Crébillon’un Xerxes adlı trajedisinde Xerxes rolünü oynamaya kalkmış, bu yüzden de dile düşmüştü.*

“Tanrı aşkına söyle,” diye bağırdım, “hangi yöntemle –eğer bir yöntemin varsa– nasıl böyle ruhumun derinliklerine giriyorsun, anlat bana.” Aslında, gösterebildiğimden çok daha fazla bir heyecana kapılmıştım.

“Yemişçi neden oldu,” dedi arkadaşım, “bu kundura tamircisinin Xerxes (et id genus omne) rolü için epeyce kısa boylu olduğu sonucuna varmana yemişçi yol açtı.”

“Yemişçi mi? –şaşırtıyorsun beni– tanıdığım yemişçi filan yok benim”

“Bu sokağa saptığımız sırada sana çarpan adam –on beş dakika kadar bir şey oldu.”

Hatırlamıştım; C– Sokağı'ndan, bulunduğumuz caddeye saptığımız sırada, başının üstünde koca bir sepet elma taşıyan bir yemişçi istemeyerek bana çarpmıştı; az daha yere yuvarlanacaktım; ama bunun Chantilly ile ne ilgisi olduğunu bir türlü anlayamıyordum.

Bir damla bile olsun şarlatanlığı yoktu Dupin'in. "Açıklayacağım," dedi, "hepsini anlarsın şimdi; önce, yemişçi ile çarpıştığından bu yana aklından geçirdiğin şeyleri, geriye doğru bir sıralayalım. Zincirin ana halkaları şöyle gidiyor – Chantilly, Orion, Dr. Nichols, Epicurus, Stereotomy, caddenin taşları, yemişçi."

Hayatlarının herhangi bir çağında, düşüncelerinin vardığı birtakım sonuçları nasıl elde ettiklerini araştırmamış, böyle sıralamalar yapmaktan tat almamış kimseler pek azdır. Bu iş çoğu zaman ilgi çekicidir; hele ilk olarak deneyenler, başlangıç noktası ile sonuç arasındaki uzaklığı, birbirini tutmazlığı görünce pek şaşırırlar. Fransız'ın bu sözlerini dinlediğim, söylediklerinin hepsinin doğru olduğunu kabul etmek zorunda kaldığım sırada, ne derece büyük bir şaşkınlığa kapıldığımı artık siz kestirin. Şöyle devam etti:

"Yanılmıyorsam, C– Sokağı'ndan ayrılırken atlardan söz ediyorduk. Tartıştığımız son konu buydu. Köşeyi saparken, başının üstünde koca bir taşıyan bir yemişçi sürtünerek yanımızdan geçti, sana biraz hızlıca çarpmış olacak, kaldırımı tamir etmek için kenarda yığılı duran taşlara doğru sendeledin. Oynak bir taşın üstüne basınca ayağın kaydı, topuğun biraz incindi, kızdın, hırçınlaştın, birkaç kelime mırıldandın, dönüp taş yığınına bir baktın, sonra sessizce ilerledin. Yaptıklarına bile dikkat etmedim; ama ta eskiden beri gözlem benim için kendiliğinden olagelen, kaçınılmaz bir şeydir.

"Gözlerini yere dikmiştin –canı sıkkın bir halde, kaldırımdaki çukurlara, oyuklara bakıyordun (hâlâ taşları

düşünmekte olduğunu bundan anladım); Lamartine Pasajı'nın oraya gelene kadar bu böylece devam etti; orada bir deneme olarak, kaldırımı tahtadan, küçük taşlar biçiminde kesilmiş, düzgün tahtalardan yapmışlardı. Onları görünce yüzün aydınlandı, dudakların kıpırdadı, 'stereotomy' kelimesini mırıldandın, buna kuşkum yok; kesme, biçim verme anlamına gelen bu kelime ile kaldırımın tahtadan oluşu arasında kolayca görülen bir ilgi vardı. 'Stereotomy' kelimesini ise, atomları düşünmeden söyleyememeyeceğini biliyordum; atomları düşününce de, Epicurus teorilerini hatırladın; bir zaman önce bu konuyu tartıştığımızda, kozmografya biliminin ileri sürdüğü son nebülöz teorileri ile bu değerli Yunanlının tahminleri arasındaki benzerliğe dokunmuştum; son buluşlarla o tahminlerin doğrulanmakta olduğunu söylemiştim; bunları hatırlayacağın için gözlerini Orion yıldızlarının oradaki büyük *nebülöze doğru kaldıracağını umuyordum, bu hareketi yapacağına emindim. Gerçekten de, başını kaldırıp yukarı baktın, böylece düşüncelerinin akışını doğru olarak takip ettiğimi anladım. 'Musée'nin dünkü sayısında çıkan o acı yerme yazısında yazar, Chantilly'nin ayakkabıcı oluşuna dokunan bir takım terbiyesizce sözler söylerken, seninle üzerinde sık sık konuştuğumuz, Latince bir dizeyi aktarmıştı. Hani şu dize:*

Perdidit antiquum litera prima sonum.

Bunun önceleri Urion diye yazılan Orion ile ilgili olduğunu ta ne zaman anlatmıştım sana; o açıklamayı yaptığım sırada beni öyle bir dinliyordun ki, sözlerimi hiç unutmayacağını anlamıştım. Bu yüzden de Orion ile Chantilly kelimelerinin kafanda birbirini kovalayacağı açıktı. Böyle bir çağrışımın olup bittiğini dudaklarında dolaşan gülümseme belli etti. Zavallı kundura tamircisinin harcanışını düşünüyordun. O ana kadar kendini bırakmış bir halde yürümekteydin; birden doğrulup dikleştiğini gördüm. Bunu gördükten sonra, artık,

Chantilly’nin ufak tefekliğini düşündüğünden kuşkum kalmadı. İşte tam bu noktada, düşüncelerini keserek, onun –Chantilly’nin– gerçekten pek ufak tefek bir adam olduğunu, *Théâtre des Variétés’ye daha yakışacağını söyledim.”*

Bunun üzerinden çok geçmeden bir gün, *Gazette des Tribunaux’nun gece baskılarından birine bakıyorduk, aşağıdaki satırlar dikkatimizi çekti.*

“OLAĞANDIŞI CİNAYETLER. –Bu sabah saat üçe doğru St. Roch Mahallesi halkı, birbiri ardına gelen korkunç çığlıklarla uyanmışlar; bu çığlıklar Morgue Sokağı’nda Madame L’Espanaye ile kızı Mademoiselle Camille L’Espanaye’in oturmakta oldukları bir evin dördüncü katından gelmekteymiş. Kapıyı içeridekilere güzellikle açtırmak için boşuna harcanan birkaç dakikadan sonra, aralarında iki de jandarma bulunan sekiz on komşu, bir demir çubukla kilidi kırarak içeri girmişler. Bu sırada çığlıklar kesilmişmiş; ama komşular merdivene saldırdıkları anda, evin yukarılarından doğru, kavga eden, kızgın sesler gelmiş. İkinci katın sahanlığına vardıklarında bu sesler de kesilmiş, her şey tam bir sessizliğe gömülmüş. Komşular hemen dağılıp bütün odaları aramaya başlamışlar. Dördüncü katın arka tarafındaki büyük odaya girince (bu odanın kapısı içeriden kilitli olduğundan kırılarak açılmış) hepsi büyük bir şaşkınlık ve korkuya kapılarak duralamışlar.

“Odanın içi karmakarışıkmış –paramparça edilmiş eşyalar sağda solda darmadağın duruyormuş. Bir tek yatak varmış; onun da şiltesi ta odanın ortasındaymış. Bir sandalyenin üstünde kanlı bir ustura görmüşler. Şöminenin ocağında, iki üç tutam, köklerinden zorla çekilip koparılmışa benzeyen, kan içinde, kırlaşmış insan saçı bulunmuş. Yerlerde ise, dört Napolyon altını, bir topaz küpe, üç büyük gümüş kaşık, metal d’Alger’den yapılma üç daha küçük kaşık, içlerinde dört bin franka yakın altın olan iki torba bulunmuş. Bir köşede duran konsolun çekmeceleri açıkmış, içleri yağma

edilmiş gibi bir haldeymiş, ama büsbütün boşaltılmamışlar. Şiltenin altından (yatağın değil) küçük bir demir kasa çıkmış, onun da kapağı açıkmış, anahtarı üstünde duruyormuş. İçinde birkaç eski mektup ile değersiz kâğıtlardan başka bir şey yokmuş.

"Odada Madame L'Espanaye'in varlığını gösteren bir ize rastlanmamış; ama ocakta biraz fazlaca kurum olduğu görülerek baca araştırılmış, (anlatılması bile korkunç!) dar deliğin epeyce yukarılarına itilmiş olan ve tepetaklak duran bir ceset, genç kızın cesedi dışarı çıkarılmış. Daha sıcakmış. Şöyle bir gözden geçirmişler, her yanı yara bere içindeymiş; kuşkusuz bütün bunlar, bacaya sokulduğu, çıkarıldığı sırada olmuş şeylermiş. Yüzünde tırmık izleri, gırtlağında çürükler, derin tırnak yaraları varmış, boğularak öldürülmüşe benziyormuş.

"Evi baştan aşağı iyice araştırıp başka hiçbir şey bulamayan komşular, arkadaki küçük bir taşlığa çıkınca ihtiyar kadının cesediyle karşılaşmışlar; boynu ta dibine kadar kesikmiş, kadını yerden kaldırmaya çalışırlarken başı ayrılıp düşüvermiş. Bütün ceset kırık içindeymiş, parça parçaymış –insana benzer yeri yokmuş.

"Öyle sanıyoruz ki, bu korkunç olayın içyüzünü ortaya dökecek bir ipucu ele geçirilmiş değildir."

Ertesi günkü gazetede şunlar yazılıydı:

"*Morgue Sokağı'ndaki Facia. –Bu olağandışı ve korkunç olay dolayısıyla" (olay, yani 'affaire' kelimesinin Fransa'da, bizde olduğu gibi, öyle önem bakımından hafiflik duygusu veren bir anlamı yoktur) "pek çok kimse sorguya çekilmiş, ama durumu aydınlatacak bir bilgi elde edilmemiştir. Sorguya çekilenlerin söylediklerini aşağıda veriyoruz:*

"*Pauline Dubourg, çamaşırcı kadın, öldürülenlerin ikisini de üç yıldır tanıdığını söylüyor; çamaşırlarını yıkarmış. Yaşlı*

bayanla kızı pek iyi geçinirlermiş –pek severlermiş birbirlerini. Günü gününe para verirlermiş. Ne çeşit bir hayat sürdüklerini, gelirlerinin kaynağını bilmiyor. Madame L–'nin falcılık ettiğini sanıyor. Biriktirilmiş parası olduğu söylenirmiş. Çamaşırları almak için gittiği ya da onları yıkadıktan sonra geri götürdüğü zamanlar, evde başka hiç kimseyle karşılaştığı olmamış. Hizmetçi kullanmadıklarına emin. Sadece dördüncü kat döşeliydi diyor, öbür katlarda eşya yokmuş.

"*Pierre Moreau, tütüncü, dört yıla yakın bir zamandır, Madame L'Espanaye'e tütün ve enfiye satmakta olduğunu söylüyor. Doğma büyüme o mahalleli. İhtiyar kadınla kızı, aşağı yukarı altı yıldır, öldürüldükleri evde oturuyorlarmış. Daha önce bir kuyumcu otururmuş orada, üst kattaki odaları da çeşitli kimselere kiraya verirmiş. Ev aslında Madame L–'nin malıymış. Kiracısının evi hor kullanmakta olduğunu görünce, onu çıkarıp kendi taşınmış, bir kere canı yandığı için de, boş kalan katları da kiraya vermemiş. İhtiyar kadın çocuk gibiymiş. Kızını ise, tanık altı yıl boyunca ya beş, ya altı kere görmüş. Her ikisi de son derece içe kapanık bir hayat sürüyorlarmış –herkes paralı olduklarına inanırmış. Komşular arasında, Madame L–'nin falcılık ettiği söylentileri dolaşırmış –ama o inanmıyor bu dedikodulara. Evlerinin kapısından içeri, ihtiyar kadınla kızından başka, bir iki kere hamal, sekiz on kere de doktor girdiğini görmüş, o kadar.*

"Daha birçok kimse, komşular, bu sözlere uyan şeyler anlatmışlar. Eve sık sık gelip giden bir tanıdıkları yokmuş. Madame L– ile kızının yaşayan akrabaları olup olmadığını da kimse bilmiyor. Ön pencerelerin panjurları pek ender açılırmış. Arka pencerelerinkiler ise hep kapalıymış, sadece dördüncü kattaki o büyük arka odanın panjurları açık dururmuş. Ev iyi bir evmiş, çok eski değilmiş.

"*Isidore Musét, jandarma, sabah saat üçte çağrıldığını, kapının önünde içeri girmek için uğraşan yirmi, belki de otuz*

kişi olduğunu söylüyor. Kapıyı kasatura ile açmış –demir çubukla değil. Zor olmamış bu iş, kapı çift kanatlıymış, üstelik alt ve üst sürgüleri de açıkmış. Çığlıklar kapı zorlanana kadar devam etmiş –sonra birdenbire kesilmiş. Çok acı çeken bir insanın (ya da insanların) çığlıklarına benzeyen, yüksek, uzun haykırışlarmış bunlar –kısa, kaçamak şeyler değilmiş. Tanık merdivenden yukarı koşmuş. İlk sahanlığa vardığında, kızgın kızgın kavga eden iki yüksek ses duymuş –biri hırçın, boğukça bir sesmiş. Birincisinin bazı kelimelerini anlamış, bir Fransız'ın sesiymiş bu. Kadın olmadığına emin. Anlayabildiği kelimeler şunlar: 'sacré', 'diable'. Keskin ses bir yabancınınmış. Kadın mı, erkek mi, bilemiyor. Ne söylediğini de anlayamamış, dilini İspanyolca'ya benzetmiş. Tanık, odanın, cesetlerin halini, dünkü sayımızda okuduğunuz gibi anlatmıştır.

"Henri Duval, bir komşu, mesleği kuyumculuk, eve ilk girenlerden biri olduğunu söylüyor. Genel olarak, Musét'nin söylediklerini doğruluyor. İçeri girer girmez kapıyı kapamışlar, çünkü dışarıda, saatin uygunsuzluğuna karşın, kaşla göz arasında toplanmış olan büyük bir kalabalık varmış. Bu tanığa göre, keskin ses bir İtalyan'ınmış, öyle sanıyor. Fransız değilmiş, buna emin. Erkek sesi olduğuna emin değil. Belki de kadın sesiydi, diyor. İtalyanca bilmezmiş. Kelimeleri seçememiş, konuşanın İtalyan olduğunu sesinin ahenginden anlamış. Madame L– ile kızını tanırmış. İkisiyle de sık sık konuşurmuş. Keskin sesin onlardan birinin sesi olmağına emin.

"Odenheimer, lokantacı. Bu tanık bildiklerini kendi isteğiyle gelip anlatmıştır. Fransızca konuşamadığı için tercüman yardımıyla sorguya çekilmiştir. Amsterdamlıymış. Çığlıklar atıldığı sırada evin önünden geçmekteymiş. Dakikalarca sürdü diyor –belki on dakika sürmüş. Uzun, yüksek –çok korkunç çığlıklarmış. Tanık eve ilk girenlerden biriymiş. Daha önce söylenenleri her bakımdan doğruluyor, yalnız bir

noktada ayrılıyor onlardan. Keskin sesin bir erkek sesi olduğuna emin –hem de bir Fransız'mış. Kelimeleri anlayamamış. Yüksek sesle, çabuk çabuk –kesik kesik– söylenen kelimelermiş bunlar, sadece kızgınlık değil, biraz da korku varmış söylenişlerinde. Sonra ses kaba bir sesmiş –keskinliğinden çok, bir kabalığı varmış, durmadan 'sacré', 'diable' kelimelerini tekrarlıyormuş, bir kere de 'mon Dieu' demiş.

"Jules Mignaud, bankacı, Deloraine Sokağı'ndaki Mignaud et Fils Bankası'nın sahiplerinden. İhtiyar Mignaud et Fils bankasının sahiplerinden. İhtiyar Mignaud. Madame L'Espanaye'in bir yerden geliri varmış, 18— yılının (sekiz yılı önce) ilkyazında onların bankasında bir hesap açtırmış. Sık sık ufak miktarlarda paralar yatırırmış. Ölümünden üç gün önceye kadar da hiç para çektiği olmamış; o gün kendisi gelip 4000 frank almış. Bu miktar altın olarak ödenmiş; parayı eve götürsün diye de kadının yanına kâtiplerden birini katmışlar.

"Adolphe Le Bon, Mignaud et Fils Bankası'nda kâtip, o gün öğleye doğru, iki torba içinde 4000 frank taşıyarak, Madame L'Espanaye ile birlikte eve kadar gitmiş olduğunu söylüyor. Kapı açılınca, Mademoiselle L– görünerek elindeki torbalardan birini almış, öbür torbayı da ihtiyar kadın almış. Bunun üzerine selam vererek yanlarından ayrılmış. O sırada sokakta hiç kimseyi görmemiş. Sapa bir yan sokaktır –pek gelip geçen olmaz.

"William Bird, terzi, eve ilk girenlerden biri olduğunu söylüyor. İngiliz iki yıldır Paris'de oturuyor. Merdiveni en önde çıkanların arasındaymış. Kavga eden sesleri duymuş. Hırçın ses bir Fransız'ınmış, erkek sesiymiş. Birkaç kelimeyi anlamış, ama hepsini hatırlamıyor. 'Sacré' ile 'mon Dieu' kelimelerini iyice duymuş. Bir ara öyle sesler itişmiş ki, birkaç kişinin boğuştuğunu sanmış –ayakların yere sürtünmesinden, itişip kakışmadan çıkacak seslermiş bunlar.

Keskin bir ses epeyce yüksek çıkıyormuş– hırçın sesten daha yüksekmiş. Bu sesi çıkaranın İngiliz olmadığına emin. Alman olduğunu sanıyor. Kadın sesine benzetmiş. Almanca bilmiyor.

"Yukarda adı geçen tanıklardan dördü, yeniden sorguya çekilince, şunları söylemişlerdir: Mademoiselle L–'nin cesedini buldukları odanın kapısı içeriden kilitliymiş. Her şey tam bir sessizliğe gömülüymüş –bir inilti ya da herhangi bir gürültü yokmuş. Kapıyı zorlayıp açtıklarında kimseyle karşılaşmamışlar. Arka odanın da, ön odanın da pencereleri kapalıymış, içeriden sıkıca sürgülüymüş. İki odanın arasındaki kapı da kapalıymış, ama kilitli değilmiş. Ön odadan aralığa açılan kapı ise içeriden kilitliymiş. Önde, gene dördüncü katta, aralığın başındaki küçük odanın kapısı aralıkmış. Bu oda eski şilte, sandık gibi şeylerle doluymuş. Hepsi çekilmiş, kaldırılmış, aranmış. Evin inceden inceye aranmamış olan tek noktası kalmamış. Bacalar tepeden tırnağa gözden geçirilmiş. Dört katlı olan evin bir de tavan arası varmış (çatısı dimdikmiş). Ama tavandaki deliğin kapağı sağlamca çiviliymiş –yıllardır açılmamışa benziyormuş. Kavga eden seslerin duyulması ile oda kapısının kırılıp açılması arasında geçen zamanı, tanıklar pek kestiremiyorlar. Kimi üç dakika diyor –kimi de beş dakika. Kapı epeyce zor açılmış.

"*Alfonzo Garcio, müteahhit, Morgue Sokağı'nda oturduğunu söylüyor. İspanyol. Eve girenlerin arasındaymış. Yukarı çıkmamış. Sinirliymiş, fazla heyecanlanıp bir sinir buhranına kapılmaktan korkmuş. Kavga eden sesleri duymuş. Hırçın ses bir Fransız'ınmış, erkek sesiymiş. Ne söylediğini anlayamamış. Keskin ses bir İngiliz'inmiş –buna emin. İngilizce bilmiyor, sesin ahenginden anlamış.*

"*Alberto Montani, pastacı, merdiveni ilk çıkanların arasında olduğunu söylüyor. Sesleri duymuş. Sesleri duymuş. Hırçın ses bir Fransız'ınmış, erkek sesiymiş. Birkaç kelimesini*

anlamış. Bir şeye engel olmak ister gibiymiş konuşması; üzgünmüş. Keskin sesin kelimelerini ise hiç anlayamamış. Çabuk çabuk, kesik kesik konuşuyormuş. Bu sesin bir Rus'a ait olduğunu sanıyor. Öbür tanıkların söylediklerini doğruluyor. Kendisi İtalyan. Hayatında hiç Rus görmemiş.

"Yeniden sorguya çekilen birkaç tanık, dördüncü kattaki bacaların hepsinin son derece dar olduğunu, içinden bir insanın geçemeyeceğini söylemişlerdir. Bacalar 'gözden geçirildi' demekle, temizleme işinde kullanılan silindir biçimindeki fırçaların evin bütün bacalarına sokulup çıkartıldığı anlatılmak istenmiş. Komşular merdivenden yukarı doğru koşarken, bir kimsenin onlara görünmeden aşağı inmesini sağlayacak herhangi bir yol, bir arka merdiven yokmuş. Mademoiselle L'Espanaye'in cesedini bacadan çıkarmak için dört beş kişi bütün güçlerini harcamak zorunda kalmışlar, o kadar sıkışık bir haldeymiş.

"*Paul Dumas, doktor, gün ağarmak üzereyken cesetleri muayene etmeye çağrıldığını söylüyor. İkisi de yukarıdaki odada, yatağın üstündeymiş. Genç kızın cesedi yara bere içindeymiş. Bu durumuna, bacaya sokulmuş olması neden gösterilebilirmiş. Boğazında sıyrıklar varmış. Çenesinin hemen altında derin tırnak izleri, parmakların sıkmasıyla oluşmuş mosmor lekeler görülüyormuş. Yüzü korkunç derecede beyazmış, gözleri yuvalarından dışarı uğramış gibi bir haldeymiş, dilinin yarısı kopukmuş, ısırılarak koparılmışa benziyormuş. Midesinin üzerinde, orasına bir dizin dayanmış olduğunu gösteren büyük bir çürük varmış. M. Dumas'ya göre, Mademoiselle L'Espanaye bir ya da birkaç kişi tarafından boğularak öldürülmüştür. Ananın cesedinde iler tutar yer yokmuş. Sağ bacakla sağ kolun bütün kemikleri kırıkmış. Soldaki incik kemiği ile kaburgalar paramparçaymış. Vücudu baştan aşağı çürüklerle doluymuş, mosmormuş. Doktor bunların nasıl, neyle yapıldığını kestirememiş. Ağır bir odun ya da kalın bir demir çubuk –bir*

sandalye– herhangi büyük, ağır, yara açmadan zedeleyen silahla böyle şeyler yapılabilirmiş, ama bu aletleri çok güçlü bir insan kullanırsa... Hangi silahla olursa olsun, bir kadın böyle darbeler indiremezmiş. Tanık, gördüğü zaman ölünün başı vücudundan ayrıymış; kafatası da paramparçaymış. Gırtlağını kesen, çok keskin bir aletmiş –ustura olması mümkünmüş.

“*Alexandre Etienne, operatör, M. Dumas ile birlikte cesetleri muayene etmek için çağrılmış, M. Dumas’nın sözlerini ve düşüncelerini doğruluyor.*

“Daha birkaç kişi sorguya çekilmişse de, yukarda okuduklarınızdan başka önemli bir bilgi elde edilememiştir. Bugüne kadar, Paris’de bu derece anlaşılmaz, her bakımdan karışık bir cinayet daha işlenmiş değildir –bunun gerçekten bir cinayet olup olmadığı bile bilinmiyor. Polis tam bir şaşkınlık içindedir– görülmemiş bir durum karşısındayız. Ortada herhangi bir ipucunun gölgesi bile yoktur.”

Gazetenin gece baskısında, St. Roch Mahallesi’nin hâlâ heyecan içinde olduğu –evin yeniden dikkatle araştırıldığı, tanıkların tekrar sorguya çekildikleri, ama hiç bir sonuca varılamadığı bildiriliyordu. Son dakikada alınan bir habere göre de, Adolphe Le Bon tevkif edilerek cezaevine gönderilmişti –ama suçu ona yükleyecek yeni bir bilgi, bir ipucu elde edilmiş değildi.

Dupin bu olayın gösterdiği gelişmelere karşı büyük bir ilgi duyuyordu –takındığı tavırdan anlıyordum bunu; düşüncelerini söylemiyor, konuşmuyordu. Le Bon’un cezaevine gönderildiğini okuyunca, bana cinayetler için ne düşündüğümü sordu.

Bütün Paris gibi ben de bunun anlaşılmaz, içinden çıkılmaz bir olay olduğunu kabul ediyordum. Cinayeti işleyenin izini ele geçirmeye yarayacak herhangi bir çare göremiyordum.

“Öyle bir çare bulunup bulunamayacağını,” dedi Dupin, “bu sorgu taslağına dayanarak söylemeye kalkarsak, yanılırız. *Becerikliliği ile ün salmış olan Paris polisi sadece kurnazdır,o kadar. İçinde bulundukları an neyi gerektirirse, onu yaparlar, doğru dürüst bir yöntemleri yoktur. Bir sürü önlem alırlar, ama çoğu zaman, bunlar amaçtan öylesine uzak şeylerdir ki, insan Monsieur Jourdain’in müziği iyi duymak için sabahlığını istemesini hatırlar. Sık sık herkesi şaşırtan sonuçlar elde ederler, ama bütün başarılarını çalışkanlıklarına, hareketliliklerine borçludurlar. Bu gibi niteliklerin çözemeyeceği bir durumla karşılaştılar mı, planları hep boşa çıkar. Vidocq, örnekse, iyi tahmin yürüten, tuttuğunu sonuna kadar götüren bir adamdı. Ama düşüncesi gereken eğitimi görmemişti; araştırmalarının ateşliliği yüzünden durmadan yanılırdı. Her şeye çok yakından bakması görüşlerinin darlaşmasına neden oluyordu. Bir iki noktayı olanca açıklılığıyla görür, ama bunu elde etmek için bütünü gözden kaçırırdı. Gereğinden fazla derine inerdi. Gerçek her zaman bir kuyunun dibinde değildir. Daha önemli bilgi alanlarına bakıyorum da, onun hep yüzeyde olduğuna inanıyorum. Biz onu vadilerin derinliklerinde ararız, o ise dağların tepesindedir. Bu gibi yanılmalara neden, nasıl düşüldüğünü anlamak isteyenler gök cisimlerini seyretsinler. Bir yıldıza şöyle bir bakıp geçmek –yan gözle bakmak, retina’nın kıyılarına aksetmesini sağlayacağı için (kıyıları hafif ışıklara karşı ortasından daha duyarlıdır), o yıldızı iyice görmek demektir –parıltısını tam olarak tatmak demektir– bakışlarımızı doğrudan doğruya onun üzerine çevirdik mi, donuklaşıverir. Gerçi bu durumda göze daha çok ışık gelir, ama öbür durumda tertemiz bir kavrayış gücü vardır. Yersiz bir derinlik düşünceyi karıştırır, zayıflatır; bir noktaya toplanmış, devamlı, dümdüz bir dikkatle bakarsanız, Çoban Yıldızı bile gökyüzünden silinip yok olabilir.*

“Bu cinayetlere gelince, bir karara varmadan önce, kendimiz bazı incelemelere girişelim. Böyle bir araştırma

insanı epeyce eğlendirir,” (bu kelimeyi kullanması tuhafıma gitmişti, ama sesimi çıkarmadım) “üstelik Le Bon’un bana bir işte yardımı dokunmuştu, ben de ona yardım etmek isterim. Gidip kendi gözlerimizle bir görelim şu evi. Emniyet Müdürü G– tanıdığımdır, gerekli izni almak için zorluk çekeceğimi sanmıyorum.”

İzin alındı, hemen Morgue Sokağı’na gittik. Richelieu Caddesi ile St. Roch Caddesi’ni birleştiren karanlık ara sokaklardan biriydi. Bizim oturduğumuz yerden epeyce uzak olduğu için, oraya ancak akşamüzerine doğru vardık. Evi kolayca bulduk; çünkü yolun karşı kıyısında, önüne geçilmez bir merakla kapalı panjurlara bakmakta olan birçok insan vardı. Önündeki küçük giriş avlusu, onun bir kıyısındaki, kutu gibi, sürgülü pencereli kapıcı odası ile, bildiğimiz Paris evlerindendi. İçeri girmeyip yol boyunca yürüdük, bir yan sokağa saptık, sonra bir daha saptık, evin arkasına geldik – bu arada Dupin, evi olduğu kadar çevresindeki şeyleri de, nedenini bir türlü kestiremediğim aşırı bir dikkatle, inceden inceye gözden geçiriyordu.

Geri dönüp ön kapıya gittik, zili çaldık, izin kâğıtlarımızı göstererek içeri girdik. Dördüncü kata –Mademoiselle L’Espanaye’in bacasında bulunmuş olduğu odaya çıktık, cesetlerin ikisi de oradaydı. Oda karmakarışıktı, polisler hiçbir şeyin yerini değiştirmemişlerdi. Benim gördüklerim, *Gazette des Tribunaux’da anlatılanlara tamamıyla uyuyordu, gazetede hepsi iyice anlatılmıştı, Dupin her şeyi dikkatle inceledi –cesetleri muayene etti. Derken, öbür odaları dolaşarak aşağıdaki taşlığa indik, bütün bu işleri yaparken yanımızda bir de jandarma vardı. Araştırmamız karanlığa kadar sürdü, sonra ayrıldık. Eve dönerken, arkadaşım gündelik gazetelerden birinin yönetimevine uğradı.*

Dediğim gibi, dostumun türlü türlü kaprisleri vardı ve işte *Je les ménagais: –dilimizde bu sözün karşılığı yoktur. Ta ertesi gün öğlene kadar cinayet üzerine tek kelime*

söylemedi. Sonra birdenbire, o katı yüreklilik sahnesinde dikkatimi çeken, tuhafıma giden bir şey olup olmadığını sordu.

Bu “*tuhaf” kelimesinin üzerine basarken öyle bir eda takınmıştı ki, nedenini bilemediğim bir korkuyla irkildim.*

“Hayır, *tuhafıma giden bir şey olmadı” dedim; “gazetede okuduklarımızdan başka bir şey dikkatimi çekmedi.*

“*Gazette des Tribunaux,” dedi, “korkarım, bu işin eşi görülmemiş dehşetini kavrayamamış. Ama şimdi onun saçma düşüncelerini bir yana bırakılım. Bana öyle geliyor ki, bu cinayetlere çözülmez, içinden çıkılmaz bilmecelermiş gibi bakılmasına, aslında onların çözümlemesine en çok yardımı dokunacak şeyler neden oluyor –işin dış görünüşündeki başkalıktan, tuhaflıktan söz etmek istiyorum. Polisi şaşırtan –cinayetlerin kendisi değil– işlenişindeki acımasızlık; neden bu kadar katı yüreklilikle hareket edilmiş, onu anlayamıyorlar. Sonra, birleştirilmeleri olanaksızmış gibi görünen birtakım gerçekler var –duyulan sesler; öldürülmüş olan Mademoiselle L’Espanaye’den başka, odada hiç kimsenin bulunmaması; yukarı doğru çıkan komşulara görünmeden kaçmayı sağlayacak bir yolun olmayışı –işte bu durum polisi kararsızlığa götürüyor. Odanın karmakarışıklığı; tepetaklak, bacanın içine sokulmuş olan ceset; ihtiyar kadının paramparça edilişindeki korkunçluk; bunlara az önce anlattıklarım ve anlatılmasında bir yarar görmediğim birkaç şey daha katılınca, hükümet memurlarının gücü sıfıra indi, dillere destan beceriklilikleri işe yaramaz oldu. Alışılmamış ile anlaşılmazı birbirine karıştırmak gibi kötü, ama sık sık görülen bir hataya düştüler. Oysa düşüncenin gerçeğe doğru gidişine asıl bu alışılmamış şeylerin yardımı dokunur. Böyle araştırmalarda, ‘ne olmuş?’ sorusundan çok, ‘görülmemiş bir şey olmuş mu?’ sorusu sorulmalıdır. Bu olayı çözmek polise ne kadar zor geliyorsa, bana da o kadar kolay gelecek ya da geldi.”*

Ona sessiz bir şaşkınlık içinde bakıyordum.

“Şimdi birini bekliyorum,” diye devam ederken, oda kapısına bir göz attı –“şimdi birini bekliyorum, doğrudan doğruya suçlu değilse bile, cinayetlerin işlenmesiyle ilgisi olan bir kimse. İşin kötü yanlarında parmağı olduğunu sanmıyorum. Bu tahminimde yanılmadığımı umarım; çünkü bütün düşüncelerim onun üzerine kurulu. Adamı her an, burada –bu odanın içinde– bekliyorum. Belki gelmez; ama bence gelecek. Gelirse yakalayacağız. İşte tabancalar; gerekirse onları nasıl kullanacağımızı ikimiz de biliyoruz.”

Tabancaları aldım, ne yaptığımın farkında bile değildim. Duyduklarıma inanamıyordum; Dupin sanki kendi kendine konuşur gibi sözlerine devam ediyordu. Böyle zamanlarda tavırlarına bir anlaşmazlık geldiğini daha önce söylemiştim. Konuşması bana yöneltilmişti; ama sesi, hiç de yüksek olmadığı halde, ta uzaklardaki bir insana göre ayarlanmış gibiydi. Boş boş bakan gözlerini duvara dikmişti.

“Komşuların merdiveni çıkarken duydukları kavgacı sesler,” dedi, “kadınların sesleri değildi; sorgu sırasında söylenenler bunu açıkça gösteriyor. O halde, ihtiyar kadının önce kızını, sonra da kendini öldürmüş olduğunu düşünemeyiz. Bu noktaya salt yöntemin hatırı için dokunuyorum; yoksa Madame L’Espanaye’in gücü, kızının cesedini bacanın içine sokmaya yetmezdi; sonra kendi cesedindeki bereler de intihar etmediğini açıkça gösteriyor. Demek ki cinayeti işleyen bir üçüncü grup vardı; duyulan kavgacı sesler de onların sesleriydi. Şimdi dikkatimi –tanıkların bu sesler üzerine söylediklerine değil de– söylenenlerin *tuhaf yanlarına çevireceğim. Senin tuhafına giden bir şey var mıydı?”*

Hırçın sesin bir Fransız’ın, bir erkeğin olduğunda bütün tanıkların birleştiğini; buna karşılık, keskin ses ya da

birisinin dediği gibi kaba ses üzerinde bir türlü anlaşamadıklarını söyledim.

“Bu elde edilen bilgi,” dedi Dupin, “insanın tuhafına gidecek bir şey yok bunda. Demek farkında değilsin, göremedin. Oysa görülecek bir şey *vardı. Dediğin gibi, hırçın ses üzerinde bütün tanıklar birlikti; bu noktada anlaşılıyorlardı. Keskin sese gelince, işin tuhaflığı –tanıkların bir türlü anlaşamamalarında değil– bir İtalyan, bir İngiliz, bir İspanyol, bir Hollandalı ve bir Fransız’ın, hep birlikte, bu sesin bir yabancının sesi olduğunu söylemelerindeydi. Hepsi de bu sesin kendi memleketlerinden bir insanın sesi olmadığına emin. Sonra, hangi ulustan olduğunu tahmin ederlerken de, hep bilmedikleri –şöyle bir duymuş oldukları– dillere kaçıyorlar. Fransız, İspanyol sesiydi diyor, ‘İspanyolca bilseymiş, birkaç kelimesini seçebilecekmiş.’ Hollandalıya göre, ses bir Fransız’ın; ama bir de bakıyoruz, ‘Fransızca bilmediği için tercüman yardımıyla sorguya çekilmiş.’ İngiliz’e sorarsan, Alman sesi, kendisi ‘Almanca bilmiyor.’ İspanyol, sesin bir İngiliz’in olduğuna ‘emin’, ahenginden anlamış’, ‘çünkü İngilizce bilmiyor.’ İtalyan, sesin sahibinin bir Rus olduğuna inanıyor, ‘hayatında hiç Rus görmemiş.’ Bir ikinci Fransız, birincisiyle uyuşamıyor, ona göre ses bir İtalyan’ın; ama İtalyanca bilmediğinden, İspanyol gibi, ‘ahenginden anlamış.” Şimdi, tanıkların bu kadar birbirini tutmaz şeyler söyleyebilmeleri için, duydukları sesin son derece tuhaf, alışılmamış bir ses olması gerekiyor –öyle ki, Avrupa’nın beş büyük memleketinin insanları bu seste kendilerine bir yakınlık bulamıyorlar! O halde bir Asyalının sesiydi diyeceksin –ya da bir Afrikalının; Paris’de ne Asyalılar, ne Afrikalılar pek çok değildir; ama vardığımız bu sonucu yalanlamadan, üç noktaya dikkatini çekeceğim. Tanıklardan biri sesin ‘keskin değil de kaba’ olduğunu söylüyor. İkisi de, ‘çabuk çabuk, kesik kesik’ konuşuyordu diyorlar. Tanıklardan hiçbiri kelime –ya da kelimeye benzer sesler– duymamış, seçememiş.*

“Buraya kadar anlattıklarım,” diye devam etti Dupin, “sende ne etki yarattı, bilmiyorum; ama ben, tanıkların bu sözlerinde –hırçın ve keskin sesler üzerine söylediklerinden– çıkan akla yakın sonuçların, bu işi çözmek için girişeceğimiz her türlü araştırmaya yol gösterebilecek bir *kuşku yaratmakta olduğunu söylemekten çekinmeyeceğim. ‘Akla yakın sonuçlar’ demekle düşüncemi iyice anlatamadım. Bu sonuçların kendi başlarına güvenilir şeyler olduklarını, o kuşkunun ise bunların kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıktığını anlatmak istiyorum. Bunun ne gibi bir kuşku olduğunu daha söylemeyeceğim. Ama benim üzerimdeki etkisinin, odada yaptığım araştırmalara bir biçim verecek –bir yol çizecek– kadar güçlü olduğunu bilmeni istiyorum.*

“Şimdi kendimizi o odaya gitmiş sayalım. Önce ne arayacağız? Cinayetleri işleyenlerin hangi yoldan kaçtıklarını. İkimizin de doğaüstü şeylere inanmadığımızı söylemekle aşırılık etmiş olmayacağımı sanıyorum. Madame ve Mademoiselle L’Espanaye’i ruhlar öldürmedi. Bu işi yapanlar elle tutulur varlıkları olan kimselerdi; bir yolunu bulup kaçtılar. Öyleyse, nasıl? Bunu çözmek için bir tek düşünüş yolu var; kolayca kesin bir karara varabiliriz. Birer birer, bütün kaçma yollarını gözden geçirelim. Komşular merdivenden çıkarlarken, cinayeti işleyenlerin Madame ve Mademoiselle L’Espanaye’in ölüsünün bulunduğu odada ya da onun yanındaki odada oldukları açık bir gerçek. Öyleyse aradığımız çıkış yolu da bu iki odanın içinde. Polis döşemeleri, tavanı, bütün duvarları iyice yoklamıştır. *Gizli bir yol olsa, hemen bulurlardı, böyle işlerde uyanıktırlar. Ama ben, gene de onlara güvenmeyip hepsini kendi gözlerimle inceledim. Gizli bir geçit yoktu. Odalardan aralığa açılan iki kapı da içerden kilitliydi. Bir de bacalara bakalım. Bunlar ocaktan sekiz on ayak yukarıya kadar bildiğimiz genişlikteydiler, daha yukarıları ise büyücek bir kedinin geçemeyeceği kadar dardı. Bu saydığımız yollardan kaçmanın olanaksızlığı anlaşıldıktan sonra, iş pencerelere*

kalıyor; ön odanınkilerden, sokaktaki kalabalığa görünmeden kaçılamaz. Öyleyse cinayeti işleyenler arka odanın pencerelerinden geçmiş olacaklar. Şimdi, böylesine kesin bir yoldan vardığımız bir sonucu, salt görünüşteki olanaksızlıklara bakarak geri çevirmeye kalkmak, bizim gibi, düşünceye saygı besleyen kimselere yakışmaz. Bize düşen, görünüşteki bu 'olanaksızlıkların' gerçek olmadığını kanıtlamaktır.

"Odada iki pencere var. Birisinin önünde eşya yok, bütünüyle ortada. Öbürü ise kıyısına dayalı olan hantal yatağın başıyla yarı yarıya örtülü. İlkinin içerden sıkıca kapalı olduğu görülmüş. Kaldırmaya çalışanlar olanca güçlerini harcadıkları halde yerinden kıpırdatamamışlar. Çerçevenin solunda büyücek bir delik varmış, içine de, ta köküne kadar koca bir çivi sokuluymuş. Öbür pencereyi araştırınca gene öyle bir çivi bulmuşlar; o da sıkıca kapalıymış, açılmıyormuş. Polis bunun üzerine, pencerelerden kimsenin çıkmamış olduğu düşüncesine varmış. *Bu yüzden de çivileri çekip onları açmamış, boşuna yorulmak istememişler.*

"Ben incelemelerimde biraz daha titiz davrandım, nedenini de söyledim, biliyorsun –görünüşteki olanaksızların gerçek olmadığını kanıtlamak *zorundaydım.*

"Düşüncelerime şöyle devam ettim –*a posteriori. Cinayeti işleyenler bu pencerelerden birinden kaçmışlardı. Öyleyse onları içerden kapatıp sürgülemiş olamazlardı; –polisin araştırmalarını başka yola çevirmesine neden olan düşünce. Ama pencereler sürgülüydü. Öyleyse kendi kendilerine sürgülenebilmeleri gerekiyordu. Bu sonuçtan kurtuluş yoktu. Önü açık olan pencereye gittim, epeyce zorlukla çiviyi çıkardım, kaldırmaya çalıştım. Açılmıyordu, tahminim boşa çıkmamıştı. Gizli bir yay vardı; gerçi çivilerin neye yaradığını daha anlayamamıştım, ama bu tahminimde yanılmamış olmam, öbür düşüncelerimin de doğru olduğunu*

gösteriyordu. Dikkatli bir araştırma ile kısa zamanda gizli yayı buldum. Üstüne bastım, bu buluşum yeterdi, pencereyi kaldırmadım.

"Çiviyi yerine sokup iyice gözden geçirdim. Bu pencereden çıkmış olan bir kimse, onu dışarıdan kapatabilir, yay da kilitlenmesini sağlardı –ama çivi deliğe sokulamazdı. Bu sonuç da açıktı ve araştırma alanımı daraltıyordu. Cinayeti işleyenler öbür pencereden kaçmış olacaklardı. Onun da böyle bir yayı vardı elbette; çiviler arasında ya da hiç olmazsa çivilerin takılış şekilleri arasında bir fark bulacağımı umuyordum. Yatağın kıyısına çıkarak başındaki tahtanın üzerinden öbür çerçeveye baktım. Elimi tahtanın arkasına uzatıp kolayca yayı buldum, bastım; tahmin ettiğim gibi bu yay da tıpkı öteki penceredekinin eşiydi. Çiviye baktım. Öbür çivi kadar büyüktü, aynı biçimde takılmıştı –ta köküne kadar sokulmuştu içeri.

"Bunu görünce şaşırmış olduğumu söyleyeceksin; ama öyle düşünüyorsan, çıkardığımız sonuçları hiç anlamamışsın demektir. Bir müzik deyimi kullanarak söyleyeyim, bir tek 'falso' bile yapmamıştım. Bir an olsun, ipin ucu kaçırılmış değildi. Zincirin halkalarında çatlak yoktu. İşi son noktasına kadar getirmiştim –son nokta çiviydi. Dediğim gibi, bu çivi her bakımdan öbür penceredekine benziyordu; ama ucunu tuttuğumuz ip buraya gelip dayanmıştı; görünüş (ne kadar inandırıcı olursa olsun) düşünceyi şaşırtamazdı. 'Çivide bir bozukluk olması *gerek;' dedim. Dokundum; başı ile yarım parmak kadar bir yeri elimde kaldı. Üst yanı deliğin içindeydi. Kırık eskiydi (kıyıları paslanmıştı), çekiçle vurularak kırılmışa benziyordu, çivinin başı çerçevenin içine gömülmüştü. Elimdeki parçayı yerine yerleştirdim –kırık olduğu hiç belli değildi. Yaya basarak pencereyi birkaç parmak araladım; çivinin başı onunla birlikte yükseldi, deliğin içinde öylece duruyordu. Pencereyi kapadım, çivi gene eski durumunu aldı, bütünmüş gibi görünüyordu.*

“İşin buraya kadarı çözülmüştü. Cinayeti işleyen, yatağın başucundaki pencereden kaçmıştı. O dışarı çıktıktan sonra pencere kendiliğinden kapanmış (ya da çıkan bile bile kapamış), yay da kilitlenmesini sağlamıştı; polis yayın farkında olmadığı için, çivinin karşı koyduğunu sanmış – daha ilerisini araştırmayı gerekli bulmamıştı.

“Bundan sonraki sorun, aşağı nasıl inildiğidir. Evin çevresini dolaştığımız sırada bu noktayı aydınlatacak bilgiyi elde etmiştim. Pencerenin iki metre kadar yakınından kalın bir paratoner teli geçiyordu. Herhangi bir kimsenin bu telden pencereye kadar uzanması mümkün değildi, hele içeri girmesi düşünülemezdi bile. Bunun yanı sıra, bir şey daha dikkatimi çekti, dördüncü katın panjurları, Parisli doğramacıların *ferrades adını verdikleri biçimdeydi –bu çeşit panjurlar günümüzde kullanılmıyor, ama Lyon’un, Bordeaux’nun eski yapılarında pek boldur. Bildiğimiz kapılara benzerler (tek kanatlı kapılara, çift kanatlılara değil); sadece bunların alt yapıları kafes ya da çubuk çubuktur –öyle ki bir kimse oralarına rahatça tutunabilir. Evin dördüncü katındaki bu panjurların genişliği bir metreden fazlaydı. Arka sokaktan baktığımızda, ikisi de yarı yarıya açıktı –yani duvara dik olarak duruyorlardı. Polis de benim gibi, evin arkasını gözden geçirmiştir belki; ama panjurlara kıyılarından doğru baktıklarından (başka türlü bakamazlardı) böylesine geniş olduklarını görmemişlerdir ya da görmüşlerse bile, önemini anlamamışlardır. Bu yoldan kaçılamayacağına inandıklarından buraları gelişigüzel gözden geçirmiş olacaklar. Ben her şeyi iyice görmüştüm, yatağın başucundaki pencerenin panjuru duvara dayanacak kadar açılırsa, paratoner teliyle aralarında altmış santim kadar bir uzaklık kalırdı. Görülmemiş bir çeviklik ve cesaretle, telin oradaki bir kimse panjura tutunarak pencereden içeri atlayabilirdi. Yetmiş santim uzanan bir hırsız (panjur iyice açıksa tabii) kafeslere sıkı sıkı tutunabilirdi. O zaman, teli bırakıp ayaklarını duvara dayar,*

yaylanarak panjurun kapanmasını sağlar ve pencere de açıksa, odanın içine atlayıverirdi.

“Böylesine tehlikeli, zor bir işi başarmak için, görülmemiş bir çeviklik gerektiğini söyledim, bunu sakın unutma. Sana önce, pencereden içeri girilebileceğini anlatmak istiyorum: –sonra da, *daha önemlisi, böyle bir işi başarmış olan bir kimsedeki olağanüstü –hatta doğaüstü çevikliğe dikkatini çekmeye çalışıyorum.*

“Kuşkusuz, hukuk dilini kullanarak, ‘davamı kanıtlamak için’ bu işin gerektirdiği çevikliğin üstüne basmamam, tam tersine, pek zor bir şey olmadığını göstermeye çalışmam gerektiğini söyleyeceksin. Hukuk öyle yollara sapar, ama düşünce sapmaz. Benim tek isteğim gerçeğe ulaşmaktır. Şu anda ise, senin kafanda bir çağrışım yaratmaya uğraşıyorum; bir yanda *görülmemiş bir çeviklik, öte yanda hangi ulustan olduğu üzerine iki kişinin bile anlaşamadığı, söylediklerinin tek hecesi seçilemeyen, tuhaf, keskin (ya da kaba), kesik kesik konuşan ses, bu ikisini birleştiresin istiyorum.”*

Bu kelimeler üzerine kafamda, Dupin’in ne demek istediği üzerine iyice seçilemeyen, yarı biçimlenmiş bir düşünce dolaştı. Tam kıyısına gelmiştim, bir şeyler anlayacaktım, ama sanki anlama gücüm kalmamıştı –hani bazen insan bir şeyi hatırlayacak gibi olur da bir türlü hatırlayamaz. Arkadaşım konuşmasına devam etti.

“Görüyorsun,” dedi, “sorunu, kaçıştan içeri girişe çevirdim. İkisinin de aynı yoldan, aynı biçimde olduğunu belirtmek istiyorum. Şimdi, gene odanın içine dönelim. Orada göreceğimiz şeyleri inceleyelim, Konsolun çekmeleri diyorlar, yağma edilmiş gibi bir haldeymiş, ama büsbütün boşaltılmamışlar. Bu saçma bir söz. Sadece bir tahmin –hem de çok aptalca– o kadar. Çekmelerde daha başka eşyaların da bulunduğunu nerden bilebiliriz? Madame L’Espanaye ile

kızı, son derece içe kapanık bir hayat sürüyorlarmış –kimseyle görüşmezlermiş –evden dışarı pek az çıkarlarmış –demek ki öyle sık sık kılık değiştirmeleri gerekmiyormuş. Çekmelerde kalmış olan eşyalar bu kadınların kullanabileceği eşyaların en iyileriydi. Bir hırsız buradan bir şey aldıysa, neden en iyilerini almamış –neden hepsini almamış? Dahası var, neden dört bin frank altın parayı bırakmış da birkaç parça çamaşırı yüklenmiş? Altınlar *olduğu gibi bırakılmıştı. Monsieur Mignaud'nun, bankacının, söylediği paranın hemen hepsi torbaların içinde, yerde bulundu. İşte bu nedende Le Bon'un paraları eve kadar taşımış olmasından doğan kuşkuları bir yana bırakmanı, polisin düştüğü hataya düşmemeni istiyorum. Bundan (paranın verilmesi, üç gün sonra da alanın öldürülmesinden) on kat daha kötü rastlantılar, hayatımızın her saatinde, hepimizin başına gelir, çoğunun farkına bile varmayız. İnsanoğlunun en parlak buluşlarına dahi yol göstermiş olan bir olasılıklar kuramı vardır –işte bu gibi rastlantılar o kuram üzerine hiçbir şey bilmeyen düşünürler için, kolay kolay aşılamayacak engellerdir. Altınlar çalınsaydı, üç gün önce bankadan çekilmiş olmalarına sadece bir rastlantı diyemezdik. O zaman cinayetin para için işlendiği kuşkusu güçlenirdi. Ama şimdiki durumda böyle bir şeye inanırsak, suçlunun ne yaptığını bilmeyen bir budala olduğunu kabul etmek zorunda kalırız; öyle bir budala ki, işlediği cinayetlerin nedenini, altınları unutup kaçıyor.*

“Şimdi, dikkatini çektiğim noktaları –tuhaf sesi, görülmemiş çevikliği, bu derece acımasızca işlenen bir cinayetteki neden yokluğunu– göz önünde tutarak doğrudan doğruya öldürme olayına bakalım. İşte bir kadın, parmakların gücüyle boğulduktan sonra, tepetaklak bir bacanın içine sokulmuş. Bildiğimiz katiller böyle cinayet işlemezler. Hele öldürdükleri kimseyi böyle saklamaları görülmüş şey değildir. Cesedin bacaya sokuluşunda *aşırı bir tuhaflık olduğunu sen de kabul edersin sanıyorum –en*

soysuzlaşmış insanların bile bu kadar tuhaf bir harekette bulunacaklarını akıl almıyor. Sonra, düşün, birkaç kişinin bütün güçlerini harcayarak zorla aşağı indirebildikleri cesedi, o daracık deliğin ta yukarılarına kadar itebilmek için ne büyük bir güç gerek!

“Şimdi, bu cinayetin gerçekten şaşkınlık verici bir güçle işlendiğini gösteren öbür kanıtlara geçelim. Ocakta tutam tutam –epeyce de kalındı bu tutamlar– kırlaşmış insan saçı vardı. Kökleriyle koparılmışlardı. İnsanın kafasından değil böyle tutamla, yirmi otuz kılı bile bir arada koparabilmek için ne büyük bir güce sahip olmak gerektiğini bilirsin. O saçları sen de gördün benim gibi. Köklerde (korkunçtu çok!) topak topak deriler duruyordu –böyle yarım milyona yakın kılı birden koparmak için, nasıl bir güç kullanıldığı açıkça görülüyordu. İhtiyar kadının sadece gırtlağı kesilmemiş, başı vücudundan ayrılmıştı: üstelik alet de bir ustura. Bütün bu işlerdeki canavarca yırtıcılığa dikkatini çekmek istiyorum. Madame L’Espanaye’in vücudundaki çürüklerden söz açacak değilim. Monsieur Dumas ile değerli arkadaşı Monsieur Etienne, bunların kesici olmayan bir alet kullanılırken yapıldığını söylüyorlar; çok doğru. Kesici olmayan alet de avlunun taşları, kadın yatağın başucundaki pencereden aşağıdaki taşlığa düşmüş. Gerçi şimdi basit görünüyor, ama bu nokta da panjurların genişliği gibi, polisin gözünden kaçtı –çünkü, çivilerin durumu yüzünden, pencerelerin hiç açılmamış olduğu düşüncesine körü körüne saplanmışlardı.

“Bütün bunların yanı sıra, odanın karmakarışık halini de gözünde canlandırırsan, şu gerçekleri bir araya toplayabiliriz: şaşılacak bir çeviklik, insanüstü bir güç, canavarca bir yırtıcılık, cinayetlerin nedensiz işlenmiş olması, insanlıktan uzak bir korkunun yarattığı *tuhaflıklar, birçok ulustan kimselerin kulaklarına yabancı gelen, tek hecesi bile anlaşılmayan, seçilemeyen bir ses. Bunlardan*

çıkan sonuç nedir? Bütün bu sözler sende ne gibi hayaller yaratıyor?”

Dupin bu soruyu sorarken ürperdiğimi hissettim. “Bir deli,” dedim, “bir deli yapmış olacak bu işi –saldırgan bir deli, yöredeki bir akıl hastanesinden kaçmıştır.”

“Bazı bakımlardan,” diye cevap verdi, “bu düşüncen de uygun görünüyor. Ama delillerin sesi, en korkunç çılgınlık nöbetlerinde bile, merdivende duyulan sese benzemez. Deli de olsa, her insan bir ulusun özelliklerini taşır; sonra konuşmaları da, gerçi saçma sapandır, ama heceleri, kelimeleri pekâla anlaşılır. Üstelik bir delinin kılları şu elimde tuttuklarıma benzemez. Bu kılları Madame L’Espanaye’in katılaşmış parmaklarının arasından çıkardım. Bakalım ne diyeceksin bunlara!”

“Dupin!” dedim, sinirlerim iyice gevşemişti; “bu kıllar çok tuhaf –*insan kılı değil bunlar.”*

“Ben de tersini söylemiyorum,” dedi; “ama bu noktada kararımızı vermeden önce, şu kağıda çizmiş olduğum resme bir bakmanı istiyorum. Mademoiselle L’Espanaye’in ‘gırtlağında çürükler, derin tırnak yaraları’ görülmüştü, Monsieur Dumas ile Monsieur Etienne de bunları ‘parmakların sıkmasıyla oluşmuş mosmor lekeler’ diye anlatıyorlardı; işte bu resim onların *kopyası.*

“Sen de göreceksin ya,” diye devam ederek kâğıdı masanın üstüne, önümüze yaydı, “sımsıkı, sarsılmaz bir kavrayış bu, çürüklerin biçimi öyle gösteriyor. Parmakların yerleri hiç değişmemiş, *kaymamış. Her parmak –ta kız ölene kadar– ilk tuttuğu, ilk gömüldüğü yerde kalmış. Şimdi sen kendi parmaklarını şu gördüğün izlerin üzerine yerleştirmeyi bir dene bakalım.”*

Denedim, ama boşuna.

“Belki de bu denemeyi yanlış yapıyoruz,” dedi. “Kâğıt düz bir yerde duruyor; oysa insanın gırtlağı silindir biçimindedir. İşte burada bir odun var; çevresi aşağı yukarı kızın boynunun çevresine yakın. Kâğıdı ona sarıp aynı denemeyi bir daha yapalım.”

Dediğini yaptım; ama bu kez parmaklarım kâğıdın üstündeki resme ilki kadar da uymadı. “Bunlar,” dedim, “bir insan elinin izleri değil.”

“Şimdi,” dedi Dupin, “Cuvier’nin şu parçasını oku.”

Doğu Hint Adaları’nda yaşayan büyük, koyu renk orangutanların yapısını inceden inceye anlatan, yaşayışları üzerine genel bilgiler veren bir yazıydı. Bu memeli hayvanın dev gibi boyunu, insanı şaşırtan gücünü, çevikliğini, yırtıcılığını, taklit hevesini herkes bilir. Birden cinayetin bütün korkunçluğunu anlayıvermiştim.

“Pençelerin tanımı,” dedim, okumayı bitirerek, “resme tıpatıp uyuyor. Çizdiğin çürükleri, öyle bir orangutandan başka hiçbir hayvan yapamaz. Bulduğun koyu renk kıllar da tıpkı Cuvier’nin anlattıklarına benziyor. Gene de bu korkunç olayda kendi kendime açıklayamadığım bazı noktalar var. Kavga eden *iki ses duyulmuştu, bunlardan birinin Fransız sesi olduğu da yüzde yüzdü.”*

“Doğru, o sesin söylediği şeyi de hatırlıyorsun elbette –*mon Dieu! Tanıklardan biri (Montani, pastacı) bunun söylenişinde bir karşı koyma hissetmişti; Fransız bir şeye engel olmak ister gibi konuşuyormuş; üzgünmüş. İşte onun için, bilmeceyi çözme umudumu bu iki kelimenin üzerine kurdum. Bir Fransız, cinayetlerin nasıl işlendiğini biliyor, hepsini gördü. Kanlı işlere karışmamış olması olası –hatta olasıdan da fazla bir şey. Orangutanı elinden kaçırmıştır. Odaya kadar gelmiştir arkasından –ama gördüklerinin heyecanı içinde, hayvanı tekrar yakalayamamıştır. İzini de yitirmiştir. Bu tahminleri daha ileri götürmeyeceğim –tahmin diyorum,*

çünkü onlara bundan fazla bir değer verilemez– dayandıkları düşünce gölgelerini kendim bile iyice seçemiyorum, tartamıyorum; bu yüzden de onları bir başkasına anlatabilmem çok zor, daha ileri gitmeyeceğim. Söylediklerimi de birer tahmin olarak anacağız. Fransız gerçekten suçsuzsa, bu acımasızca işlenmiş cinayetlere karışmadıysa; dün gece eve dönerken Le Monde gazetesine verdiğim şu ilân (denizcileri savunduğu için, daha çok onlar okur bu gazeteyi), onu buraya getirecektir.”

Bir kâğıt verdi elime; şunlar yazılıydı:

“YAKALANDI –*Bu ayın –––– günü, erken saatlerde (cinayetin işlendiği sabah), Boulogne Ormanı’nda, çok iri, koyu renk, Borneo tipi bir orangutan yakalanmıştır. Sahibi (Malta limanlarına bağlı gemilerden birinde tayfa olduğu biliniyor) gelip hayvanı alabilir; iyice tanımlaması ve yakalanması ile bakılması için yapılan giderleri ödemesi şarttır. Şu adrese başvurun:*

No. ––––, –––––––– Sokağı, Faubourg St. Germain –üçüncü kat.”

“İnanılır şey değil,” dedim, “adamın bir denizci olduğunu, Malta limanlarından birine bağlı bir gemide çalıştığını nerden biliyorsun?”

“Bilmiyorum,” dedi Dupin. “Bilmek ne kelime, eminim öyle olduğuna. İşte küçük bir kurdele parçası; biçimine, yağlılığına bakılırsa, denizcilerin pek sevdiği o kuyruk gibi saç örgülerinin ucuna bağlamak için kullanılmış. Sonra bu düğümü denizcilerden başkası yapamaz; Maltalıların düğümüdür. Kurdeleyi paratoner telinin dibinde buldum. Öldürülenlerden birinin olduğunu söyleyemeyiz. Hem kurdeleden çıkardığım sonuçlarda yanılıyorsam, yani Fransız, Malta limanlarına bağlı gemilerden birinde tayfa değilse bile, bunu ilana yazmış olmamdan bir zarar gelmez. Yanılmıyorsam adam oturup benim niçin yanıldığımı

düşünecek değil ya, aldanmış deyip geçer. Ama çıkardığım sonuçlar doğruysa, büyük bir yarar sağlanmış olur. Cinayeti bildiği için, Fransız bu ilana cevap vermeye –orangutanı istemeye çekinecektir. Şöyle düşünecektir: –‘Ben suçsuzum; parasızım; orangutanım ise çok para eder –benim durumumda olan bir kimse için başlı başına bir servet –niye böyle boş bir korku yüzünden ondan vazgeçeyim? İşte bulunmuş, avucumun içinde. Boulogne Ormanı’nda yakalanmış –cinayetin işlendiği yerden çok uzakta. O işi böyle yabanıl bir hayvanın yapmış olduğu kimin aklına gelecek? Polis yanlış izler üzerinde –en basit bir ipucu bile bulamadılar. Hayvanın izini bulmuş olsalar bile, benim cinayeti gördüğümü kanıtlayamazlar, kanıtlasalar da bu bir suç değil. Üstelik *biliniyorum da. İlanı veren kişi, hayvanın sahibi diye, adeta beni tanımlıyor. Daha başka şeyler de bilebilir. Benim malım olduğu açıkça ilan edilen, böyle değerli bir şeyi gidip istemezsem, hayvana karşı bazı kuşkular uyanabilir. Göze batacak, dikkati çekecek, herhangi bir kuşku uyandıracak hareketlerde bulunmamalıyım. İlana cevap verip orangutanı alacağım; bu iş unutulana kadar da bir yerde saklarım.”*

O anda merdivende bir ayak sesi duyduk.

“Tabancalarını hazırla,” dedi Dupin, “ama ben işaret vermeden onları kullanmak ya da göstermek yok.”

Sokak kapısı açık bırakılmış, gelen adam da zili çalmadan içeri girip merdivenin birkaç basamağını çıkmıştı. Çekiniyor gibiydi. Derken aşağı indiğini duyduk. Dupin hızla kapıya doğru giderken, dışarıdaki ayak sesleri yeniden merdiveni çıkmaya başladı. Bu kez durulamadı, bir daha geri dönmedi, kararını vermiş bir insanın adımlarıyla ilerleyerek geldi, oda kapısını vurdu.

“Girin,” dedi Dupin; neşeli, içten bir sesle söylemişti bu kelimeyi.

İçeri bir adam girdi. Denizci olduğu açıkça belliydi – uzun boylu, sağlam yapılı, adaleli bir insandı; gözünü budaktan sakınmayan, yılmaz bir kimse olduğu yüzünden okunuyordu, ama hoşa gitmez bir hali yoktu. Favorileriyle bıyığı, güneşten iyice yanmış olan yüzünün yarıdan fazlasını örtüyordu. Elinde kalın bir meşe sopası vardı, başka silahı yok gibi görünüyordu. Çekingen bir selam vererek, "İyi akşamlar," dedi; Fransız ağzıyla konuşuyordu; Neufchâtellileri andıran bir yanı da vardı, ama aslında Parisli olduğu belliydi.

"Oturun, dostum," dedi Dupin. "Orangutan için geldiniz sanıyorum. Doğrusu böyle bir hayvanınız olduğu için imreniyorum size; pek güzel, pek değerli bir hayvan kuşkusuz. Kaç yaşında acaba?"

Adam ağır bir yükün altından kurtulmuş gibi, geniş bir nefes aldı; sonra kendinden emin bir sesle cevap verdi:

"Yaşını söyleyemeyeceğim –ama dört beş yaşından fazla değildir. Burada mı?"

"Ah, hayır; onu burada tutmak için elverişli bir yerimiz yok. Dubourg Sokağı'ndaki bir ahırda duruyor, hemen şurada. Yarın sabah alırsınız. Malın sizin olduğunu da kanıtlarsınız elbette?"

"Elbette, efendim."

"Ondan ayrılacağıma bayağı üzülüyorum," dedi Dupin.

"Bütün bu yorgunluğa bir karşılık beklemeden katlanmış olmanızı anlayamıyorum, efendim," dedi adam. "Böyle bir şey beklemiyordum. Hayvanı bulduğunuz için size bir ödül vermek istiyorum –diyeceğim, akla yakın herhangi bir şey."

"İyi, öyleyse," diye cevap verdi arkadaşım, "pek güzel. Hele bir düşüneyim! –Ne isteyebilirim? Tamam! Dinleyin bakın. Benim ödülüm şu olacak. Morgue Sokağı'ndaki

cinayetler üzerine ne biliyorsanız, hepsini anlatacaksınız bana.”

Dupin son kelimeleri çok alçak bir sesle, yavaşça söyledi. Gene o yavaşlıkla kapıya doğru yürümüş, kilitlemiş, anahtarını da cebine atmıştı. Sonra koynundan bir tabanca çıkarıp en küçük bir heyecana kapılmadan masanın üstüne koydu.

Adamın yüzü, sanki nefesi tıkanmış da can çekişiyormuş gibi kıpkırmızı oldu. Ayağa fırlayıp sopasını sımsıkı kavradı; ama bir an sonra sandalyesinin üstüne çöküverdi, tir tir titriyordu, yüzü ölü gibiydi. Tek kelime söylemedi. Bütün kalbimle acıyordum ona.

“Dostum,” dedi Dupin cana yakın bir sesle, “boşuna korkuya kapılıyorsunuz böyle –gerçekten boşuna. Size bir kötülük edecek değiliz. Dürüst bir insan, bir Fransız olarak, şerefim üzerine söylüyorum, size karşı kötü bir niyetimiz yok. Morgue Sokağı’ndaki kanlı işlerde bir suçunuz olmadığını çok iyi biliyorum. Ama bu, olanlarla hiçbir ilişkiniz yok demek değil. Şimdiye kadar söylediklerimden bu iş üzerine epeyce bilgim olduğunu anlamışsınızdır –aklınıza, hayalinize gelmeyecek yollardan öğrendim bütün bunları. Şimdi durum şöyle. Önlenmesi elinizde olan herhangi bir iş yapmış değilsiniz –hareketleriniz sizi suçlu düşürmez. Hırsızlık da etmemişsiniz; hem de o kadar uygun bir durum varken. Saklayacak bir şeyiniz yok. Saklamanıza neden de yok. Öte yandan, onurlu bir insan olarak, bütün bildiklerinizi anlatmanız gerekiyor. Suçsuz bir kimse bu yüzden cezaevine atıldı, siz ise suçluyu gösterebilecek durumdasınız.”

Dupin bu kelimeleri söylerken, denizci epeyce kendine gelmiş, durulmuştu; ama tavırlarında o eski canlılık kalmamıştı.

“Tanrı yardımcım olsun,” dedi, uzun bir duralamadan sonra, “bu iş üzerine bildiklerimin hepsini anlatacağım size; –ama söyleyeceklerimin yarısına bile inanmanızı beklemiyorum –bunu beklemek için aptal olmalıyım. Her neyse, ben *suçsuz olduğumu biliyorum, bu yolda ölümü bile göze alarak size her şeyi anlatacağım.”*

Anlattıkları şöyle özetlenebilir: Son zamanlarda Doğu Hint Adaları’na bir yolculuk yapmışlar. Onun da aralarında olduğu kalabalık bir grup, Borneo Adası’na çıkarak, gezmek için içerilere doğru ilerlemiş. Bir arkadaşı ile birlikte, bu orangutanı yakalamışlar. Sonra arkadaşı ölmüş, hayvan sadece onun malı olmuş. Memlekete getirene kadar orangutanın başa çıkılmaz yırtıcılığı yüzünden çekmediği kalmamış, sonunda onu sağ salim Paris’deki evine getirmeyi başarmış; komşuların merakını çekip başına dert olmasın diye de kimselere göstermemiş, sıkı sıkı gizlemiş hayvanı; ayağındaki bir kıymık yarasının geçmesini bekliyormuş. İyileşir iyileşmez satmak niyetindeymiş.

Cinayetin işlendiği gece ya da sabah diyelim, bir denizciler eğlencesinden döndüğünde, hayvanı kendi odasında bulmuş; bitişikteki küçük, penceresiz, her yanı sıkı sıkı kapalı olan odada olması gerekiyormuş, ama kapısını kırıp dışarı çıkmış. Aynanın önünde, yüzü sabun içinde, elinde usturayla tıraş olmaya çalışıyormuş: Herhalde daha önce anahtar deliğinden, sahibinin tıraş oluşunu seyretmiş olsa gerek. Adam böyle tehlikeli bir aleti hayvanın elinde görünce, onu nasıl ustaca kullanabileceğini de kestirdiği için, büyük bir korkuya kapılmış, bir zaman ne yapacağını şaşırmış. Orangutanı en hırçın hallerinde bile korkutup sindiren bir kamçısı varmış, ona el atmış. Kamçıyı görür görmez, hayvan oda kapısından dışarı fırlamış; merdivenden aşağı, sonra da talihsizlik işte, açık olan bir pencereden doğru sokağa.

Fransız tam bir umutsuzluk içinde arkasına takılmış; maymun, elinde ustura, arada bir durup adama bakarak yüzünü gözünü buruşturuyor, ta yanına gelene kadar onu bekliyormuş. Sonra iyice yaklaşınca yeniden kaçmaya başlıyormuş. Kovalama böyle uzun zaman devam etmiş. Saat sabahın üçü olduğu için, caddelerde kimsecikler yokmuş. Morgue Sokağı'nın arkasında kalan dar yoldan geçtikleri sırada, Madame L'Espanaye'in evinin dördüncü katındaki açık bir pencereden dışarı vuran ışık, kaçmakta olan hayvanın gözüne çarpmış. Eve saldırmasıyla paratoner telini görüp akla sığmaz bir çeviklikle tırmanması, ardına kadar açık duran panjura tutunup sallanarak yatağın başucuna atlaması bir olmuş. Bütün bu işler bir dakika bile sürmemiş. Orangutan odaya girerken ittiği için panjur gene ardına kadar açılmış.

Bu arada denizci hem sevinmiş, hem de tasalanmış. Hayvanı yakalamak umudu arttığı için sevinmiş; içine daldığı bu tuzaktan, başka bir yol bulup kurtulması pek olacak şey değilmiş, gene paratoner telinden inmek zorunda kalacakmış; o zaman belki önünü kesip yakalayabilirmiş. Öte yandan, maymunun evin içinde yapabileceği işler de tasalanmasına neden oluyormuş. İşte bu ikinci düşünce adamı yukarı çıkmaya zorlamış. Bir denizci için, paratoner teline tırmanmak güç bir iş değildir; ama sol yanında kalan pencerenin düzeyine gelince durmuş, daha ileri gidememiş; sadece odanın içini şöyle bir görecek kadar uzanabilmiş. Gördüğü şey öylesine korkunçmuş ki, az daha aşağı yuvarlanacakmış. Gecenin sessizliğini yırtarak Morgue Sokağı'nda oturanları uykularından uyandıran korkunç çığlıklar bu sırada başlamış. Üstlerinde gecelikleri olan Madame L'Espanaye ile kızı, herhalde demir kasadaki bazı kâğıtları sıralamaktaymışlar; kasa odanın ortasındaymış. Açıkmış, içindekiler çıkarılıp döşemenin üstüne konmuşmuş. Hayvanın içeri girmesiyle çığlıkların başlaması arasındaki zamana bakılırsa, ikisi de pencereye arkaları dönük olarak

oturuyorlarmış, maymunu içeri girer girmez görmedikleri anlaşılıyormuş. Panjurun vurmasını ise rüzgârdan bilmiş olacaklar.

Denizci içeri baktığı sırada, dev hayvan bir eliyle, Madame L'Espanaye'in saçlarını tutmakta (biraz önce taradığı için, çözükmüş saçları), öbür eliyle de, tıpkı bir berber gibi, usturayı kadının yüzünde gezdirmekteymiş. Kız yüzükoyun, hareketsiz yatıyormuş; baygınmış. İhtiyar kadının çığlıkları, debelenmesi (saçları işte bu sırada kopmuş) orangutanın belki de kötü olmayan niyetini değiştirmesine, kızmasına neden olmuş. Adaleli kolunu savurduğu gibi kadının gırtlağını kesivermiş. Nerdeyse başını vücudundan ayıracakmış. Kanı görünce kızgınlığı çılgınlık haline gelmiş. Dişlerini gıcırdatarak, gözlerinden alev saçarak kızın vücudunun üzerine atılmış, korkunç tırnaklarını boğazına geçirmiş, soluğunu kesene kadar da bırakmamış. Odanın içinde dolaştırdığı yabanı bakışları karyolanın başucuna gelince durmuş; sahibinin korkudan katılaşmış olan yüzünü görmüş. Çılgınca kızgınlığı, kuşkusuz kırbacı hatırladığı için, bir anda korkuya çevrilmiş. Cezalandırılacağını anladığından olacak, işlediği cinayetleri saklamak ister gibi sinirli bir öfkeyle odanın içinde dört dönmeye başlamış; yanından geçtiği eşyaları deviriyor; kırıyormuş, yatağın üstündeki şilteyi de ortaya sürüklemiş. Uzatmayalım, önce kızın cesedini alıp bacanın içine tıkmış; sonra da ihtiyar kadının ölüsünü gibi tepesi üstü pencereden aşağı fırlatmış.

Maymun sırtında kafası kesik kadınla pencereye doğru yaklaşınca, denizci geri çekilmiş, paratoner telinden aşağı adeta kayarak inip hemen evinin yolunu tutmuş –bu cinayetler yüzünden başına bir iş açılacağından korktuğu için de orangutanı büsbütün gözden çıkarmış. Merdivendeki komşuların duydukları sesler, denizcinin o dehşet anında çıkardığı seslerle orangutanın homurdanmalarıymış.

Benim bunlara katacak başka bir sözüm yok. Orangutan kapının kırılmasından biraz önce paratoner telinden inerek kaçmış olacak. Pencereyi de herhalde çıkarken kapamıştır. Onu bir zaman sonra gene sahibi yakaladı ve *Jardin des Plantes'a epeyce bir para karşılığında sattı. Emniyet Müdürü'ne gidip durumu anlatmamız üzerine (Dupin de bir iki noktayı aydınlatacak açıklamalarda bulununca), Le Bon hemen serbest bırakıldı. Emniyet Müdürü her ne kadar arkadaşıma karşı iyi davrandıysa da işin böyle hiç ummadığı bir yola dökülerek çözülmüş olmasına canının sıkıldığını pek gizleyemedi; hatta herkes kendi işine baksa, başkalarınınkine burnunu sokmasa gibilerden bir iki şaka yapmaktan da kendini alamadı.*

"Bırak konuşsun," dedi Dupin, iğneli şakalarına cevap bile vermemişti. "Bırak içini döksün; rahatlasın biraz. Bana, onu kendi kalesinde yenmiş olmak yeter. Gene de şunu söyleyeyim, bu işin içinden çıkamamış olması, öyle kendisinin sandığı gibi şaşılacak bir şey değil; çünkü aslını ararsan, bizim Emniyet Müdürü dostumuz, gereğinden fazla kurnaz bir kimsedir, o yüzden de olayların derinliğine inemez. Düşüncelerinin *kökü yoktur, bir türlü ayaklarını yere basamaz. Aklı, tıpkı vücudu olmayan bir insana benzer, yalnız bir kafa, Tanrıça Laverna'nın resimleri gibi –ya da daha iyisi, bir morina balığı gibi, yalnız kafa ile omuzlardan yapılma bir insan diye tanınmasına da bu yeteneği neden olmuştur. Diyeceğim, gerçekleri yalanlamakta, olmayacak şeyleri de birer gerçekmiş gibi açıklamakta kimse ona çıkışamaz, hani de nier ce qui est, et d'expliquer ce qui n'est pas."* [1]

Çeviren: Memet Fuat

MARIE ROGÊT’NİN GİZEMİ[2]

“MORGUE SOKAĞI CİNAYETLERİ”NİN ARDIL ÖYKÜSÜ

Es gibt eine Reihe idealischer Begebenheiten, die der Wirklichkeit parallel läuft. Selten fallen sie zusammen. Menschen und Zufälle modificiren gewöhnlich die idealische Begebenheit, so dass sie unvollkommen erscheint, und ihre Folgen gleichfalls unvollkommen sind. So bei der Reformation; statt des Protestantismus kam das Lutherthum hervor.

Gerçek olay dizilerine koşut giden ideal olay dizileri vardır. Bu diziler hemen hemen hiçbir zaman birbiriyle çakışmaz. İnsanlar ve koşullar genellikle olayların ideal akışını değiştirir; öyle ki bu akış ve yarattığı sonuçlar mükemmel olmaktan uzak görünür. Reform Hareketi’nde de böyle olmuştur; Protestanlık’ın yerine Luthercilik geçmiştir. – Novalis.[3] Morale Ansichten.

En sakin düşünürler arasında bile, zihnin *salt rastlantı olarak kabul edemeyeceği rastlantılar karşısında arada bir irkilip de doğaüstü olana belli belirsiz, gene de heyecan verici bir yarı inanmışlıkla bağlanmayan hemen hemen hiç kimse yoktur; bu gibi duygular –sözünü ettiğim bu yarı inançlar hiçbir zaman düşünce’nin tam gücünü taşımadığından– rastlantı öğretisine ya da teknik terimle Olasılıklar Hesabı’na başvurulmadıkça neredeyse hiçbir zaman tam olarak bastırılamaz. Şimdi, bu Hesap özünde salt matematikseldir; bu nedenle de bilimde en katı biçimde doğru olanın, kurguda en ele gelmez olanın gölgesine ve tinselliğine uygulanması gibi bir anormallikle karşı karşıya kalırız.*

Benden kamuya açıklamam istenen olağanüstü ayrıntıların, zaman ardıllığı açısından, kavraması çok zor bir

dizi *rastlantı'yı içeren birincil dalı oluşturduğu görülecektir; bunun ikincil ya da sonuçlandırıcı dalını, son zamanlarda New York'da işlenen MARY CECILIA ROGERS cinayetinden bütün okurlar tanıyacaklardır.*

Bir yıl kadar önce, *Morgue Sokağı Cinayetleri başlıklı bir yazıda, dostum Chevalier C. Auguste Dupin'in düşünce yapısında çok dikkate değer olan bazı özellikleri göstermeye çalışırken bu konuyu yeniden ele alacağım aklıma gelmemişti. Amacım, bu düşünce yapısını sergilemekti; bu amaç, Dupin'in kişisel tuhaflığıyla ortaya çıkardığı o çılgın rastlantılar zinciriyle tam olarak gerçekleşmiş oldu. Başka örnekler de ekleyebilirdim, ama kanıtladığımdan fazlasını kanıtlayamazdım. Bununla birlikte, şaşırtıcı gelişmeleriyle son zamanlardaki olaylar, beni irkilterek daha başka ayrıntılara götürdü; bu ayrıntılar zorla alınmış itiraflar havasına bürünecektir. Son duyduklarımdan sonra, onca zaman önce duyduklarım ve gördüklerim konusunda suskun kalmam gerçekten garip olur.*

Madame L'Espanaye ve kızının trajik ölümleriyle ilgili gelişmelerin ortaya çıkması üzerine Chevalier, bu olayı dikkat alanından hemen çıkardı; o eski düş dünyasına dalma alışkanlığına geri döndü. Her zaman soyutlamaya yatkın olduğumdan, ben de hemen onun havasına girdim; Faubourg Saint Germain'deki odalarımızdan çıkmayarak Gelecek'i unuttuk, bizi çevreleyen renksiz dünyayı düşlerle örerek Şimdi'de, dinginlik içinde uykuya daldık.

Ama bu düşler hiç de kesintisiz değildi. Dostumun Morgue Sokağı'nda yaşanan dramda oynadığı rolün, Paris polisi üzerinde bir etki bırakmış olduğu kolayca düşünülebilir. Dupin adı, yardımcılarıyla birlikte, artık her eve girmişti. Dupin'in gizemin düğümlerini çözmekte kullandığı tümevarımlı çıkarımlarının yalınlığı, benden başka hiç kimse için, Polis Şefi için bile açıklığa kavuşmuş olmadığından, bu olayın mucize olarak görülmesi ya da Chevalier'nin

çözümleme yeteneklerinin, ona sezgili bir insan ünü kazandırmış olması elbette şaşırtıcı değildir. Açıksözlülüğüyle Dupin, böylesi bir önyargıya kapılan her meraklı kişiyi bu önyargısını düzeltmeye götürürdü; ama üşengeç mizacı, kendisi için ilginçliğini uzun süredir yitirmiş olan bu konunun üstüne gitmesini engelledi. İşte böylece Dupin, polislerin dikkatli gözlerinin kendisinin üstüne çevrildiğini gördü; aslında Polis Merkezi'nde, onun hizmetlerinden yararlanılmaya çalışılan vakaların sayısı hiç de az değildi. En dikkate değer olaylardan biri de Marie Rogêt adında bir genç kızın öldürülmesiydi.

Bu olay, Morgue Sokağı'nda işlenen o gaddarlıktan yaklaşık iki yıl sonra gerçekleşti. Adı ve soyadı, talihsiz "puro satan kız"ınkine benzemesi nedeniyle hemen dikkat çeken Marie, dul Estelle Rogêt'nin tek kızıydı. Marie'nin babası, o bebekken ölmüştü; babasının ölümünden sonra, öykümüze konu olan cinayetin on sekiz ay öncesine kadar, anneyle kızı Pavée Saint Andrée Sokağı'nda birlikte oturmuşlardı;[4] Madame, Marie'nin yardımıyla bu sokakta bir *pension*[5] *işletiyordu. Marie yirmi iki yaşına gelinceye kadar işler böyle sürüp gitti; o zaman kızın güzelliği, Palais Royal'in zemin katındaki dükkanlardan birini işleten ve müşterilerinin çoğu o mahalledeki umarsız serüvencilerden oluşan bir parfümeri sahibinin dikkatini çekti. Monsieur Le Blanc*[6] *güzel Marie'nin, kendi parfümeri dükkanında tezgahtarlık yapmasının getireceği kazançlardan habersiz değildi; Madame biraz tereddüt etse de, kız parfümeri sahibinin cömertçe yaptığı ücret teklifini büyük bir hevesle kabul etti.*

Dükkan sahibinin beklentileri boş çıkmadı; dükkanı, bu neşe dolu *grisette'in çekiciliği nedeniyle kısa sürede üne kavuştu. Marie, onun mağazasında çalışmaya başlayalı bir yıl kadar olmuştu ki, hayranları kızın artık dükkanda olmadığını görünce büyük bir şaşkınlığa uğradılar. Monsieur Le Blanc kızın kayıplara karışmasını açıklayamıyordu;*

Madame Rogêt de kaygı ve dehşet içinde aklını yitirecek duruma gelmişti. Günlük gazeteler konuya hemen el attı; polis de ciddi bir soruşturmaya girişmek üzereydi; bir hafta sonra güzel bir sabah, Marie sapasağlam ama biraz üzüntülü bir havayla parfümeride tezgahın başında her zamanki yerini aldı. Kişisel düzeyde kalan bir sorgulama dışındaki tüm soruşturmaların üstü elbette hemen kapatıldı. Monsieur Le Blanc, daha önce de yaptığı gibi, hiçbir şeyden haberi olmadığını söyledi. Marie, Madame'ın eşliğinde bütün soruları, geçen haftayı köyde bir akrabalarının evinde geçirdiğini söyleyerek yanıtladı. Böylelikle olay geçmişte kaldı ve genellikle unutuldu; kız sözde inatla sürüp gitmekte olan meraklı bakışlardan kendini kurtarmak için kısa süre sonra parfümcüye son kez veda ederek annesinin Pavée Saint Andrée Sokağı'ndaki evine sığındı.

Eve dönüşünden beş ay sonra, arkadaşları Marie'nin ikinci kez kayıplara karıştığını anlayınca korkuya kapıldılar. Aradan üç gün geçti; Marie'den hiçbir haber çıkmadı. Dördüncü gün, Marie'nin cesedi Seine Nehri'nde[7], Saint Andrée Sokağı'nın bulunduğu semtin karşısındaki kıyıya yakın bir yerde, Barrière du Roule[8] adlı kenar mahalleden pek de uzak olmayan bir noktada bulundu.

Bu cinayetin işlenişindeki canavarlık (bunun bir cinayet olduğu ilk bakışta ortadaydı), kurbanın gençliği ve güzelliği, her şeyden çok da dillere düşmüş olması, bütün bunlar birleşince duyarlı Parislilerin zihninde yoğun bir heyecan yarattı. Böylesine genel, böylesine yoğun bir etki yaratan benzer bir olay anımsayamıyorum. Bütün dikkatleri üstüne çeken bu olayın birkaç hafta boyunca tartışılması dışında günün en önemli siyasal konuları bile unutuldu. Polis Şefi olağanüstü sertlikte önlemler aldı; Paris polisinin bütün kolluk güçlerine de elbette en üst düzeyde görevler yüklendi.

Ceset ilk bulunduğunda, katilin hemen başlatılan soruşturmadan uzun süre kaçıp kurtulabileceği sanılmıyordu. Ancak, bir hafta geçtikten sonra bir ödül koymanın gerekli olduğu görüldü; o zaman bile bu ödül bin frankla sınırlı tutuldu. Bu arada soruşturma, her zaman çok akıllıca olmasa da canlılıkla sürdürülüyordu; sayısız kişi boşu boşuna sorgulandı; bunlar olurken, bu gizemli olayla ilgili hiçbir ipucuna ulaşılamaması nedeniyle halkın heyecanı iyice arttı. Onuncu günün sonunda, başlangıçta önerilen ödülün iki katına çıkarılması uygun görüldü; sonunda, ikinci hafta da hiçbir yeni bulguya ulaşılamadan geçince, Paris'de polise karşı hep var olan önyargı birkaç ciddi *émeute'le*[9] *dışarı vurulunca, Polis Şefi "katilin yakalanması", katillerin sayısı birden fazlaysa "katillerden herhangi birinin yakalanması" için yirmi bin frank teklif etmeye karar verdi. Bu ödül açıklanırken, suç ortaklarına karşı kanıt getirecek olan suçlunun affedileceğine söz verilmişti; nereye asılmış olursa olsun ilanların tümüne, bir yurttaşlar komitesinin, Polis Merkezi'nin önerdiği miktara ek olarak on bin frank vereceğini gösteren özel bir duyuru eklendi. Böylece ödülün toplamı otuz bin franka ulaştı; kızın mütevazı konumunu ve burada tarif edilen canavarca olayların büyük kentlerde ne büyük bir sıklıkla işlendiğini göz önüne alacak olursak, bunun çok büyük bir miktar olduğu anlaşılabilir.*

Bu cinayetin gizeminin hemen aydınlığa kavuşturulacağından artık kimsenin kuşkusu yoktu. Ama bir iki durumda, olaya açıklık kazandıracakmış gibi görünen bazı tutuklamalar yapıldıysa da, suçluların kim olduğunu gösterecek hiçbir bilgi alınamadı; bu kişiler de hemen serbest bırakıldı. Garip görünse de, cesedin bulunmasının üstünden üç hafta geçmişti; üstelik bu üç hafta, kamunun zihnini bu kadar rahatsız eden olaylarla ilgili söylenti Dupin'e ve bana ulaşıncaya kadar, konuya hiçbir açıklık getirilemeden geçmişti. Bütün dikkatimizle yoğunlaştığımız araştırmalarla uğraştığımızdan ikimiz de yurtdışına

gitmeden, ziyaretçi kabul etmeden, günlük gazetelerden birindeki önemli siyasal makalelere yalnızca göz ucuyla şöyle bir bakarak neredeyse bir ay geçirmiştik. Cinayete ilişkin ilk bilgi bize, G–'nin kendisi tarafından getirildi. G–, 13 Temmuz 18— günü öğleden sonra erken saatlerde bizim kaldığımız yere geldi; gecenin geç saatlerine kadar yanımızda kaldı. Katilleri ortaya çıkarma yolundaki bütün çabalarının başarısızlıkla sonuçlanmasından dolayı çok üzgündü. Dediğine göre, ünü –Parislilere özgü bir havayla söyledi bunu– tehlikeye girmişti. Onuru bile söz konusuydu. Halkın gözü onun üzerindeydi; bu gizemin çözülmesi için seve seve girişmeyeceği hiçbir özveri yoktu gerçekten. Biraz garip olan konuşmasını, Dupin'in inceliği diyerek adlandırmaktan hoşlandığı bir övgüyle bitirdi; ona doğrudan ve kesinlikle cömertçe bir öneride bulundu; tam olarak ne olduğunu burada açıklama hakkını kendimde görmediğim bu önerinin, anlatacaklarımın asıl konusuyla hiçbir ilişkisi yok.

Dostum, bu övgüyü ustalıkla reddetti, ama getireceği yararlar önemsiz olsa da öneriyi hemen kabul etti. Bu mesele halledildikten sonra, Polis Şefi hemen kendi görüşlerini açıklamaya girişti; aralara da kanıtlar üzerine uzun yorumlar serpiştirdi; oysa elimizde kanıt diye henüz pek bir şey yoktu. Uzun uzadıya, kendinden hiç kuşku duymaksızın bilgiççe konuştu; bu arada gece, uykulu bir hava içinde uzayıp giderken ben arada bir önerilerde bulunuyordum. Her zamanki koltuğuna yerleşmiş, kıpırdamadan oturan Dupin, saygılı dikkatin somutlaşmış örneğiydi. Görüşme boyunca gözlüğünü hiç çıkarmadı; gözlüğün yeşil camlarının ardından arada bir attığı bakışlar, Polis Şefi'nin gitmesinden hemen önceki o geçmek bilmeyen yedi–sekiz saat boyunca suskun durmuş olsa da, onun da benim gibi aslında çok da derin uyumadığına beni ikna etti.

Sabahleyin, Polis Merkezi'nden, ortaya çıkarılmış olan bütün kanıtların tam bir kaydını edindim; ayrıca çeşitli gazete bürolarından bu acıklı olayla ilgili her türlü belirlenmiş bilginin başından sonuna yayınlandığı bütün gazetelerin bir kopyasını aldım. Yanlış olduğu kesinlikle kanıtlanan her şey ayıklandıktan sonra geriye kalan bilgi yığını şöyleydi:

Marie Rogêt, 18— yılında, 22 Haziran pazar günü sabahleyin saat dokuz sıralarında annesinin Pavée St. Andrée Sokağı'ndaki konutundan ayrıldı. Çıkarken, Monsieur Jacques St. Eustache[10] diye birine, yalnızca ona, o günü Drômes Sokağı'nda oturan teyzesiyle geçirmek niyetinde olduğunu bildirdi. Drômes Sokağı, nehrin kıyısından pek de uzakta olmayan kısa, dar ama kalabalık bir sokaktır; Madame Rogêt'nin *pension'undan, en kestirme yolla yaklaşık iki mil uzaktadır. St. Eustache, Marie'nin sözlüsüydü; bu pension'da kalıyor, yemeklerini de burada yiyordu. St. Eustache, hava kararırken gidip sözlüsünü alacak, eve getirecekti. Oysa öğleden sonra çok yoğun yağmur yağmaya başladı; St. Eustache, Marie'nin (daha önce benzer koşullarda yaptığı gibi) geceyi teyzesinde geçireceğini varsayarak, sözünde durma gereğini duymadı. Gecenin ilerleyen saatlerinde (yetmiş yaşında, sağlığı bozuk bir hanım olan) Madame Rogêt'nin, "Marie'yi bir daha hiç göremeyeceği" yolundaki korkusunu dile getirdiği duyuldu, ama bu sözlerin üzerinde o sırada pek durulmadı.*

Pazartesi günü, kızın Drômes Sokağı'na hiç gitmediği belirlendi; o gün kızdan hiçbir haber alınmadan geçince, kentin çeşitli yerlerinde ve çevresinde gecikmiş bir arama başlatıldı. Bununla birlikte, kızla ilgili doyurucu bir bilgiye, kayboluşunun üstünden ancak dört gün geçtikten sonra ulaşılabildi. O gün (yirmi beş Haziran, çarşamba günü) Pavée Andrée Sokağı'nın karşısında düşen Seine kıyısında, Barrière du Roule yakınlarında bir arkadaşıyla birlikte Marie

konusunda araştırmalar yapmakta olan Monsieur Beauvais[11] diye birine, bazı balıkçıların nehirde yüzer halde buldukları bir cesedi kıyıya çektikleri bildirildi. Cesedi görünce Beauvais, biraz duraksadıktan sonra, bunun parfümeride çalışan kız olduğunu belirledi. Beauvais'nin arkadaşı da cesedi hemen tanımıştı.

Cesedin yüzü, bir kısmı ağızdan gelen koyulaşmış kanla kaplıydı. Yalnızca suda boğularak ölenlerde görülenin tersine, ağızda köpük yoktu. Hücre dokularında da renk kaybı olmamıştı. Boynun çevresinde çürükler ve parmakların bıraktığı izler vardı. Kollar bükülerek göğsün üstünde kavuşturulmuştu; ceset kaskatıydı. Sağ el sımsıkı yumulmuştu; sol el kısmen açıktı. Sol bileğin iki yerinde dairesel sıyrıklar vardı; belli ki bunlar, bileğe birkaç ipin ya da bir ipin birden fazla dolanması sonucunda olmuştu. Ayrıca, sağ bileğin bir kesiminin derisi, bu arada sırtı, özellikle de kürek kemiklerinin arasındaki deri sıyrılmıştı. Balıkçılar, sahile çekerken cesede bir ip bağlamışlardı, ama zedelenmelerin hiç biri bundan dolayı olmamıştı. Boyun bölgesindeki kaslar çok şişmişti. Görünürde kesikler ya da darbeler sonucunda olmuş gibi görünen çürükler yoktu. Cesedin boynunda, göze çarpmayacak biçimde, sımsıkı bağlanmış bir dantel parçası bulundu; dantel etin içine bütünüyle gömülmüş, sol kulağın hemen altından sımsıkı bir düğümle bağlanmıştı. Yalnızca bu bile ölümün gerçekleşmesine yeterdi. Tıbbi incelemeler, ölen kızın erdemli olduğuna tanıklık ediyordu. Belirtildiğine göre kız, büyük bir şiddete maruz kalmıştı. Ceset bulunduğunda, arkadaşları tarafından kolayca tanınacak durumdaydı.

Elbisesi pek çok yerinden yırtılmıştı, buruş buruştu. Mantosundan otuz santim genişliğinde bir parça, etek ucundan bele kadar yırtılmış ama koparılmamıştı. Bu parça, belin çevresine üç kez dolanmış, belin arkasından bir kancayla tutturulmuştu. Mantonun hemen altındaki elbise

ince muslindendi; bundan da kırk beş santim eninde bir parça –çok düzgün bir şekilde ve çok büyük bir dikkatle– yırtılıp alınmıştı. Bu parça, kızın boynuna sıkı sıkı sarılmış, sağlam bir düğümle bağlanmış olarak bulundu. Bu muslin parçanın ve dantel parçasının üstünde bonenin ipleri bağlanmıştı; bone iplerin ucundan hâlâ sarkıyordu. Bonenin iplerinin bağlandığı düğüm, bir kadının elinden değil, iç içe geçirilerek atılmış, bir denizcinin elinden çıkmıştı.

Teşhis edildikten sonra ceset, her zaman yapıldığının tersine morga götürülmedi; (bu formalite gereksiz görüldüğünden) kıyıya çıkarıldığı noktadan pek de uzak olmayan bir yere aceleyle gömüldü. Beauvais'nin zorlamaları nedeniyle, meselenin üstü olabildiğince kapatıldı; halk da duygusal tepkisini ancak bir kaç gün geçtikten sonra gösterdi. Bununla birlikte, bir haftalık gazete[12] sonunda bu konuya el attı; ceset gömüldüğü yerden çıkarıldı, inceleme yeniden başlatıldı, ama o zamana kadar belirlenenlerin ötesinde hiçbir şey bulunamadı. Bununla birlikte, giysiler ölen kızın annesine ve arkadaşlarına teslim edildi; bunların evden çıkarken kızın üstünde bulunan giysiler olduğu tam olarak belirlendi.

Bu arada heyecan saat be saat artıyordu. Birkaç kişi tutuklandı, sonra serbest bırakıldı. Kuşkular özellikle St. Eustache üzerinde yoğunlaşıyordu; başlangıçta St. Eustache, Marie'nin evden ayrıldığı pazar boyunca nerede olduğunu tam olarak açıklayamadı. Bununla birlikte, daha sonra Monsieur G–'ye, söz konusu günün her bir saatini yeterince açıklığa kavuşturan yeminli beyanını verdi. Zaman geçtikçe ve hiçbir bulguya ulaşılamayınca, ortalıkta binlerce çelişkili söylenti dolaşmaya başladı; gazeteciler bu *senaryolar içinde kendilerini kaybettiler. Bunların arasında dikkati en çok çeken, Marie Rogêt'nin hâlâ sağ olduğu –Seine'de bulunan cesedin başka bir talihsiz kıza ait olduğu– fikriydi. Sözü edilen senaryoyu içeren bazı kesimleri burada*

okura sunmam yerinde olacaktır. Bunlar, genellikle çok iyi hazırlanan L'Etoile[13] *gazetesinden alınmış kesimlerin bire bir çevirilerdir.*

"Mademoiselle Rogêt, 22 Haziran 18—'de pazar sabahı, Drômes Sokağı'nda teyzesini görmeye gideceğini söyleyerek ya da başka birini görmek için annesinin evinden çıktı. O saatten sonra, hiç kimsenin onu gördüğü kanıtlanamadı. Onunla ilgili hiçbir iz bulunamadı, hiçbir haber alınamadı. * * * Şu ana kadar da, annesinin evinden ayrıldıktan sonra kızı o gün gören kimse ortaya çıkmadı. * * * Bu durumda, 22 Haziran pazar günü saat dokuzdan sonra Marie Rogêt'nin yaşayanlar arasında olduğunu gösteren hiçbir kanıt bulunmasa da, elimizde o saate kadar sağ olduğunu gösteren kanıt var. Çarşamba günü öğleyin, saat on ikide, Barrière du Roule'ün kıyısında, suda yüzmekte olan bir ceset bulundu. Marie Rogêt'nin, annesinin evinden çıktıktan sonraki üç saat içinde suya atıldığını varsaysak bile, ceset suda en fazla üç gün kalmış olabilir –üç gün ile bir saat arasında bir süre. Ama eğer bu ceset bir cinayet sonucunda ortaya çıkmışsa, katillerin bu cinayeti, cesedi gece yarısından önce nehre atabilmek için olabildiğince erken işlediklerini varsaymak aptallık olur. Böylesine korkunç cinayetleri işleyenler aydınlığı değil, karanlığı seçerler. * * * Böylece anlıyoruz ki, bu ceset Marie Rogêt'nin cesedi *idiyse, suda iki buçuk gün, olsa olsa üç gün kalmış olabilir. Bütün deneyimler göstermiştir ki, suda boğulanların cesetlerinin ya da şiddet uygulanarak öldürüldükten hemen sonra suya atılanların cesetlerinin, suyun yüzeyine çıkmalarına yetecek ölçüde çürümeleri için altı ilâ on gün geçmesi gerekir. Bir ceset, bir top atışıyla batırıldığında, suyun altında en az beş altı gün kaldıktan sonra yüzeye çıksa bile, müdahale edilmedikçe, yeniden suya batar. Şimdi biz şunu soruyoruz: Bu olayda doğanın her zaman izlediği yoldan sapmaya neden olan şey neydi? * * * Eğer ceset, salı gecesine kadar örselenmiş haliyle kıyıda tutulsaydı, kıyıda katillerden kalan*

bir iz bulunurdu. Gene kuşkulu bir nokta, öldürüldükten iki gün sonra suya atılmış olsa bile cesedin bu kadar çabuk su yüzüne çıkıp çıkmayacağıdır. Bundan da öte, burada işlenmiş olduğu varsayılan bir cinayeti işlemiş olan canilerin, böyle bir önleme kolayca başvurulabilecekken, batması için cesedi bir ağırlık bağlamadan suya atmaları hiç de olası değildir.”

Gazetenin genel yayın yönetmeni, burada cesedin suda “yalnızca üç gün değil, en azından beş çarpı üç gün” kalmış olması gerektiğini ileri sürüyor, çünkü ceset o kadar çürümüş durumdaymış ki, Beauvais cesedi teşhis etmekte çok zorlanmış. Oysa Beauvais’nin teşhiste güçlük çekmediği tam olarak kanıtlanmış durumda. Çeviriyi vermeye devam ediyorum:

“Öyleyse, cesedin Marie Rogêt’ye ait olduğundan hiç kuşku duymamış olduğunu söylerken M. Beauvais’nin dayandığı veriler nelerdi? M. Beauvais, elbisenin kolunu yırtarak açmış, dediğine göre, cesedin kimliği konusunda kendisini tatmin eden izler bulmuş. Halk, genellikle bu izlerin eskiden kalma yara izleri olduğunu düşündü. M. Beauvais kolu ovalamış ve üzerinde *kıllar bulmuş –bizce bu, kolayca akla gelebilecek kadar belirsiz bir şey– elbise kolunun içinde bir kol bulmak gibi sonuca götürmeyecek bir şey. M. Beauvais o gece pension’a dönmemiş. Çarşamba akşamı saat yedide, Madame Rogêt’ye kızıyla ilgili bir soruşturmanın sürmekte olduğunu iletmiş. Madame Rogêt’nin yaşından ve üzüntüsünden dolayı gidemeyeceğini düşünsek bile (ki bu biraz zorlanmış bir düşünce olur), oraya gitme ve soruşturmaya katılma zahmetine katlanacak birileri bulunmalıydı kesinlikle, eğer cesedin Marie’ye ait olduğu düşünüldüyse. Kimse gitmemiş. Pavée St. Andrée Sokağı’nda, bu konuyla ilgili olarak aynı binada oturanlara bile ulaşacak hiçbir şey söylenmemiş, duyulmamış. Marie’nin sevgilisi ve sözlüsü olan, annesinin evinde kalan*

M. St. Eustache, ertesi sabah M. Beauvais odasına gelip de olanları kendisine anlatıncaya kadar nişanlısının cesedinin bulunduğundan haberi olmadığını söylemiş. Onun böyle bir haberi çok soğukkanlı karşılamış olması, bize çarpıcı geliyor.”

Böylelikle gazete, Marie’nin akrabalarının bir kayıtsızlık içinde olduğu izlenimini yaratmaya çalıştı; bu da akrabaların cesedin ona ait olduğuna inandıkları varsayımıyla tutarsızlık içindeydi. Gazetenin üstü kapalı olarak, kurnazca söyledikleri şuna gelip dayanıyordu: Marie, kenti arkadaşlarının bilgisi dahilinde, namusunu lekeleyebilecek nedenlerden dolayı terk etmişti; bu arkadaşlar da Seine’de kıza benzerlik taşıyan bir cesedin bulunması üzerine, halkı onun öldüğüne inandırma fırsatını kaçırmamışlardı. Oysa *L’Etoile, gene çok aceleci davranmıştı. Sanıldığı gibi kayıtsızlık diye bir şeyin bulunmadığı, yaşlı hanımın herhangi bir görevi yerine getiremeyecek derecede güçten düşmüş ve sarsılmış olduğu, St. Eustache’ın haberi soğukkanlılıkla karşılamak şöyle dursun, üzüntüsünden aklını kaçıracak duruma gelip deliye döndüğü, M. Beauvais’nin bu nedenle St. Eustache’a göz kulak olması, ceset mezardan çıkarılırken orada bulunmasını engellemek için bir arkadaşından ve akrabasından yardım istediği açıkça kanıtlandı. Üstelik, masrafları devletçe karşılanarak cesedin L’Etoile tarafından yeniden gömüldüğünü, özel bir mezar yaptırılması yolundaki teklifin aile tarafından kesinlikle reddedildiğini ve aileden kimsenin cenaze törenine katılmadığını bildirmesine karşın – L’Etoile’in, istediği etkiyi yaratmak üzere bütün bunların üstüne basa basa ileri sürmesine karşın– bunların hepsinin yanlış olduğu doyurucu bir biçimde kanıtlandı. Gazetenin daha sonraki bir sayısında, kuşkuları bizzat Beauvais’nin üstüne çekme çabasına girişildi. Yayın yönetmeni şunları söylüyor:*

“Öyleyse şimdi, bu meselede bir değişiklik ortaya çıkıyor. Bize söylendiğine göre, bir keresinde Madame B– adında biri Madame Rogêt’nin evindeyken, dışarı çıkmakta olan M. Beauvais, oraya bir *gendarme’ın gelmesinin beklendiğini ve kendisi dönüp gelinceye kadar Madame B.’nin ona hiçbir şey söylememesini, bu meseleyi kendisine bırakmasını tembih etti. * * * Olayların şu andaki durumunda, M. Beauvais bu meseleyi bütünüyle kendisine saklamış gibi görünüyor. M. Beauvais olmadan tek bir adım bile atılamıyor, çünkü hangi yola saparsanız sapın, ona rastlıyorsunuz. * * * Her nedense M. Beauvais, işlemlere kendisinden başka hiç kimsenin karışmamasında kararlı; erkek akrabaları teker teker devreden çıkarmış; akrabaların cesedi görmelerine izin verilmesine de şiddetle karşıymış gibi görünüyor.”*

Aşağıda belirtilenler, Beauvais’nin üstüne düşürülen kuşkuya biraz renk katıyordu. Kızın kaybolmasından birkaç gün önce, içeride kimse yokken, Beauvais’nin bürosuna uğrayan bir ziyaretçi, kapının anahtar deliğine sokulmuş *bir gül ve hemen yanına asılmış bir taş levha üzerine kazınmış “Marie” adını görmüştü.*

Gazetelerden çıkarabildiğimiz kadarıyla genel izlenim, Marie’nin, bir gözü dönmüşler *çete’sinin kurbanı olduğu –bu kişiler tarafından nehrin öte yakasına taşındığı, eziyet edildiği ve öldürüldüğü– yolundaydı. Bununla birlikte, çok etkili bir gazete olan Le Commerciel*[14]*, büyük bir ciddiyetle bu yaygın fikre karşı savaşıyordu. Bu gazetenin sütunlarından bir iki kesimi buraya alıyorum:*

“Şu ana dek Barrière du Roule’a yöneltilmiş olması nedeniyle, bu araştırmanın yanlış bir iz peşinde yürütüldüğü kanısındayız. Bu genç kadın gibi binlerce kişi tarafından çok iyi tanınan birinin üç bloku kimse görmeden yürüyerek geçmiş olması olanaksızdır; gören biri olsa, onu hatırlardı, çünkü bu genç hanım kendisini gören herkesin ilgisini çekiyordu. Genç kadın dışarı çıktığında sokaklar insan

doluydu. * * * Genç kadının pek çok kişi tarafından tanınmadan Barrière du Roule'a ya da Drômes Sokağı'na gidebilmiş olması olanaksızdır. Gene de onu annesinin evinin kapısında gören kimse çıkmadı; kızın, kendisinin dile getirdiği niyetleriyle ilgili tanıklık dışında, evden çıkmış olduğunu gösteren hiçbir kanıt da yok. Elbisesi yırtılmış, bedenine sarılmış ve bağlanmıştı; bu yolla ceset, bir bohça taşınır gibi taşınmıştı. Eğer cinayet Barrière du Roule'da işlenmiş olsaydı, bütün bunları yapmaya gerek kalmayacaktı. Cesedin Barrière'e yakın bir yerde yüzerken bulunmuş olması, suya nereden atıldığını gösteren bir kanıt olamaz. * * * Zavallı kızın iç etekliklerinden birinden, altmış santim uzunluğunda, otuz santim eninde bir parça yırtılmış, büyük olasılıkla çığlık atmasını engellemek için çenesinin altından geçirilerek başının arkasında bağlanmıştı. Bu, yanlarında mendil bulunmayan adamlar tarafından yapılmıştı."

Bununla birlikte, Polis Şefi'nin bize başvurmasından bir iki gün önce, polise *Le Commerciel'in iddiasının en azından başlıca kesimini çürüten önemli bir bilgi ulaşmıştı. İki küçük oğlan çocuğu, Madame Deluc diye birinin oğulları, Barrière du Roule yakınlarındaki bir koruda dolaşırken rastlantıyla çok sık bir çalılığın içine girmişler; bu çalılığın içinde, arkalığı ve ayak koyacak yeri bulunan bir tür koltuk oluşturan üç ya da dört büyük taş varmış. Üstteki taşın üzerinde beyaz bir iç eteklği, ikincinin üzerinde de beyaz bir eşarp duruyormuş. Burada bir güneşlik şemsiye, eldivenler ve bir mendil de bulunmuş. Mendilin üzerine "Marie Rogêt" adı işlenmiş. Dikenli çalıların üzerinde elbise parçaları bulunmuş. Toprak ezilmiş, çalılar kırılmış durumdaymış; bir mücadele geçtiğini gösteren her türlü kanıt varmış. Çalılıkla nehir arasındaki çitlerin yıkılmış olduğu görülmüş; yerde de ağır bir yükün sürüklenerek götürüldüğünü gösteren izler varmış.*

Haftalık bir gazete olan *Le Soleil*[15] *de, bu keşif üzerine –bütün Paris basınının duygularını yalnızca yankılayan– şu yorumları yaptı:*

“Eşyaların hepsi, açıkça görülüyor ki, en azından üç ya da dört haftadır oradaydı; hepsi yağmurun etkisiyle iyice küflenmiş, küflenme nedeniyle birbirine yapışmıştı. Bazılarının çevresini ve üstünü otlar bürümüştü. Güneşlik şemsiyenin ipeği dayanıklıydı, ama ipleri eriyerek birbirine girmişti. Kapatılınca üst üste binmiş olan üst kısmı bütünüyle küflenmiş ve çürümüştü; açılınca yırtıldı. * * * Kızın çalılara takılıp yırtılan elbisesinin parçaları yedi buçuk santim eninde, on beş santim uzunluğundaydı. Bir parça, elbisenin etek ucundandı ve yamanmıştı; öteki parça etek ucundan değil, etekliğin kendisindendi. Bunlar yırtılarak koparılmış şeritler gibi görünüyordu; yerden otuz santim kadar yükseklikte, bir dikenli çalının üstündeydi. * * * Bu nedenle, bu dehşet verici olayın işlendiği yerin keşfedildiği konusunda hiçbir kuşkuya yer olamaz.”

Bu keşfin ardından yeni kanıtlar ortaya çıktı. Tanıklığı sırasında Madame Deluc, nehrin kıyısından uzak olmayan bir yerde, Barrière du Roule’un karşısında, yolun kenarında bir han işlettiğini belirtti. Bu kesim, gözlerden ırak bir yer –özellikle böyle seçilmiş. Burası, pazar günleri kentten nehri sandallarla geçerek gelen serserilerin alışılmış eğlence yeri. O pazar günü öğleden sonra saat üç sıralarında, hana esmer tenli bir delikanlının eşliğinde bir genç kız gelmiş. İkisi bir süre burada kalmışlar. Handan ayrıldıktan sonra, o civardaki sık koruluğa giden yola sapmışlar. Madame Deluc’ün gözüne, kızın giydiği elbise çarpmış; bunun nedeni de bu elbisenin, ölmüş bir akrabasının giydiği elbiseye benzemesiymiş. Özellikle de bir eşarp dikkatini çekmiş. Çiftin ayrılmasından kısa süre sonra, bir grup serseri ortaya çıkmış, taşkın davranışlarda bulunmuş, para ödemeden yiyip içmiş, delikanlı ile kızın gittikleri yola sapmış, güneş

batarken hana dönmüş ve büyük bir telaş içindeymişçesine nehrin öbür yakasına geçmiş.

Aynı akşam, karanlık bastıktan hemen sonra, Madame Deluc'le en büyük oğlu, hanın yakınlarından gelen kadın çığlıkları duymuşlar. Çığlıklar, canhıraşmış ama kısa sürmüş. Madame D– yalnızca çalılıklarda bulunan eşarbı tanımakla kalmadı; cesedin üstünde bulunan elbiseyi de teşhis etti. Sonra, bir otobüs şoförü olan Valence[16], o pazar günü Marie Rôget'yi esmer tenli bir delikanlı eşliğinde, vapurla Seine nehrinin öte yakasına geçerken gördüğüne tanıklık etti. Bu adam, Valence, Marie'yi tanıyordu ve kimliği konusunda yanılmış olamazdı. Çalılıkta bulunan eşyalar Marie'nin akrabaları tarafından tam olarak teşhis edildi.

Dupin'in önerisi üzerine gazetelerden topladığım kanıt belgelerin ve bilgilerin arasında tek bir nokta daha vardı – ama bu, çok büyük sonuçlara yol açabilecekmiş gibi görünen bir noktaydı. Öyle görünüyor ki, yukarıda tarif edilen giysilerin bulunmasından hemen sonra, artık herkesin bu vahşetin işlendiğini varsaydığı yerin yakınlarında, Marie'nin sözlüsü St. Eustache'ın cansız ya da ölmek üzere olan bedeni bulundu. St. Eustache'ın yanında, üzerinde "afyon tentürü" yazılı boş bir şişe bulundu. St. Eustache'ın nefesi de bu zehre kanıt oluşturuyordu. St. Eustache hiçbir şey söyleyemeden öldü. Üstünde, Marie'yi sevdiğini ve kendi canına kıymaya karar verdiğini belirten kısa bir mektup bulundu.

Notlarımı okumayı bitirdiğinde Dupin, "Sana söylememe gerek bile yok; bu Morgue Sokağı vakasından çok daha girift bir vaka; önemli bir açıdan ondan farklılık gösteriyor. Gaddarca işlenmiş olsa da bu, *sıradan bir cinayet vakası. Özellikle outré*[17] *bir yanı yok. Görüyorsun, bu cinayetin sırrını çözmenin bu yüzden kolay olduğu sanılmış; oysa tam da bu nedenle çözülmesinin zor olacağı düşünülmeliydi. Başlangıçta ödül koymanın gereksiz olduğunu düşünmeleri*

bundandı. G–’nin adamları, böyle bir vahşetin nasıl ve neden işlenmiş olabileceğini hemen kavrayabildiler. Bir tarzdan –pek çok tarzdan– ve bir güdüden –pek çok güdüden– oluşan tabloyu imgelemlerinde canlandırabildiler; bu sayısız tarzın da, güdünün de gerçek tarz ya da güdü olabilmesi imkansız olmadığından, içlerinden birinin gerçek olması gerektiğini hiç sorgulamadan kabul ettiler. Oysa değişkenlik içeren bu hayallerin düşünülmesindeki kolaylık, her birinin inanılabilir olması, olayın aydınlığa kavuşturulmasında kolaylıktan çok güçlüklerin bulunduğunu gösteren bir şey olarak anlaşılmalıydı. Bu nedenle ben şu gözlemde bulundum: Akıl, gerçek olanı ararken, eğer arıyorsa, yolunu sıradanlık ovasındaki tümseklere tutuna tutuna bulur; bu gibi vakalarda sorulması gereken doğru soru ‘ne oldu?’ değil de, ‘daha önce olmayan ne oldu?’ sorusudur. Madame L’Espanaye’in evindeki soruşturmalar[18] sırasında G–’nin adamları, doğru dürüst işleyen bir zihne başarının en kesin kanıtlarını sunacak o sıradışılık karşısında cesaretlerini yitirdiler, akılları karıştı. Böylesi bir zihin, parfümcü kız vakasında göze çarpan her şeyin sıradanlığı karşısında umarsızlığa düşerdi; oysa aynı sıradanlık, Polis Şefi’nin yanında çalışanlara, zafere kolayca ulaştıklarından başka bir şey düşündürmedi.

“Madame L’Espanaye ve kızıyla ilgili soruşturmalarımızda, cinayet işlenmiş olduğu konusunda ta başından beri hiçbir kuşku yoktu. İntihar etmiş olabilecekleri fikri hemen bir yana bırakılmıştı. Burada da, ta baştan intiharla ilgili bütün varsayımlardan kurtulmuş durumdayız. Barrière du Roule’daki ceset, bu önemli nokta açısından bizi hiçbir kuşku içinde bırakmayacak koşullarda bulundu. Oysa bulunan bu cesedin, katili ya da katilleri için ödül konan, katillerinin bulunması için de Polis Şefi’yle özel bir anlaşmaya vardığımız Marie Rogêt’nin cesedi olmadığı ileri sürüldü. Bu beyefendiyi ikimiz de iyi tanıyoruz. Ona çok fazla güvenmemek gerekir. Soruşturmamızı cesedin

bulunduğu tarihten başlatır, katilin izini öyle sürersek, o zaman bu cesedin Marie'den başka birine ait olduğu sonucuna varırız ya da sağ olan Marie'den yola çıkar, onun öldürülmemiş olduğuna kanaat getiririz –her iki durumda da– emeklerimiz boşa gider; çünkü bizim asıl uğraşmamız gereken kişi Monsieur G–'dir. Bu nedenle, adalet adına değilse bile, kendimiz için atacağımız ilk adım kaçınılmaz olarak, bu cesedin kayıp Marie Rogêt'nin cesedi olduğunu belirlemek olacaktır.

"*L'Etoile'in ileri sürdüğü savlar kamuoyunu etkiledi; gazetenin, bu savların önemli olduğuna inandığı da bu konuda yayınladığı yazılardan birine girişinden anlaşılıyor –'O günkü sabah gazetelerinden birkaçında,' diyor L'Etoile, 'pazartesi günü L'Etoile'de yayınlanan sonuca götürücü yazıdan söz ediliyor.' Bana göre bu yazı, bizi onu kaleme alanın kapıldığı hevesten öte bir şeye götürmüyor. Şunu hiç unutmamalıyız: Genellikle gazetelerimizin amaçladığı, gerçeğin ortaya çıkarılmasına hizmet etmek değil, heyecan yaratmaktır –ilgi çekecek bir şey söylemiş olmaktır. Gerçeği ortaya çıkarmanın peşine, ancak istedikleri heyecanı yaratmak amacıyla çakıştığı zamanlarda düşülür. Yalnızca sıradan insanların kanılarına (bunlar ne denli sağlam gerekçelere dayanırsa dayansın) uygun düşen yazı, kitlelerin gözünde hiç de değerli olmaz. Kitleler, ancak genel düşüncenin keskin çelişkiler'ini ortaya koyan kişilere derinlikli yazarlar gözüyle bakar. Akıl yürütmede de, edebiyattan hiç de az kalmamak üzere en kısa zamanda ve en genel beğeniyi kazanan şey, epigram'dır[19]. Bununla birlikte, bunların her ikisinde de epigram, aslında değeri açısından en düşük olan şeydir.*

"Söylemek istediğim şu: *L'Etoile'i, Marie Rogêt'nin hâlâ hayatta olduğunu yazmaya iten ve bunun halkta kabul görmesini sağlayan şey, bu fikirde epigramla melodramın bir arada kullanılmış olmasıdır, fikrin gerçekte inanılır olması*

değil. Bu gazetenin savına koyduğu başlıkları inceleyelim; bunu, savın başlangıçta ortaya konuşundaki tutarsızlıktan kaçınmaya çalışarak yapalım.

"Yazarın ilk amacı, Marie'nin ortadan yok oluşuyla nehirde yüzen cesedin bulunması arasındaki zamanın çok kısa olduğundan yola çıkarak, cesedin Marie'ye ait olamayacağını göstermek. Bu zaman aralığının olabilecek en küçük boyutlara indirgenmesi, akıl yürüten kişinin böylelikle ilk amacı olup çıkıyor. Düşünmeksizin bu amacın peşine düştüğünden, bu kişi daha yolun başında salt varsayımların içine batmış oluyor. 'Eğer bu ceset bir cinayet sonucunda ortaya çıkmışsa, katillerin bu cinayeti, cesedi gece yarısından önce nehre atabilmek için olabildiğince erken işlediklerini varsaymak aptallık olur,' diyor yazar. Çok doğal olarak hemen şu soru soruyoruz: *Neden? Cinayetin, kızın annesinin evinden ayrılmasından sonraki beş dakika içinde işlenmiş olduğunu varsaymak neden aptallık olsun? Cinayetin o günün herhangi bir zamanında işlendiğini varsaymak neden aptallık olsun? Öldürme olayları günün bütün saatlerinde olmuştur. Ama cinayet, pazar sabahı saat dokuzla gece yarısına çeyrek kala arasında herhangi bir anda işlenmiş olsaydı, 'cesedi nehre gece yarısından önce atabilmek için' gene de yeterli zaman olacaktı. Öyleyse bu varsayım, tam olarak şuna gelip dayanıyor –cinayet pazar günü işlenmedi– L'Etoile'in bunu varsaymasına izin verirsek, istediği her türlü varsayımda bulunma özgürlüğünü de ona tanımış oluruz. "Eğer bu ceset, vb.' diye başlayan kesim, L'Etoile'de basıldığı biçimiyle nasıl görünürse görünsün, yazarın kafasında gerçekten şöyle düşünülmüş olabilir:* ***'Eğer bu ceset bir cinayet sonucunda ortaya çıkmışsa, katillerin bu cinayeti, cesedi gece yarısından önce nehre atabilmek için olabildiğince erken işlediklerini varsaymak aptallık olur'; hem bunları varsaymak, hem de (bizim varsaymakta kararlı olduğumuz gibi) cesedin nehre ancak gece yarısından önce atıldığını***

varsaymak aptallıktır –bu, kendi içinde gene temelsiz, ama basılmış olan cümle kadar da iddialı olmayan bir cümle.

“Benim amacım,” diye devam etti Dupin, “*L’Etoile’in savlamasının bu kesimine karşıt bir sav geliştirmek olsaydı, rahatlıkla her şeyi olduğu gibi bırakabilirdim. Oysa, bizim işimiz L’Etoile’le değil, gerçekle. Söz konusu cümlenin, bu haliyle tek bir anlamı var; bu anlamı da ben açıkça belirttim; ama bizim salt sözcüklerin ötesine geçip bu sözcüklerle açıkça amaçlanan, ama aktarılamayan bir düşünceye ulaşmamız gerekiyor. Gazetecilerin tasarladıkları şunu söylemekti: Pazar günü ya da gecesi, cinayet ne zaman işlenmiş olursa olsun, katillerin cesedi gece yarısından önce nehre kadar taşımaya kalkışmaları olası değildi. Benim karşı çıktığım varsayım da aslında burada yatıyor. Şu varsayılıyor: Bu cinayet öyle bir konumda, öyle koşullar altında işlenmiş ki, cesedin nehre kadar taşınması zorunlu olmuş. Oysa, öldürme olayı nehrin kıyısında ya da nehrin üstünde gerçekleşmiş olabilir; bu nedenle de en açık ve en kolay kurtulma yolu olarak, cesedin suya atılmasına günün ya da gecenin herhangi bir saatinde başvurulmuş olabilir. Burada hiçbir şeyi, olabilecek ya da benim bu kanımla çakışan bir şey olarak önermediğimi anlıyorsunuz. Tasarladığım tabloda şu ana kadar olayın verilerine hiçbir gönderme yok. Ben yalnızca, sizi ta başından ex–parte*[20] *niteliğinde olduğuna dikkatinizi çekerek, L’Etoile’in önerisinin taşıdığı bu tona karşı uyarmak istiyorum.*

“Önceden oluşturduğu görüşlere uygun düşecek bir sınır belirledikten, ceset Marie’nin cesediyse, bunun suda çok kısa bir süre kalmış olduğunu varsaydıktan sonra gazete şunları söylüyor:

“ ‘Bütün deneyimler göstermiştir ki suda boğulanların cesetlerinin ya da şiddet uygulanarak öldürüldükten hemen sonra suya atılanların cesetlerinin, suyun yüzeyine

çıkmalarına yetecek ölçüde çürümeleri için altı ilâ on gün geçmesi gerekir. Bir ceset, bir top atışıyla bastırıldığında, suyun altında en az beş altı gün kaldıktan sonra su yüzüne çıksa bile, eğer müdahale edilmezse, yeniden batar.’

“Bu iddialar *Le Moniteur*[21] *dışında Paris’deki bütün gazeteler tarafından suskunlukla karşılandı. Bu gazete, L’Etoile’de çıkan yazının yalnızca boğulanların cesetlerine gönderme yapan kesimine karşı çıkarak, boğulduğu bilinen insanların cesetlerinin, L’Etoile’in ısrar ettiğinden daha kısa bir süre suyun üzerinde kaldığı beş ya da altı örnek veriyor. Oysa Le Moniteur açısından, L’Etoile’in genel iddiasını bu sava karşı çıkan özel olayları alıntılayarak çürütme çabasında felsefeye bütünüyle ters düşen bir şey var. İki ya da üç günün sonunda suyun üstünde yüzerken bulunan cesetlerden beş örnek yerine elli örnek eklenebilseydi bile, bu elli örnek gene de L’Etoile’in kuralının istisnaları olarak görülebilirdi pekâla; süreyle ilgili bu kural çürütülünceye kadar. Kural kabul edilince (üstelik Le Moniteur bunu yadsımıyor, yalnızca istisnalar üzerinde ısrar ediyor), L’Etoile’in bu savı bütün ağırlığıyla yerinde kalacaktır, çünkü bu savda cesedin üç günden az bir sürede yüzeye çıkma olasılığından başka bir şeyle uğraşılmıyor; bu olasılık böylesine çocukça eklenen örneklerin, sayısı karşıt bir kural oluşturmaya yetinceye kadar L’Etoile’in konumunu destekleyici olacaktır.*

“Bu anlayışla ileri sürülen her türlü savın, ancak kurala karşıtsa, teşvik edilmesi gerektiğini hemen anlayacaksınız; bu nedenle de kuralın *rationale’ini*[22] *incelememiz gerekiyor. Şimdi, insan bedeni genellikle Seine’in suyundan ne daha ağırdır, ne de daha hafiftir; yani insan bedeninin özgül ağırlığı, doğal durumunda taşırdığı tatlı su kitlesine aşağı yukarı eşittir. Şişman ve etli insanların, ufak kemikli insanların ve kadınların bedenleri genellikle, zayıf ve iri kemiklilerin ve erkeklerin bedenleri kadar yoğun değildir; bir*

nehrin suyunun özgül ağırlığı da gelgitlerden biraz etkilenir. Ama gelgitleri bir yana bırakırsak, denebilir ki, tatlı suda bile çok az insan bedeni kendiliğinden batar. Nehre düşen hemen herkes, suyun özgül ağırlığı kendi özgül ağırlığıyla dengelenmişse –başka deyişle, çok az kesimi dışarıda kalarak bütünüyle suya batmışsa– suyun üstünde kalabilir. Yüzemeyen birinin su içindeki duruşu, kara üzerinde yürüyen birinin dik duruşudur; başı bütünüyle arkaya atılmış ve bütünüyle suya batmıştır; ağız ve burun delikleri su yüzeyinin üstünde kalır. Bu koşullarda, hiçbir güçlük çekmeden ya da zorlamadan suyun üstünde kaldığımızı görürüz. Bununla birlikte, bedenin özgül ağırlığıyla yerinden edilen su kitlesinin özgül ağırlığının çok iyi dengelenmiş olduğu açıktır; küçük bir hareket, ikisinden birinin dengeyi bozmasına neden olabilir. Örneğin, sudan yukarıya doğru uzatılan ve böylelikle desteğinden yoksun kalan bir kol, başı bütünüyle suyun içine gömmeye yetecek bir ek ağırlık oluşturur; oysa en küçük bir tahta parçasının, rastlantıyla sağladığı destek, başımızı çevremize bakacak kadar yükseltmemizi sağlar. Şimdi, yüzmeye alışık olmayan birinin debelenmelerinde, kollar şaşmaz bir biçimde yukarı doğru savrulur, ama başı her zamanki dikey konumunda tutmak için çaba gösterilir. Bunun sonucunda, ağız ve burun delikleri suyun altında kalır ve yüzeyin altındayken soluk alma çabaları sırasında akciğerlere su dolar. Mideye de çok su girer; başlangıçta bu boşlukları şişiren havanın ağırlığıyla şimdi onları dolduran sıvının ağırlığı arasındaki fark nedeniyle bütün beden ağırlaşır. Bu fark, genel bir kural olarak, bedenin batması için yeterlidir, oysa ufak kemikli olan ve anormal miktarda yumuşak ya da yağlı madde içeren insanların durumunda yetersiz kalır. Bu gibi kişiler boğulduktan sonra bile suyun üstünde kalırlar.

“Suyun dibine batmış olan ceset, herhangi bir yolla, özgül ağırlığı, yerine geçtiği su kütlesinin özgül ağırlığından daha düşük oluncaya kadar orada kalacaktır. Bu durumu, çürüme

ya da başka bir neden yaratabilir. Çürümenin sonucunda gaz çıkar; hücre dokularını ve bütün boşlukları doldurarak o korkunç şişmiş görünümü yaratır. Şişme, cesedin bütününde, kendisine denk düşecek bir kitle ya da ağırlık artışı olmaksızın artmışsa, cesedin özgül ağırlığı, yerine geçtiği suyunkinden düşük olacaktır ve ceset hemen suyun yüzeyine çıkacaktır. Ama çürümeyi belirleyen sayısız koşul vardır –sayısız etken çürümeyi hızlandırır ya da geciktirir; örneğin, mevsimin sıcak ya da soğuk olması, suyun içinde minerallerin bulunması ya da suyun saf olması, suyun derin ya da sığ olması, akıntılı ya da durgun olması, bedenin ısısı, ölümden önce enfekte olup olmaması belirleyici etkenlerdir. Böylelikle, doğru süreye herhangi bir yolla yaklaşmak istediğimizde, çürüme nedeniyle cesedin yüzeye çıkacağı süreyi belirleyemeyeceğimiz açıktır. Bazı koşullar altında bu sonuç, bir saat içinde ortaya çıkar; başka koşullar altındaysa hiç gerçekleşmez. Öyle kimyasal etkiler vardır ki, bunlar söz konusu olduğunda canlı çerçeve, çürümeksizin *sonsuza dek korunabilir; cıva bikloridi bunlardan biridir. Ama çürüme bir yana, midenin içinde ya da başka nedenlerden dolayı başka boşluklarda, otsu maddenin asitli mayalanmasından dolayı gaz üretimi olabilir, çoğu zaman da böyle olur; bu da cesedi yüzeye çıkaracak bir şişme yaratmaya yeterlidir. Bir topun ateşlenmesiyle yaratılan etki, basit bir titreştirme etkisidir. Bu etki de, saplanmış olduğu yumuşak çamurun ya da milin içindeki cesedi gevşeterek yüzeye çıkarabilir; yüzeye çıkması için onu zaten hazırlamış olduğundan başka etkenler de cesedin yüzeye çıkmasında rol oynayabilir ya da hücre dokusunun bazı çürümüş kısımlarının direngenliğini giderebilir, boşlukların gazın etkisi altında genişlemesine yol açabilir.*

“Böylelikle, konunun felsefesini bütünüyle önünüze koyduktan sonra, bununla karşılaştırarak *L’Etoile’in savlarını kolaylıkla sınamadan geçirebiliriz. ‘Bütün deneyimler göstermiştir ki,’ diyor bu gazete, ‘suda boğulanların*

cesetlerinin ya da şiddet uygulanarak öldürüldükten hemen sonra suya atılanların cesetlerinin, suyun yüzeyine çıkmalarına yetecek ölçüde çürümeleri için altı ilâ on gün geçmesi gerekir. Bir ceset, bir top atışıyla bastırıldığında, suyun altında en az beş altı gün kaldıktan sonra su yüzüne çıksa bile, eğer müdahale edilmezse, yeniden batar.'

"Bu paragraf artık ister istemez, başından sonuna sonuçsuzluk ve tutarsızlıktan oluşan boş bir kağıt parçası gibi görünüyor. Bütün deneyler, 'suda boğulanların cesetleri'nin, yüzeye çıkmalarına yetecek ölçüde çürümeleri için altı ilâ on gün geçmesi *gerektiği'ni göstermiyor. Hem bilim, hem de deneyimler, cesetlerin yüzeye çıkma süresinin belirlenemez olduğunu, bunun böyle olması gerektiğini gösteriyor. Üstelik bir ceset, topun ateşlenmesi nedeniyle yüzeye çıkmışsa, çürümeyle üretilen gazın dışarıya kaçmasına izin verilmedikçe, 'müdahale edilmezse' yeniden dibe batmayacaktır. Ama ben sizin dikkatinizi, 'suda boğulanların cesetleri'yle 'şiddet uygulanarak öldürüldükten hemen sonra suya atılmış cesetler' arasında gözetilen ayrıma çekmek istiyorum. Bu ayrımı kabul etse de yazar bunların ikisini aynı kategoriye sokuyor. Boğulmakta olan bir insanın beden ağırlığının, yerine geçtiği suyunkinden neden daha fazla olduğunu, bunun dibe batmaya hiç de yetmeyeceğini kanıtladım; debelenerek kollarını suyun üstüne çıkardığı ve yüzeyin altındayken soluk almaya çalıştığı –akciğerlerde önceden bulunan havanın yerine suyun girmesine yol açacak şekilde soluk alıp verdiği– durumlar dışında. Ama bu debelenmeler ve soluk alıp vermeler, 'şiddet uygulandıktan hemen sonra suya atılan' birinin cesedi durumunda söz konusu olmayacaktır. Nitekim, ikinci durumda, genel bir kural olarak ceset hiç batmayacaktır –açıkça görülüyor ki bu, L'Etoile'in bilmediği bir gerçektir. Çürüme büyük ölçüde ilerleyince –et dokusunun çoğu kemiklerden ayrılıp kopunca– gerçekten de*

o zamana kadar değil, ancak o zaman cesedi göremez duruma geliriz.

"Peki şimdi, bulunan cesedin Marie Rogêt'nin cesedi olamayacağı, çünkü bu cesedin ancak üç gün geçtikten sonra suyun üzerinde yüzerken bulunduğu iddiasını ne yapacağız? Eğer boğulmuşsa, kadın olduğundan, hiç batmamış olabilir ya da battıktan sonra, yirmi dört saat ya da daha kısa bir süre içinde yeniden yüzeye çıkmış olabilir. Ama kimse onun boğulmuş olduğunu düşünmüyor; nehre atılmadan önce ölmüşse, daha sonraki herhangi bir süre içinde suyun üzerinde yüzer durumda bulunmuş olabilir.

" 'Ama,' diyor *L'Etoile, 'ceset parçalanmış durumda salı gecesine kadar kıyıda bırakılmış olsaydı, kıyıda katillerden kalan bir iz bulunurdu.' Burada, akıl yürüten kişinin güttüğü amacı algılamak başlangıçta zor. Bu kişi, kuramına bir karşı çıkış oluşturacak şeyi, başka deyişle, cesedin kıyıda iki gün süreyle hızlı –suyun içinde olacağından çok daha hızlı– bir çürümeye uğrayarak tutulmuş olmasını bekliyor gibi. Şunu varsayıyor: Durum böyle olduysa, ceset çarşamba günü yüzeye çıkıp görünür olurdu; ayrıca ceset ancak bu koşullar altında yüzeyde görünür olabilirdi. Gene bu kişi, cesedin kıyıda tutulmadığı'nı gösterme telaşı içinde; çünkü böyle olsaydı, 'kıyıda katillerden kalan bir iz bulunurdu'. Sanırım, bu sequitur'a*[23] *gülümseyerek bakıyorsunuzdur. Cesedin kıyıda kalma süresinin nasıl olup da katillerin izlerini çoğaltma'yı sağlayacağını size gösterebilmenin bir yolu yok. Benim gösterebilmemin de bir yolu yok.*

" 'Dahası, hiç olmayacak bir şey,' diye devam ediyor gazete, 'burada işlendiği varsayılan cinayeti işlemiş olan bir cani, batması için ağırlık bağlamadan cesedi suya atmış olamaz; böyle bir önlem kolayca alınabilecekken.' Buradaki gülünesi düşünce karışıklığına bir bakın! Hiç kimse – *L'Etoile bile, bulunan ceset üzerinde cinayet işlenmiş olduğuna karşı çıkmıyor. Şiddet uygulandığını gösteren izler, gözden*

kaçırılamayacak kadar açık. Burada akıl yürüten kişinin tek amacı, cesedin Marie'nin olmadığını göstermek. Bu kişi, Marie'nin katledilmemiş olduğunu kanıtlamak istiyor – cesedin cinayet sonucunda ortaya çıkmadığını değil. Oysa bu gözlemle yalnızca ikinci olasılık kanıtlanmış oluyor. Ortada ağırlık bağlanmamış bir ceset var. Katiller onu suya atarken, ağırlık bağlamayı ihmal etmiş olamazlardı. Bu nedenle ceset, suya katiller tarafından atılmadı. Kanıtlanmış olan bir şey varsa, o da yalnızca budur. Kimlik sorununa yaklaşılmıyor bile; L'Etoile de, bir dakika önce kabul etmiş olduğu şeyi yinelerken bile kendini güç bir duruma sokmuş oluyor. 'Tam olarak ikna olmuştuk ki,' diye toparlıyor, 'bulunan ceset, cinayete kurban gitmiş bir kadının cesedidir.'

"Ele aldığı konunun bu bölümünde bile bu kişinin, farkında olmadan kendisine karşı akıl yürütmekte olduğu tek örnek bu değil. Daha önce de söylediğim gibi, onun açıkça görülen amacı, Marie'nin kayboluşuyla cesedin bulunması arasındaki zaman süresini olabildiğince kısaltmak. Gene de bu kişinin, annesinin evinden çıktığı andan sonra kızı hiç kimsenin görmediği üzerinde *ısrarla direndiği'ni görüyoruz. 'Elimizde hiçbir kanıt yok,' diyor, '22 Haziran pazar günü saat dokuzdan sonra, Marie Rogêt'nin yaşayanlar arasında olduğunu gösteren.' Bu kişinin savı, açıkça görüldüğü gibi, ex–parte bir sav olduğundan, bu konuyu en azından gözlerden uzak tutmaya çalışması gerekirdi, çünkü herhangi birinin Marie'yi pazartesi ya da salı günü görmüş olduğu bilinseydi, söz konusu zaman süresi, onun akıl yürütüşüne göre çok daha kısa olacaktı; cesedin grisette'e ait olma olasılığı da çok azalacaktı. Gene de L'Etoile'in, genel savını destekleyeceğine inanarak ileri sürdüğü bu nokta üzerinde ısrar ettiğini görmek eğlendirici.*

"Bu savın, cesedin Beauvais tarafından teşhis edilmesine gönderme yapan kesimi üzerinde şimdi yeniden düşünün. Kolun üzerindeki *kıllarla ilgili olarak, L'Etoile açıkça*

içtenlikten uzak davranıyor. M. Beauvais, aptal olmadığına göre, cesedin kimliğini hiçbir zaman yalnızca kolun üzerindeki kıllar'a dayanarak belirlemiş olamazdı. Üzerinde kıl bulunmayan kol olmaz. L'Etoile'in kullandığı ifadenin taşıdığı genellik, yalnızca tanığın kullanmış olduğu sözcüklerin çarpıtıldığını gösteriyor. Tanık, bu kıllarda bir gariplik olduğundan söz etmiş olmalıdır. Bu, renge, miktara, uzunluğa ya da duruma özgü bir gariplik büyük olasılıkla.

" 'Kızın ayağı,' diyor gazete, 'küçüktü –binlerce başka ayak da küçüktür. Jartiyeri de –ayakkabısı da– hiçbir şekilde kanıt oluşturamaz, çünkü ayakkabılar ve jartiyerler paketler içinde satılır. Aynı şey, kızın şapkasındaki çiçekler için de söylenebilir. M. Beauvais'nin üzerinde çok ısrar ettiği tek şey, jartiyer tokasının, kısaltma amacıyla geriye alınmış olmasıdır. Bu da hiçbir şeyi göstermez, çünkü kadınların çoğu bir jartiyeri, satın aldıkları mağazada takıp denemek yerine, tokayı takacakları yerin boyutlarını belirlemek üzere evde ayarlamayı uygun bulurlar.' Burada, akıl yürüten kişinin ciddi olduğunu varsaymak zordur. M. Beauvais, Marie'nin cesedini ararken, kayıp kızın genel ölçülerine ve görünüşüne denk düşen bir ceset bulduysa (kızın giysileri sorununa hiç gönderme yapmadan), arayışında başarılı olduğu kanısına varmakta haklıdır. Eğer genel vücut ölçüleri ve hatları konusuna ek olarak kolun üzerinde, Marie sağken gözlemlenmiş olan garip bir kıllı leke bulunduğunu öğrendiyse, vardığı kanı çok yerinde olarak pekiştirilmiştir; olumlu sonucun pekiştirilmesi de, o kıllı lekenin garipliği ya da alışılmamışlığı ölçüsünde artmıştır. Eğer Marie'nin ayakları küçükse, cesedin ayakları da küçükse, cesedin Marie'nin cesedi olma olasılığındaki artış, yalnızca aritmetik bir artış olmaz; tersine büyük ölçüde geometrik ya da yığışımlı bir artış olur. Buna bir de kaybolduğu gün kızın giymiş olduğu bilinen ayakkabıları ekleyin; bunlar da 'paketler içinde' satın alınabilecek ayakkabılar olsa bile, buraya kadar bu cesedin Marie'nin olma olasılığını, kesinlik

çizgisine varacak kadar arttırmış oluyorsunuz. Kendi başına kimlik belirlemeye kanıt oluşturmayacak şey, destekleyici olması nedeniyle çok kesin bir kanıta dönüşüyor. Daha sonra da bize, şapkada kayıp kızın taktıklarıyla çakışan çiçekleri verin; bundan öte bir şey aramamız gerekmez. *Bir tek çiçek bile olsa –başka bir şey aramayız– ama çiçeklerin sayısı iki, üç ya da daha fazla olursa ne olacak? Art arda gelen her çiçek, çoklu kanıtlar oluşturur –kanıta eklenmiş kanıt değil, tersine yüzlerce ya da binlerce kez çarpılarak çoğaltılmış kanıtlar. Şimdi, ölen kişinin üzerinde, yaşayan insanların kullandıklarına benzeyen bir jartiyer bulalım; buradan yola çıkarak ilerlemek neredeyse aptallık olur. Ama bu jartiyerin, tokası geri alınarak kısaltılmış olduğu görülüyor; tıpkı evden çıkmadan kısa süre önce Marie'nin kendi jartiyerini kısaltmış olması gibi. Artık kuşkuya düşmek, delilik ya da ikiyüzlülük olur. L'Etoile'in, jartiyerin kısaltılmasının alışılmamış bir şey olduğunu söylemesi, kendi hatasında ısrarla direnmesinden başka bir şey değildir. Jartiyer tokasının esnek olması, kendi başına bu kısaltmanın olağandışılığı'nı gösterir. Kendiliğinden ayarlanmak üzere yapılan şey, dışarıdan ayarlanmayı hiç gerektirmez. En dar anlamda, Marie'nin jartiyerinin, tarif edilen bu sıkıştırmaya gerek göstermesi rastlantısal bir şey olmalıdır. Yalnızca bu jartiyer bile, onun kimliğinin belirlenmesine yeter de artar. Ama asıl mesele, cesedin üstünde kayıp kızın jartiyerinin bulunması, ayakkabılarının bulunması, bonesinin bulunması, bonesindeki çiçeklerin bulunması, ayakları, kolundaki kendine özgü lekenin bulunması, cesedin genel boyutları ve görünüşü değildir –asıl mesele, cesedin bunların her birini ve toplu olarak hepsini üstünde bulundurmasıdır. L'Etoile'in yayın yönetmeninin, bu koşullar altında, bir lunatico inquirendo[24] komisyonuna gerek olmadığını gerçekten aklından geçirmediği kanıtlanabilir mi? Yayın yönetmeni, avukatların gevezeliklerini yankılamanın öngörüşlülük olduğunu sanıyor; avukatlar çoğu zaman mahkemelerin katı*

kurallarını yinelemekle yetinirler. Ben şu gözlemde bulunacağım: Mahkemenin reddettiği kanıtların pek çoğu, zekanın en iyi kanıtlar olarak gördüğü şeylerdir. Çünkü mahkeme, kendini kanıtlarla ilgili genel ilkelerin –kabul edilmiş ve kayıtlara geçirilmiş ilkelerin– rehberliğine bırakarak, özgül durumlarda bu yoldan sapmaya karşı bir tutum içindedir. Çelişkiler içeren kuraldışı durumları inatla göz ardı ederek böyle sıkı sıkıya ilkelere bağlı kalmak, uzun bir zaman ardıllığı içinde ulaşılabilir olacak gerçeğin en büyük kesimi'ne ulaşabilmenin güvenli bir yoludur. Bu nedenle bu uygulama bir bütün olarak felsefidir; ama bunun çok büyük boyutlarda bireysel hata yapma tehlikesini birlikte getirdiği de oldukça kesindir.[25]

"Beauvais'ye yöneltilen üstü kapalı suçlamalara gelince, bunları hemen bir yana atmak istersiniz. Bu iyi yürekli beyefendinin karakterini zaten bütünüyle anladınız. Kendisi, bolca romantizmi ve pek az zekası olan bir *işgüzar. Böyle bir yaradılışı olan kişi gerçekten heyecan yaratacak bir durumla karşılaştığında, aşırı keskin yargılar peşinde koşanların ya da kötü niyetli olanların gözünde kuşkuya açık davranmış olur. M. Beauvais (sizin notlarınızda da görüldüğü gibi) L'Etoile'in yayın yönetmeniyle bazı kişisel görüşmeler yapmış; yayın yönetmeninin kuramının tersine, çok acıklı bir gerçek de olsa cesedin Marie'ye ait olduğu yolundaki kanısını belirterek onu kızdırmış. Gazete, 'M. Beauvais cesedin Marie'ye ait olduğu konusunda ısrar ediyor,' diyor, 'ama bizim belirttiğimiz koşullara ek olarak başkalarını da inandıracak bir koşul gösteremiyor'. Şimdi 'başkalarını da inandıracak' daha güçlü kanıtın hiçbir zaman eklenemeyeceği gerçeğine geri dönmeden şu söylenebilir: Bu tür bir olayda ikinci tarafı inandırmak için tek bir neden ileri sürülmese bile, insanın buna inanması pekâlâ anlaşılabilir bir şeydir. Kişilerin kimlikleriyle ilgili izlenimlerden daha belirsiz bir şey olamaz. Herkes komşusunu tanır; gene de kişinin bu tanıma için bir neden gösterebileceği durumlar çok azdır. L'Etoile'in yayın*

yönetmeninin, M. Beauvais'nin akıl yürütme temeline dayanmayan bu inancına kızmaya hiç hakkı yoktur.

"Kendisini çevreleyen bu kuşkulu koşulların, akıl yürüten kişinin yaptığı suç önerisinden çok, benim *romantik işgüzarlık varsayımımla çakıştığı görülecektir. Bu daha iyimser yorumu bir kez benimsedikten sonra, şunları kavramakta güçlük çekmeyiz: anahtar deliğine sokulmuş gül; taş levhanın üzerine kazınmış 'Marie' adı; 'erkek akrabaların teker teker devreden çıkarılması'; 'onların cesedi görmelerine izin verilmemesi'; Madam B–'nin, o (Beauvais) dönünceye kadar gendarme'la konuşmaması için uyarılması; son olarak da 'işlemlere kendisinden başka hiç kimsenin karışmaması' yolunda açıkça görülen kararlılığı. Beauvais'nin, Marie'nin peşinde koşan biri olduğu, kızın onunla fingirdeştiği, Beauvais'nin kızın mahremiyetine girip onun güvenini kazanmış biri olarak düşünülmeyi çok istediği bana sorgulanamaz şeyler gibi görünüyor. Bu konuda başka bir şey söylemeyeceğim; üstelik bu kanıt, annesinin ve öteki akrabalarının isteksizliği –L'Etoile'in cesedin, parfümcü kızın cesedi olduğuna inandıkları varsayımıyla tutarsızlık içinde gördüğü bu isteksizliği– konusunda L'Etoile'in ileri sürdüğü savı tam olarak çürüttüğünden, yolumuza artık kimlik sorunu bizleri tatmin edecek biçimde çözülmüş gibi devam edeceğiz."*

Burada ben, "Peki, *Le Commerciel'in ileri sürdüğü kanıtlar hakkında ne düşünüyorsunuz?" diye sordum.*

"Düşünce olarak bunların, bu konuda şimdiye kadar ortaya konmuş olanlardan çok daha dikkate değer kanılar olduğunu. Önermelerden yapılan çıkarımlar, felsefi ve kesin; ama bu önermelerden en azından ikisinin eksik gözlemlere dayandığı görülüyor. *Le Commerciel, Marie'nin, annesinin evinin kapısından pek de uzak olmayan bir yerde bir alçak zorbalar çetesi tarafından yakalanıp kaçırıldığını ima etmek istiyor. 'Bu genç kadın gibi binlerce kişi tarafından çok iyi*

tanınan birinin üç bloku kimse görmeden yürüyerek geçmiş olması olanaksızdır,' diyerek sav yürütüyor. Bu, uzun süredir Paris'de oturmakta olan, kentin içinde ileri geri yaptığı yürüyüşler çoğu zaman kamu dairelerinin çevresiyle sınırlı kalan bir adamın –kamuda çalışan bir adamın– fikri. Bu adam, kendi bureau'sundan, kimseyle selamlaşıp konuşmadan on iki bloku bile geçemediğinin farkında. Kendisinin başkalarıyla, başkalarının da kendisiyle kişisel tanışıklığının boyutlarını bildiğinden, kendi tanınmışlık derecesini, parfümcü kızın tanınmışlığına benzetiyor; bunların arasında büyük bir fark görmüyor; kızın da yaptığı yürüyüşlerde, kendisiyle aynı derecede tanınabilir olduğu sonucuna varıyor. Bu görüş ancak kızın yaptığı yürüyüşlerin de aynı ölçüde değişmeyen, yöntemli yürüyüşler olması, kendisininkine benzeyen türde, sınırlı bölgelerde yapılması durumunda geçerli olabilirdi. Kendisi sınırlı bir çevrede, düzenli aralıklarla, meslekleri kendininkine yakın olması nedeniyle onun kişiliğini gözlemlemeye itilen kişilerle dolu bir yerde ileri geri gidip geliyor. Oysa Marie'nin yaptığı yürüyüşlerin genellikle dağınık olduğu varsayılabilir. Bu özel olayda, kızın her zaman alışık olduğu güzergâhtan, ortalamaya göre daha büyük sapma içeren yoldan ilerlemiş olmasının çok mümkün olduğu anlaşılacaktır. Le Commerciel'in zihnindeki koşutluk ancak, kenti bir uçtan bir uca kateden iki kişinin bulunduğu durumda desteklenebilir. Bu durumda, bu iki kişinin tanıkları insanların sayısının aynı olduğunu kabul edersek, eşit sayıda kişisel recontre[26] *yapma olasılıkları da aynı olacaktır. Kendi hesabıma, ben şunun yalnızca olanaklı değil, olasıdan da öte olduğuna inanıyorum: Marie, herhangi bir dönemde, kendi konutuyla teyzesinin konutu arasındaki güzergâhların herhangi birinden, tanıdığı ya da kendisini tanıyan tek bir kişiye bile rastlamadan geçmiş olabilir. Bu sorunu, tam ve uygun bir ışık altında gözden geçirirken, Paris'deki en tanınmış kişinin, hatta Paris'in tüm nüfusunun bile kişisel tanışıklıkları*

arasındaki büyük oransızlığı aklımızdan çıkarmamamız gerekir.

"Ama *Le Commerciel'in önerisi, hâlâ ne gibi bir ağırlık taşıyormuş gibi görünürse görünsün, bu ağırlık, kızın dışarıya çıktığı saati dikkate aldığımızda epeyce azalabilir. Le Commerciel, 'Genç kadın dışarı çıktığında sokaklar insan doluydu,' diyor. Oysa durum böyle değildi. Sabahın saat dokuzuydu. Şimdi, pazar'ın dışında, hafta içi günlerde her sabah saat dokuzda kentin sokakları insanlarla doludur, doğru. Pazar günü dokuzda halk büyük ölçüde evlerindedir, kiliseye gitmek için hazırlanmaktadır. Her Sabbath*[27] *sabahında, sekizden ona kadar, kentin büründüğü o tuhaf terk edilmişlik havası, gözlemleme gücü olan hiç kimsenin dikkatinden kaçmış olamaz. Onla on bir arasında sokaklar tıklım tıklım doludur ama belirtilen o daha erken saatte dolu değildir.*

"*Le Commerciel açısından, gözlem eksikliği taşıyormuş gibi görünen bir nokta daha var. 'Zavallı kızın iç etekliklerinden birinden, altmış santim uzunluğunda, otuz santim eninde bir parça yırtılmış, büyük olasılıkla çığlık atmasını engellemek için çenesinin altından geçirilerek başının arkasında bağlanmıştı. Bu, yanlarında mendil bulunmayan adamlar tarafından yapılmıştı.' deniyor. Bu fikrin sağlam bir dayanağı bulunup bulunmadığını daha sonra anlamaya çalışacağız; ama 'yanlarında mendil bulunmayan adamlar,' derken, yayıncımız en düşük sınıftan serserileri kastediyor. Oysa bunlar, sırtlarında gömlekleri olmasa bile ceplerinden mendilleri eksik olmayacak insanların tarifine uyuyor. Son yıllarda, cep mendillerinin, en rezil kişiler için bile vazgeçilmez olduğunu gözlemlemiş olmalısınız."*

Ben, "Peki, *Le Soleil'deki yazı hakkında ne düşünmemiz gerekiyor?" diye sordum.*

“O yazıyı kaleme alan kişinin, bir papağan olarak doğmamış olmasının çok yazık olduğunu düşünmemiz gerekiyor –böyle olsaydı, ırkının en tanınmış papağanı olurdu. Daha önceden yayınlanan kanıların parçalarını teker teker alıp yinelemiş; bunları şu ya da bu gazeteden övünülesi bir çalışkanlıkla toplamış. ‘Eşyaların hepsi, açıkça görülüyor ki,’ diyor, ‘en azından üç ya da dört haftadır oradaymış; bu dehşet verici cinayetin işlendiği yerin keşfedilmiş olduğundan *hiç kuşku duyulamaz.’ Le Soleil’in burada yinelediği gerçekler, benim bu konuda duyduğum kuşkuları gidermekten çok uzak; konunun başka kesimleriyle bağlantılı olarak bunları daha sonra ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.*

“Şimdi, kendimizi başka irdelemelere vermeliyiz. Cesedin aşırı bir özensizlikle incelenmiş olduğu gözünüzden kaçmış olamaz. Elbette kimlik sorunu hemen belirlenmiş ya da belirlenmiş olması gerekir; ama kesinliğe kavuşturulması gereken başka noktalar var. Ceset herhangi bir bakımdan *zorbalığa uğramış mı? Ölmüş olan kişinin üzerinde, evden çıkarken herhangi bir ziynet eşyası var mıymış? Durum böyleyse, ceset bulunduğu zaman da var mıydı? Bunlar, kanıtlar saptanırken hiç değinilmemiş önemli sorular; ayrıca hiç dikkat gösterilmemiş olan, ama aynı ölçüde önemli başka sorular da var. Bizler, yapacağımız kişisel soruşturmalarla tatmin olmak zorundayız. St. Eustache’ın durumu yeniden incelenmelidir. Beni bu kişiden kuşkulanmaya götüren hiçbir şey yok, ama biz yöntemli ilerleyelim. St. Eustache’ın o pazar nerede bulunduğu konusundaki yeminli tanıklıklar’ın doğru olduğunu, her türlü kuşkunun ötesinde sağlama bağlayacağız. Bu nitelikteki yeminli tanıklıklar kolayca gizemli bir havaya bürünebilir. Bununla birlikte, bir terslik olmadığı ortaya çıkarsa, St. Eustache’ı soruşturmamızdan çıkaracağız. St. Eustache’ın intiharı kuşkuları arttırmış olsa da, yeminli tanıklıklarda yalancılık bulunduğu anlaşılsa bile, bu tür bir yalancılık*

açıklanamaz bir durum değildir; bizim olağan çözümleme çizgisinden sapmamızı gerektirecek bir durum da değildir.

“Benim şimdi önereceğim çözümleme çizgisinde, bu trajedinin içindeki noktaları bir yana bırakarak dikkatimizi dış çeperlerine yoğunlaştıracağız. Bu gibi soruşturmalarda pek de az rastlanmayan bir hata, sorgulamayı hemen yakında bulunan şeylerle sınırlamak, yan ya da ikincil olayları bütünüyle göz ardı etmektir. Kanıtları ve incelemeyi, görünüşte geçerli olan şeylerin sınırları içinde tutmak, mahkemelerin yaptığı yanlış uygulamadır. Oysa deneyimler ve felsefe her zaman göstermiştir ki, gerçeğin en geniş, belki daha da büyük bir kesimi, geçersiz görünen şeylerden ortaya çıkar. Tam olarak söze dökülüşünden olmasa bile, bu ilkenin ruhundan yola çıkarak modern bilim, *önceden görülemeyenlere dayanarak hesaplama çözümünü bulmuştur. Ama benim dediklerimi belki kavramıyor olabilirsiniz. İnsan bilgisinin tarihi, en çok sayıda ve en değerli keşifleri, ikincil, dıştaki rastlantısal olaylara borçlu olduğumuzu öylesine kesintisiz bir biçimde göstermiştir ki, sonunda gelişmeleri önceden görerek, rastlantıyla ortaya çıkacak icatlara, buluşlara, üstelik sıradan beklentiler yelpazesinin çok dışındaki buluşlara, yalnızca büyük değil, en büyük olasılığı tanımak zorunlu olmuştur. İleride olacakları, daha önce olanlara dayandırmak artık felsefi bir tutum değildir. Rastlantı, altyapının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Biz, rastlantıyı tam bir hesaplama meselesi durumuna getiriyoruz. Aranmayanları ve hayal edilmeyenleri, okulların matematik formüllerine tabi kılıyoruz.*

“Yineliyorum; her türlü gerçeğin daha büyük olan kesiminin ikincil olanlardan çıkıp geldiği, olgudan öte bir şey değildir; işte ancak bu olgunun içinde yatan ilkenin ruhuna uygun olarak, ben elimizdeki vakada soruşturmanın yorumunu, olayın çok deşilmiş ve buraya kadar verimsiz

alanından, olayı kuşatan koşullara yönlendiriyorum. Sizler yeminli tanıklıkların geçerli olduğunu onaylarken, ben gazetecileri, sizin bu ana kadar yaptığınızdan daha geniş kapsamlı bir incelemeden geçireceğim: Buraya kadar yalnızca soruşturma alanını taradık; ama konuyu işleyen yazıların, benim önerdiğim türden, kapsamlı bir taramadan geçirilmesi, bu soruşturma için *yön belirleyici bazı küçük noktaları bize sağlamazsa, gerçekten garip olur."*

Dupin'in önerisini izleyerek, yeminli tanıklıklar konusunu çok titiz bir incelemeden geçirdim. Sonuçta, bu tanıklıkların geçerli olduğu, bunun sonucunda da St. Eustache'ın suçsuzluğu yolunda çok sağlam bir inanç ortaya çıktı. Bu sırada arkadaşım, bana amaçtan yoksun bir ayrıntıcılık gibi görünen bir işle, çeşitli gazete dosyalarını taramakla uğraştı. Bir haftanın sonunda, önüme şu gazete parçalarını koydu:

"Üç buçuk yıl kadar önce, Palais Royal'de, Monsieur Le Blanc'ın *parfumerie'sinden, aynı Marie Rogêt adıyla birinin kayıplara karışmasıyla şimdikine çok benzeyen bir sorun ortaya çıktı. Bununla birlikte, bir hafta sonra pek de alışılmamış olmayan solgun bir yüzle kız her zamanki comptoir'ında*[28] *yeniden göründü. Monsieur Le Blanc ve kızın annesi, onun yalnızca köydeki bir arkadaşını görmeye gitmiş olduğunu söylediler; olayın üstü çabucak kapatıldı. Şimdiki kayboluşunun aynı türden bir gariplik olduğunu, bir hafta, belki bir ay sonra kızı yeniden aramızda göreceğimizi sanıyoruz." –Akşam Gazetesi, pazartesi, 23 Haziran.*[29]

"Dünkü bir akşam gazetesinde, Mademoiselle Rogêt'nin daha önce de gizemli bir biçimde ortadan kaybolduğundan söz ediliyor. Kızın, Le Blanc'ın *parfumerie'sine gelmediği hafta boyunca, çapkınlıklarıyla göze batmış genç bir deniz*

subayıyla birlikte olduğu çok iyi bilinmektedir. Sanıldığına göre aralarında geçen bir kavga, çok şükür ki kızın eve dönmesini sağlamıştır. Şu anda Paris'de oturmakta olan bu lothario'nun[30] *adı elimizde var, ama anlaşılabilecek nedenlerle bu adı açıklamaktan çekiniyoruz." –Le Mercurie, salı sabahı, 24 Haziran*[31].

"Önceki gün bu kentte tüyler ürpertici gaddarca bir suç işlendi. Bir beyefendi, eşi ve kızıyla birlikte, güneş batarken Seine'in kıyıları boyunca kürekli sandalla ileri geri gezi yapmakta olan altı genç adamdan, kendilerini nehrin öte yakasına geçirmelerini istediler. Karşı kıyıya ulaştıklarında bu üç yolcu sandaldan indiler, sandalı artık göremeyecekleri bir yere kadar ilerlediler; o sırada adamın kızı, güneşlik şemsiyesini almak üzere sandala geri döndü, çete tarafından yakalandı, nehre sürüklendi, ağzına bir şey tıkıldı, çok kötü biçimde örselendi; sonunda, kıyıda başlangıçta anne babasıyla sandala bindiği yerden pek de uzak olmayan bir noktaya götürüldü. Bu kötülüğü yapan kişiler, şimdilik kaçıp kurtulmuş durumdalar, ama polis izlerini sürüyor; aralarından bazıları kısa süre sonra ele geçirilecek." –*Sabah Gazetesi, 25 Haziran.*[32]

"Birkaç ihbar aldık; bunların amacı, uygulanan bu son zorbalığın suçunu Mennais'ye[33] yüklemek: Ama bu beyefendi, yasal soruşturmada tam olarak temize çıktığından, muhabirlerimizden bazılarının iddiaları da derinlikli olmaktan çok, şişirilmiş olduğundan, bunları kamuya açıklamayı doğru bulmuyoruz." –*Sabah Gazetesi, 28 Haziran.*[34]

“Anlaşıldığına göre çeşitli kaynaklardan gelen çok iddialı birkaç ihbar aldık; bunlar, talihsiz Marie Rogêt’nin pazar günü kentin yakınlarını dolduran sayısız serseri çetelerinden birinin kurbanı olduğunu büyük ölçüde kesinleştiriyor. Bizim vardığımız kanı da kesinlikle bu varsayımdan yanadır. Bundan böyle, bu iddialardan bazılarına daha çok yer ayırmaya çalışacağız.” *–Akşam Gazetesi, 30 Haziran.*[35]

“Pazartesi günü, gelir dairesiyle bağlantısı olan mavnacılardan biri, Seine kıyısında sürüklenmekte olan boş bir sandal görmüş. Yelkenleri, sandalın dibinde duruyormuş. Mavnacı, sandalı çekerek mavna dairesinin altına götürmüş. Ertesi sabah sandal memurlardan hiçbirinin haberi olmadan oradan alınmış. Sandalın dümeni şimdi mavna dairesinde bulunuyor.” *–Le Diligence, perşembe, 26 Haziran.*[36]

Gazetelerden kesilmiş bütün bu alıntılar bana yalnızca olayla bağlantısız gibi görünmekle kalmadı; herhangi birini elimizdeki meseleyle ilişkilendirebileceğim bir yol da göremedim. Dupin’den bir açıklama gelmesini bekledim.

“Şimdilik,” dedi Dupin, “bu alıntıların birincisiyle ikincisi *üzerinde durmayı düşünmüyorum. Bunları, daha çok polisin aşırı ihmalkar davrandığını size göstermek için kopya ettim; Polis Şefi’nden anlayabildiğim kadarıyla polisler, sözü edilen deniz subayını herhangi bir açıdan inceleme zahmetine girmemişler. Gene de Marie’nin birinci ve ikinci yok oluşları arasında varsayılabilecek bir bağlantı bulunduğunu söylemek aptallık olmaz. İlk kaçışın aşıklar arasında geçen bir kavgayla ve ihanete uğrayanın eve dönüşüyle son bulduğunu kabul edelim. Şimdi, ikinci kaçışın (eğer yeniden bir kaçış olduğunu biliyorsak) ikinci bir kişinin yeni bir öneride bulunmasının sonucunda değil de, ihanet eden*

tarafın girişimini yinelemesi olarak –yeni bir aşk ilişkisinin başlangıcı olmaktan çok, eski amour'un[37] *"onarılması" olarak– görmeye hazırız. Birinin kaçma önerisinde bulunduğu bir kıza, başka birinin daha kaçmayı önermesindense, Marie'yle daha önce kaçmış kişinin bir öneride daha bulunması olasılığı on kat fazladır. Burada dikkatlerinizi şu olguya çekmeme izin verin: Belirlenmiş olan ilk kaçmayla yer aldığı varsayılan ikinci kaçma arasında geçen zaman, serüvencilerimizin dolanmalarının genel süresinden birkaç ay daha uzun. Aşığın bu kötülüğü ilk başta işlemesi, denize açılma zorunluluğuyla engellenmiş miydi; henüz tam olarak gerçekleşmeyen –ya da kendisi tarafından henüz tam olarak gerçekleştirilmemiş olan– tasarısını yenilemek amacıyla aşık, döner dönmez ilk fırsatı mı kullanmıştı? Bütün bunlar hakkında hiçbir bilgimiz yok.*

"Gene de siz, ikinci durumda, sanıldığı gibi kaçma diye bir şey *olmadı diyeceksiniz. Elbette olmadı –ama böyle bir engellenmiş tasarının bulunmadığını söylemeye hazır mıyız? St. Eustache'ın, belki Beauvais'nin de dışında, Marie'nin bilinen, açık, saygın talibini göremiyoruz. Bunların dışında başka hiç kimse için söylenmiş bir şey de yok. Öyleyse kimdir bu gizli aşık? Akrabaların (en azından akrabaların çoğunun) hakkında hiçbir şey bilmedikleri, ama Marie'nin pazar sabahı buluştuğu ve akşam karanlığı çökünceye kadar, Barrière du Roule'un ıssız korusunun ortasında, yanında kalmaktan hiç çekinmeyecek kadar güvenini kazanmış olan kişi? Kimdir bu gizli aşık, soruyorum size, akrabalardan çoğunun bile hakkında hiçbir şey bilmediği? Sonra, Madame Rogêt'nin, Marie'nin evden ayrıldığı sabah dile getirdiği o eşsiz kehanet ne anlama geliyor? –'Marie'yi bir daha hiç göremeyeceğimden korkuyorum'."*

"Ama Madame Rogêt'nin, bu gizli kaçma tasarısından haberi olduğunu düşünemeyecek olsak bile, en azından kızın bu tasarıyı aklından geçirmiş olduğunu varsayamaz

mıyız? Kız, evden çıkarken, Drômes Sokağı'ndaki teyzesini ziyarete gitmek üzere olduğu izlenimini yarattı; St. Eustache'tan da karanlık basınca kendisini görmeye gelmesini istedi. Şimdi, ilk bakışta bu olgu, benim önerimle güçlü bir karşıtlık oluşturuyor gibi görünüyor; –ama bunun üzerinde düşünelim. Kızın birisiyle *gerçekten buluştuğu, onunla nehrin öte yakasına geçtiği, öğleden sonra saat üç gibi geç bir saatte Barrière du Roule'a ulaştığı biliniyor. Ama bu kişiye eşlik etmeyi kabul ederken (hangi amaçla olursa olsun –annesi bilsin bilmesin) şunların hepsini düşünmüş olmalı: Evden ayrılırken niyetini açıkça belirtmişti; ayrıca kararlaştırılmış olan saatte, Drômes Sokağı'na onu almak için uğradığında, orada olmadığını görünce nişanlısı St. Eustache büyük bir şaşkınlık ve kuşku taşıyacaktı; üstelik bu korkutucu bilgiyle pension'a döndüğünde, kızın eve uzun bir süre dönmemiş olduğunun farkına varacaktı. Kızın, St. Eustache'ın yaşayacağı üzüntüyü, her şeyden duyacağı kuşkuyu önceden görmüş olması gerekir. Bu kuşkuyla yüzleşmemek için eve dönmeyi hiç aklından geçirmemiş olmalıdır; öte yandan, onun eve dönme niyetinde olmadığını varsayarsak, bu kuşku onun için önemsiz, çok önemsiz bir şey olur.*

"Kızın şöyle düşündüğünü hayal edebiliriz –'Kaçmak amacıyla ya da yalnızca benim bildiğim başka bazı amaçlarla belli bir kişiyle buluşacağım. Bu, hiçbir biçimde kesintiye uğramamalı –izlenmekten kurtulmaya yetecek zamanımız olmalı– o gün Drômes Sokağı'ndaki teyzemi ziyarete gideceğime, o günü orada geçireceğime herkesi inandıracağım –St. Eustache'a karanlık basıncaya kadar beni almaya gelmemesini söyleyeceğim– böyle yaparsam, kuşku ya da endişe yaratmadan evden uzun süre uzakta kalmamın bir açıklaması olacak; başka hiçbir yolla kazanamayacağım zamanı kazanmış olacağım. St. Eustache'a, beni almaya karanlık basınca gelmesini söylersem daha önce gelmeyecektir; ama uğramasını söylemeyi ihmal edersem,

kaçmak için gereken zamanım kısalmış olacak, çünkü o zaman eve erken dönmem beklenecek ve yokluğum erken kaygı yaratacak. Şimdi, eğer planım *sonunda eve dönmek olsaydı –o söz konusu kişiyle yalnızca yürüyüş yapmayı düşünmüş olsaydım– St. Eustache'a beni almak için eve uğramasını söylemeyi seçmezdim; çünkü uğradığı zaman St. Eustache, kendisine yalan söylediğimden kesinlikle emin olacaktı –bu, benim ona hiçbir zaman açıklayamayacağım bir gerçek olurdu: Ona niyetimi bildirmeden evden ayrılırdım, karanlık çökmeden önce eve dönerdim, sonra da Drômes Sokağı'ndaki teyzemi ziyarete gittiğimi söylerdim. Ama benim planım hiçbir zaman –birkaç hafta– ya da belki bazı şeylerin gizlenmesi sağlanıncaya kadar –eve dönmemek olduğundan, dikkat etmem gereken tek nokta zaman kazanmak.'*

"Notlarınızda şunu belirtmiştiniz: bu acıklı olayla ilgili en genel kanı, ta başından beri, kızın bir serseriler *çetesi'nin kurbanı olduğu ya da olmuş olabileceğidir. Şimdi, bu yaygın kanı, belli koşullar altında, bir yana atılmamalıdır. Kendi kendine ortaya çıktığında –tam anlamıyla kendiliğinden ortaya çıkmış gibi bir havaya büründüğünde– bizim bunu, tek başına bir dahinin kendine özgü garipliği olan bir sezgi olarak görmemiz gerekir. Yüz vakadan doksan dokuzunda ben bu kişinin kararından yana çıkarım. Ama bizim, bu öneri'yi doğrulayan hiçbir somut iz bulmuş olmamamız önemlidir. Bu kanı, çok ağır basacak biçimde, halkın kendi kanısı olmalıdır; aradaki ayrımı algılamak ve savunmak da son derece güçtür. Şimdiki durumda, bana öyle görünüyor ki bu 'kamuoyu', bir çete'yle bağlantısı açısından, yaptığım alıntıların üçüncüsünde ayrıntılarıyla anlatılan ikincil olayla aşırı şişirilmiş oluyor. Bütün Paris Marie'nin, genç, güzel ve adı kötüye çıkmış bir kızın cesedinin bulunması nedeniyle heyecan içinde. Bu ceset, üzerinde şiddet uygulandığını gösteren izlerle, nehirde sürüklenirken bulundu. Ama şimdi şu ortaya çıktı: Tam kızın öldürüldüğü varsayılan zamanda*

ya da aşağı yukarı aynı sıralarda, ölen kişiye uygulanana benzeyen bir vahşet, boyutları daha küçük olsa da, bir grup genç serseri tarafından ikinci bir genç kadına da uygulanmış. İşlendiği bilinen canavarlığın, bilinmeyen öteki canavarlıkla ilgili olarak kamuoyunu etkilemesi güzel bir şey mi? Böyle bir yargı, yönlendirilmeyi bekliyordu; bilinen canavarlık, tam zamanında ortaya çıkarak bu yönlendirilmeyi sağlamış oldu! Marie de nehirde bulundu; üstelik tam da o canavarlığın işlendiği nehirde. Bu iki olayın birbiriyle bağlantısında öylesine çok elle tutulur nokta çakışıyor ki, asıl şaşılacak şey, halkın bunları görmemesi ve kavrayamaması olacaktır. Oysa aslında, işlendiği bilinen bu canavarlık, eğer burada söylenecek bir şey varsa, neredeyse eşzamanlı olan öteki canavarlığın işlenmemiş olduğu'nun kanıtıdır. Bir serseriler çetesi, belli bir yerde, hiç görülmemiş bir kötülüğü yaparken, benzer bir yerde, aynı kentte, aynı koşullarda, aynı araçlar ve uygulamalarla, başka bir çetenin, tamı tamına aynı süre içinde, tamı tamına aynı yönleri içeren bir kötülüğe girişmiş olması gerçekten bir mucize olurdu! Gene de kamunun rastlantısal olarak ortaya çıkan bu kanısı, bizim bu harika rastlantılar zincirine değilse, neye inanmamızı bekliyor bizden?

"Daha fazla ilerlemeden, Barrière du Roule çalılığında, cinayetin işlendiği varsayılan yerin üzerinde düşünelim. Bu çalılık sık olsa da, ana yolun hemen yakınındaydı. İçinde, bir arkalık oluşturan ve ayak koyacak bir yeri bulunan, koltuk biçiminde üç ya da dört büyük taş vardı. Üstteki taşta, beyaz bir iç etekliği bulundu; ikinci taşın üstünde de ipek bir eşarp. Bir güneşlik şemsiye, eldivenler ve bir de mendil vardı. Mendilin üstüne "Marie Rogêt" adı işlenmişti. Çevredeki dalların üzerinde de elbise parçaları görüldü. Yerde ayak izleri vardı; çalılar kırılmıştı; şiddetli bir mücadelenin geçmiş olduğunu gösteren her türlü kanıt bulunuyordu.

"Bu çalılığın bulunduğunu basının onayladığını, buranın tam da canavarlığın işlendiği yer olduğu varsayımına oybirliğiyle varıldığını bir yana bırakırsak, kuşku duymak için haklı bir neden olduğunu kabul etmek gerekir. Olay yerinin burası *olduğu'na ben inanabilirim de, inanmayabilirim de –ama kuşku duymak için çok geçerli bir neden vardı. Gerçek olay yeri, Le Commerciel'in önerdiği gibi, Pavée St. Andrée Sokağı yakınlarında olsaydı, hâlâ Paris'de oturduklarını varsayarsak, cinayeti işleyenler halkın dikkatinin böyle doğru yönlendirilmiş olması karşısında doğal olarak dehşete kapılırlardı; sonra belli bir kafa yapısındaki insanlarda bu hemen, dikkati başka yöne saptırmak için zor uygulamanın gerekli olduğu duygusu uyandırırdı. Böylelikle de, Barrière du Roule çalılığından zaten kuşkulanıldığı için, eşyaları bulundukları yere yerleştirme düşüncesi doğal olarak akıllardan geçerdi. Le Soleil öyle olduğunu varsaysa da, bulunan eşyaların çalılıkta birkaç günden fazla kalmış olduğunu gösteren hiçbir gerçek kanıt yok; oysa o ölümcül pazarla çocuklar tarafından bulundukları öğleden sonra arasında geçen yirmi gün boyunca eşyaların hiç dikkat çekmeden orada kalmış olduklarını gösteren ikincil nitelikte epeyce kanıt var. 'Hepsi yağmurun etkisiyle iyice küflenmişti,' diyor Le Soleil, kendinden öncekilerin kanılarını benimseyerek, 'küflenme nedeniyle birbirine yapışmıştı. Bazılarının çevresini ve üstünü otlar bürümüştü. Şemsiyenin ipeği dayanıklıydı, ama ipleri eriyip birbirine girmişti. Kapatılınca üst üste binmiş olan üst kısmı bütünüyle küflenmiş ve çürümüştü; açılınca yırtıldı.' Bu yorumun, 'Bazılarının çevresini ve üstünü otlar bürümüştü,' kesimine gelince, bu gerçeğin ancak, iki küçük oğlan çocuğunun söylediklerinden, bu nedenle de anımsadıklarından yola çıkılarak doğrulanabileceği açıktır; çünkü bu çocuklar, eşyaları yerlerinden aldılar, üçüncü bir kişi tarafından görülmeden evlerine götürdüler. Ama otlar büyüyecektir, özellikle de (cinayet işlendiği sırada olduğu gibi) sıcak ve nemli havada, tek bir gün içinde beş ilâ sekiz*

santimetre uzayacaktır. Yeni otların bittiği toprağın üstünde duran bir güneşlik şemsiyenin üstü, tek bir hafta içinde, hızla fışkıran otlar tarafından görülemeyecek ölçüde kaplanmış olabilir. Le Soleil'in yayıncısının, inatla üstünde ısrar ettiği küf'e, biraz önce alıntılanan kesimde bu sözcüğün en az üç kez geçmesine gelince, yayıncının bu küf'ün gerçekte ne olduğundan haberi var mı acaba? Bunun pek çok mantar türünden biri olduğunu, en sıradan özelliğinin de yirmi dört saat içinde çıkıp büyüyüp çürümek olduğunu söylemek mi gerekiyor kendisine?

"Böylelikle eşyaların, çalılıkta 'en azından üç ya da dört hafta' kaldığı fikrini desteklemek için büyük bir zafer havasıyla eklenen şeyin, benim bu olguyla ilgili kanıtlarım açısından bakıldığında, çok anlamsız olduğunu ilk bakışta görüyoruz. Öte yandan bu eşyaların adı geçen çalılıkta bir haftadan uzun bir süre –bir pazardan ötekine değil de, çok daha uzun bir süre – kalabilecek olmalarına inanmak son derece zor. Paris'in çevresi hakkında bilgisi olan insanlar, banliyölerinden çok uzak değilse, *tenha yerler bulmanın son derece güç olduğunu bilirler. Koruların ve ağaçlıkların ortasında keşfedilmemiş, hatta sık ziyaret edilmeyen kuytu köşelerin bulunduğu bir an bile hayal edilemez. Yüreğinde doğa sevgisi yatan herkes, bu büyük kentin tozlarına ve sıcaklığına görev duygusuyla bağlanmış gibi sımsıkı bağlanmıştır – böyle bir kişi, hafta içi günlerde bile, yakın çevremizi saran doğal güzelliklerle dolu o manzaraların ortasında, başını dinleme özlemini gidermeye çalışır. Attığı her adımda, gittikçe artan bu büyünün bir serserinin ya da ayyaş bir reziller grubunun sesi ya da kişisel engellenmesiyle bozulduğunu görecektir. Bu kişinin, en sık yeşilliklerin ortasında bile tek başına kalmaya çalışması boşunadır. Yıkanmadan yaşayanların en çok bulundukları köşeler işte buralarıdır –kutsallığı en çok bozulmuş olan tapınaklar buralarıdır. Gezginimiz, yüreği burkularak, daha az tiksindirici bir kirlenmişlik batağı olduğu için daha az*

uyumsuz olan bir yere gider gibi, kirlenmiş Paris'e kaçacaktır yeniden. Ama kentin yakın çevresi, hafta içi günlerde böylesine rahatsız ediciyse, Sabbath'ta daha da kötü durumdadır! Özellikle böyle bir günde, iş yaşamının dayattığı zorunluluklardan kurtulmuş ya da suç işlemenin alışılmış fırsatlarından yoksun kalmış olarak, kentin serserisi kentin dış bölgelerine koşar; kırsal alanlara duyduğu sevgi nedeniyle değil; buralardan yüreğinin ta derinlerinde nefret eder, ama toplumun kısıtlamalarından ve sıradanlıklarından kaçmak için. Onun arzu ettiği, kırların en üst düzeydeki serbestliği'dir, temiz hava ve ağaçların yeşilliği değil. Burada, yolun kıyısındaki hanın meyhanesinde ya da koruların yeşilliği içinde, sevgili arkadaşlarından başka kimsenin görmediği, bütün o sahte eğlencelerin çılgın aşırılığına –özgürlüğün ve romun birlikte ürettiği şeye– bırakır kendini. Söz konusu eşyaların, Paris'in hemen yakınındaki bir çalılıkta, bir pazardan ötekine kadar keşfedilmeden kalmış olmasının mucizeden başka bir şey olarak görülmemesi gerektiğini yinelediğim zaman, serinkanlı olan her gözlemci açısından apaçık ortada olan bir şeyi dile getirmiş oluyorum.

"Ama o eşyaların çalılıkların arasına, dikkati vahşetin işlendiği asıl sahneden başka bir yere saptırmak için yerleştirilmiş olduğu kuşkusunu duymak için başka gerekçeler de yok değil. Önce dikkatinizi, eşyaların bulunduğu *tarih'e çekeyim. Bunu, gazetelerden yaptığım beşinci alıntının tarihiyle bir araya getirin. Göreceksiniz ki eşyaların bulunması, akşam gazetesine gönderilen acil ihbarların hemen arkasından gelmiş. Bu ihbarların hepsi, çok değişkenlik gösterseler, anlaşıldığına göre çeşitli kaynaklardan gelmiş olsalar da aynı noktayı –başka deyişle, vahşeti işleyen kişiler olarak bir çete'yi, işlendiği yer olarak da Barrière du Roule Mahallesi'ni– işaret ediyor. Şimdi, durum elbette böyle değil; bu ihbarlar sonucunda ya da halkın bunlara yönlendirilen kanısı sonucunda, o eşyalar*

çocuklar tarafından bulunmuş; ama kuşkulanılacak şey pekâlâ şu olabilirdi ve olabilir: Eşyalar çocuklar tarafından daha önce bulunmadı, çünkü o eşyalar daha önce çalılıkta yoktu; oraya, haberlerin yayınlandığı tarih kadar geç bir zamanda ya da yayımlanmadan kısa süre önce, bu haberleri yayınlayan suçlu yazarların kendileri tarafından kondu.

“Bu çalılık, eşi az bulunur –son derece az bulunacak– bir çalılıktı. Olağanüstü sıktı. Doğal olarak çevrelenmiş kapalı alanı içinde, *arkalığı ve ayak koyacak yeri bulunan bir tür koltuk oluşturan üç olağanüstü kaya vardı. Ayrıca, böylesine olağanüstü şeylerle dolu olan bu çalılık, Madame Deluc’ün konutunun hemen yakınlarında, ona on beş metre kadar yakın bir yerde, mahalle çocuklarının sasafra kabuğu aramak için ağaçları dikkatle inceleme alışkanlığında oldukları bir yerdeydi. Bu çocukların içlerinden en az birinin o gölgeli salonda, o doğal tahtın üstüne kurulmuş olarak sığındığını görülmeden bir gün bile güneşin batmamış olduğu söylenebilir mi? Acele girilmiş bir bahis, binde bir olasılık taşıyan bir bahis mi olur bunu söylemek acaba? Böyle bir bahse girmekte tereddüt edenler, ya kendileri erkek çocuk olmamışlardır ya da erkek çocukların doğasını unutmuşlardır. Yineliyorum –o eşyaların bu çalılığın içinde bir ya da iki günden daha uzun bir süre keşfedilmeden nasıl kalabileceğini anlamak son derece güçtür; bu nedenle de Le Soleil’in dogmatik cahilliğine karşın, bulundukları yere daha geç bir tarihte konmuş olduklarından kuşkulanmak için haklı bir gerekçe vardır.*

“Ama onların oraya böyle konmuş olduğuna inanmak için benim şimdiye kadar ortaya koyduklarımdan başka, daha güçlü nedenler de var. Şimdi de dikkatlerinizi bu eşyaların çok yapay bir biçimde düzenlenmiş olduğuna çevirmenizi rica edeyim. *Üstteki taşın üzerinde, beyaz bir iç etekliği duruyordu; ikinci taşın üzerinde de ipek bir eşarp; çevreye dağılmış olarak bir güneşlik şemsiye, eldivenler ve üzerine*

“Marie Rogêt” adı işlenmiş bir cep mendili vardı. İşte size, eşyaları doğal olarak dağılmış gibi göstermek isteyen, ama hiç de dikkatli olmayan biri tarafından doğal’mış havası verilmek üzere yapılmış bir düzenleme. Oysa bu, hiç de gerçekten doğal bir düzenleniş değil. Ben bu eşyaların hepsini yerlere saçılmış ve ayaklar altında ezilmiş olarak görmek isterdim. O kameriyenin dar sınırları içinde iç etekliği ve eşarp, taşların üzerindeki yerlerini hemen hemen hiç korumuş olamazdı; üstelik mücadele eden çok sayıda insanın, ileri geri hareketleriyle onlara sürtünecekleri bir durumda. ‘Bir mücadele geçtiğini gösteren her türlü kanıt vardı,’ deniyor, ‘toprak ezilmişti, çalılar kırılmıştı,” –oysa iç etekliğiyle eşarp, rafların üstüne yerleştirilmiş gibi bulundu. ‘Kızın çalılara takılıp yırtılan elbisesinin parçaları yedi buçuk santim eninde, on beş santim uzunluğundaydı. Bir parça, elbisenin etek ucundandı ve yamanmıştı; öteki parça etek ucundan değil, etekliğin kendisindendi. Bunlar yırtılarak koparılmış şeritler gibi görünüyordu.’ Burada Le Soleil, gene dikkatsizce son derece kuşkulu bir terim kullanmış. O şeritler, tarif edildikleri biçimde, gerçekten de ‘yırtılarak koparılmış şeritler gibi görünüyordu’; ama kasıtlı olarak ve elle yırtılmıştı. Şimdi, söz konusu parçaya benzer bir parçanın giysiden, diken’e takılarak ‘yırtılıp kopmuş’ olması çok ender rastlantılardan biridir. Yapısı gereği, bu gibi kumaşlardan dikenin ya da tırnağın takılmasıyla köşeli bir parça yırtılır –kumaş, birbiriyle dik açıda, dikenin girdiği yerde tepe noktası oluşturan, uzunluğuna iki parçaya ayrılır– ama bu durumda, o parçanın ‘yırtılarak kopmuş’ olduğunu düşünmek hemen hemen hiç olanaklı değildir. Ben böyle bir şey görmedim, sizler de görmediniz. Böyle bir kumaştan bir parçayı koparıp ayırmak için, hemen her durumda, birbirinden farklı iki gücün farklı yönlerde devreye girmiş olması gerekecektir. Kumaşın iki kenarı olsaydı, örneğin bu bir cep mendili olsaydı ve bundan bir parça yırtılmak istenseydi, o zaman, ancak o zaman uygulanacak tek bir güç bunu yapmaya yeterli olurdu. Oysa elimizdeki durumda

söz konusu olan tek kenarı bulunan bir elbisedir. Elbisenin hiçbir ucun bulunmadığı iç kısmından bir parçayı yırtıp koparmak, ancak dikenlerin işe karışmasıyla gerçekleşebilecek bir mucize olurdu; bu işi tek bir diken başaramazdı. Ama uzun bir kenarın bulunduğu durumda bile, biri iki belirgin yönde giden, öteki tek bir yönde giden iki dikenin bulunması gerekirdi. Bu da o kenarın bastırılmamış bir etek ucu olması varsayıldığında gerçekleşebilirdi. Etek ucu bastırılmışsa, böyle bir durum söz konusu olamazdı. Böylelikle, o parçaların yalnızca "dikenler"in aracılığıyla "yırtılmış" olmasının önündeki sayısız ve büyük engelleri görmüş oluyoruz; gene de bizden, yalnızca bu tek parçanın değil, pek çok parçanın yırtılmış olduğuna inanmamız bekleniyor. Üstelik 'bir parça, elbisenin etek ucundandı'. Öteki parça 'etek ucundan değil, etekliğin kendisindendi,' –başka deyişle, dikenlerin marifetiyle, elbisenin kenarı olmayan iç kesiminden bütünüyle yırtılarak ayrılmıştı! Ben diyorum ki bunlara inanmadığı için insan pekala bağışlanabilir; gene de bir arada ele alındığında bütün bunlar, kuşkulanmak için, belki de cesedi ortadan kaldırmayı düşünerek yeterli önlemleri almaya zamanı olan katiller'in, o eşyaları çalılıkta bırakmış olmaları gibi irkiltici bir duruma göre daha makul bir gerekçe oluşturuyor. Gene de amacımın, vahşetin işlendiği yerin bu çalılık olduğunu inkar etmek olduğunu sanıyorsanız, beni doğru anlamamışsınız demektir. Burada bir şey ters gitmiş olabilir; daha büyük olasılıkla Madame Deluc'ün evinde bir kaza olmuş olabilir. Ama aslında bu pek de önemli bir nokta değildir. Biz olay yerini bulmakla uğraşmıyoruz; bu cinayeti işleyenleri ortaya çıkarmakla uğraşıyoruz. Benim ortaya koyduğum şey, ortaya koyuşumdaki ince ayrımları bir yana bırakacak olursak, önce Le Soleil'in olumlu ve aceleyle ileri sürdüğü iddiaların akılsızlığını göstermek; ama ikinci olarak ve en çok da, sizleri, bu cinayetin bir çete'nin işi olup olmadığı kuşkusu üzerinde en doğal yoldan daha çok düşünmeye götürmektir.

“Bu sorunu, cerrahın verdiği, soruşturmada incelenen o isyan ettirici ayrıntılara kısa bir gönderme yaparak özetleyeceğiz. Cerrahın yayınlanmış olan *çıkarımları, Paris’deki bütün saygın anatomiciler tarafından, haydutların sayısı göz önüne alındığında haksız ve bütünüyle temelsiz bulundu, çok yerinde olarak alaya alındı. Sorun, bu olayın bu çıkarımlarda söylendiği gibi gerçekleşmemiş olabileceği değil; ama bu çıkarımı yapmak için hiçbir gerekçenin bulunmaması: –başka bir çıkarımda bulunmak için daha fazla gerekçe yok muydu?*

“Şimdi de ‘mücadele geçtiğini gösteren kanıtlar’ üzerinde düşünelim; izin verirseniz, bu izlerin neyi gösterdiği varsayılır diye sorayım. Bir çeteyi. Ama aslında bunlar, daha çok bir çetenin bulunmadığını göstermiyor mu? Ne gibi bir mücadele –dört bir yanda ‘izlerini’ bırakacak kadar şiddetli, bu kadar uzun süren ne gibi bir mücadele– geçmiş olabilir güçsüz ve savunmasız bir kızla, varsayılan haydutlar *çetesi arasında? Birkaç acımasız kolun sessiz kavrayışları; her şey böylece bitmiş olurdu. Kurban, onların iradesi karşısında bütünüyle hareketsiz kalırdı. Burada şunu unutmamanız gerekir: Bu çalılığın suçun işlendiği yer olmadığı savları, büyük kesimiyle ancak buranın, tek bir kişi değil de çok sayıda kişi tarafından gerçekleştirilmiş bir vahşetin sahnesi olması durumunda geçerlidir. Bu şiddeti uygulayanların, tek bir kişi’den fazla olduğunu düşünürsek, görünürdeki ‘izleri’ bırakacak şiddette ve süreklilikte bir mücadeleyi ancak o zaman, bu yolla kavrayabiliriz.*

“Sonra gene, söz konusu eşyaların, bulundukları çalılıkta bırakılmalarının *bile, kuşku yaratması gerektiğinden daha önce söz etmiştim. Bu suç kanıtlarının, bulundukları yerde rastgele bırakılmış olmaları neredeyse olanaksız görünüyor. Adamların akılları (varsayıldığına göre) cesedi oradan kaldırabilecek kadar başlarındaydı; gene de (yüz çizgileri çürüme nedeniyle çabucak kaybolabilecek olan) cesetten*

daha kesin bir kanıtın, vahşetin işlendiği yerde açıkça sergilenmesine izin verildi –burada, üzerinde ölen kişinin adı bulunan mendili kastediyorum. Bu bir rastlantı idiyse, bir çete'nin yarattığı bir rastlantı değildi. Bunu ancak bir bireyin yol açtığı bir kaza olarak görebiliriz. Durup bir düşünelim. Bir kişi cinayet işliyor. Öbür dünyaya gidenin hayaletiyle yalnız kalıyor. Tutkusunun yarattığı öfke geçiyor; yüreği yaptığı şeyden duyduğu dehşetle doluyor. Onun duyduğu bu dehşetin, çok sayıda insanla birlikte olsaydı duyacağı özgüvenle hiçbir ilgisi yok. Ölüyle baş başa kalmış durumda. Tir tir titriyor, şaşırmış durumda. Gene de cesetten kurtulma gibi bir zorunluluk duyuyor. Cesedi alıp nehre kadar taşıyor, işlediği suçun öbür kanıtlarını arkasında bırakıyor; çünkü bütün yükleri aynı anda taşımak olanaksız değilse bile zor; arkasında bıraktıkları için oraya dönmesi kolay olacak. Oysa suyun kıyısına yaptığı zorlu yolculukta, içindeki korkular ikiye katlanıyor. Yaşamın sesleri yolunu sarıp sarmalıyor. Yüzlerce kez, kendisini gözetleyen birinin ayak seslerini duyduğunu sanıyor. Kentten gelen ışıklar bile onu şaşkına çeviriyor. Gene de zamanla, derin bir ıstırapla dolu, uzun süreli, sık sık yaptığı duraklamalarla nehrin kıyısına ulaşıyor –belki bir sandal aracılığıyla– o korkunç yükünden kurtuluyor. Ama artık, dünyada bulunabilecek ne gibi bir hazine –dünyada bulunabilecek ne gibi bir intikam tehdidi– yalnızlık içindeki katili, o zorlu ve tehlikeli yoldan geçerek, o çalılığa ve oradaki kan dondurucu anılara geri döndürmeye ikna edecek güce sahiptir? O da, getireceği sonuçlar ne olursa olsun, oraya dönmüyor. İstese bile dönemez artık. Tek düşüncesi, oradan hemen kaçmak. O korkunç çalılara, sonsuza dek arkasını dönüyor, üstüne gelen gazaptan kurtulmak istiyormuşçasına kaçıp gidiyor.

"Ama çete olsa nasıl olacaktı? Sayıları, onlarda özgüven yaratacaktı; elbette eğer bu kahrolası rezil heriflerin yüreklerinde özgüven eksikliği diye bir şey olabilirse; *çeteler'in de zaten yalnızca rezil heriflerden oluştuğu*

varsayılır. Diyorum ki sayıca çok olsalardı; bu, tek bir adamı felç edecek, insanı şaşkına çevirecek o akıldışı dehşete kapılmaktan alıkoyabilirdi onları. Bir, iki, üç kişinin akıldışı bir gaflet içinde bulunduğunu varsaysak bile, dördüncü bir kişi bunu giderebilirdi. Arkalarında hiçbir şey bırakmazlardı, çünkü sayıları, her şeyi birden taşımalarını olanaklı kılardı. Geriye dönmelerine hiç gerek kalmazdı.

“Şimdi de şu durum üzerinde düşünün: Bulunduğunda, cesedin mantosundan ‘otuz santim genişliğinde bir parça, etek ucundan bele kadar yırtılmış, ama koparılmamıştı. Bu parça, belin çevresine üç kez dolanmış, bir tür kancayla belin arkasından tutturulmuştu.’ Belli ki bu, *tutacak bir yer sağlamak amacıyla, cesedi taşımak üzere bir sap oluşturmak için yapılmıştı. Oysa sayıca çok olan adamlar, böylesi bir çareye başvurmayı akıllarından geçirirler miydi? Üç ya da dört kişiye cesedin kolları ve bacakları, yalnızca yeterli sayıda değil, düşünülebilecek en iyi kavrama yerlerini sağlardı. Bu araca tek bir kişi gerek duymuş; bu da bize şu gerçeği gösteriyor: ‘Çalılıkla nehir arasındaki çitlerin yıkılmış olduğu görüldü; yerde de ağır bir yükün sürüklenerek götürüldüğünü gösteren izler vardı!’ İyi ama belli sayıdaki kişiler, anında kaldırıp üstünden aşırabilecekleri bir cesedi, sürüklemek için çiti yere indirmek gibi gereksiz bir zahmete girişirler miydi? Belli sayıdaki kişiler, sürüklemenin açık izlerini bırakarak, cesedi böyle sürükleyerek götürüler miydi?*

“Burada da *Le Commerciel’in bir gözlemine gönderme yapmamız gerekiyor; bu da benim, üzerinde zaten bir ölçüde yorumda bulunduğum bir gözlem. ‘Zavallı kızın iç eteklilerinden birinden,’ diyor bu gazete, ‘bir parça yırtılmış, büyük olasılıkla çığlık atmasını engellemek için çenesinin altından geçirilerek başının arkasında bağlanmıştı. Bu, yanlarında mendil bulunmayan adamlar tarafından yapılmıştı.’*

“Daha önce, gerçek bir serserinin hiçbir zaman cebinde mendil *olmadan dolaşmayacağını söylemiştim. Ama özellikle öne çıkarmak istediğim olgu şimdi bu değil. Bu bağın, Le Commerciel’in sandığı amaçla kullanılacak bir mendilin bulunmaması nedeniyle yapılmış olmadığı, çalılıkta bırakılan mendille açığa çıkmış oluyor; amacının ‘çığlık atmasını engellemek’ olmadığı da, bu bağın işi daha iyi yerine getirebilecek bir şeye tercih edilmesinden anlaşılıyor. Ama kanıtın gösterdiği, söz konusu şeridin, ‘kızın boynuna sıkı sıkı sarılmış, sağlam bir düğümle bağlanmış’ olduğu. Bu sözler oldukça belirsiz, ama Le Commerciel’in belirttiklerinden önemli bir farklılık gösteriyor. Bu şerit, kırk santim enindeydi; bu nedenle, muslinden yapılmış olsa bile, yatay olarak katlandığında ya da büküldüğünde güçlü bir bant oluşturuyordu. Zaten şerit de böyle bükülmüş durumda bulundu. Benim yaptığım çıkarım şu: Tek başına olan katil, ortasından düğümlediği bir bağ aracılığıyla (ister korudan, isterse başka bir yerden olsun) belli bir uzaklığa taşıdıktan sonra, kendi ilerleyiş tarzına göre, cesedin, gücünün yetemeyeceği kadar ağır olduğunu anladı. Yükü sürükleyerek götürmeye karar verdi –kanıtlar, cesedin gerçekten de sürüklenmiş olduğunu gösteriyor. Bunu yapabilmek için uzuvlardan birine ip gibi bir şey bağlaması kaçınılmaz oldu. Bu şey de, en iyi biçimde, başın kaymasını engelleyeceği için, boyun çevresine bağlanabilirdi. Şimdi, hiç kuşku yok ki katil bu bağı kasıklardan geçirerek bağlamayı düşünmüştür. Cesedin çevresinden dolanacak ve sıkıştırılması için gerekli düğüm’ü atacak kadar uzun olmadığını görünce, bu yola başvurdu; ayrıca bir de şeridin elbiseden ‘yırtılmış’ olmadığı düşüncesi var. İç etekliğinden yeni bir parça yırtmak daha kolaydı. O da böyle yaptı; şeridi boyun çevresine dolayıp sımsıkı bağladı; böylece kurbanını suyun kıyısına kadar sürükledi. Ancak güçlükle ve gecikme yaratarak elde edilebilecek olan ama amacına yetersiz hizmet eden ‘bağın’ –bağın kullanılmış olması bile, bunu kullanma zorunluluğunun, mendilin artık el altında*

bulunmadığı bir dönemde ortaya çıkan koşullardan kaynaklandığını gösteriyor– daha önce de düşündüğümüz gibi, çalılıktan (eğer bu yer çalılık idiyse) çıktıktan sonra, çalılıkla nehir arasında ortaya çıktığını gösteriyor.

“Ama diyeceksiniz ki, Madame Deluc’ün (!) verdiği kanıtlar, özellikle korunun yakınlarında, cinayetin işlendiği sıralarda bir *çete’nin bulunduğuna işaret ediyor. Bunu kabul ediyorum. Bu trajedi işlendiği sırada ya da sıralarda, Barrière du Roule’da ya da yakınlarında Madame Deluc’ün tarif ettiğine benzer bir düzine çetenin bulunduğundan kuşkum yok. Ama işaret edilen bu eleştiriyi üzerine çeken çete, her ne kadar Madame Deluc’ün biraz gecikmiş ve çok kuşkulu kanıtına dayansa da, bu dürüst ve titiz hanımın, kendisine parayı ödeme zahmetine girmeden pastalarını yemiş ve konyağını içmiş kişiler olarak tarif ettiği tek çete. Et hinc illoe iroe?*[38]

“İyi ama, Madame Deluc’ün getirdiği kanıt *tam olarak nedir? ‘Bir grup serseri ortaya çıktı, taşkın davranışlarda bulundu, para ödemeden yiyip içti, delikanlı ile kızın gittikleri yola saptı, güneş batarken hana döndü, sonra büyük bir telaş içindeymiş gibi nehrin öbür yakasına geçti.’*

“Şimdi, bu ‘büyük acele’, çok olasıdır ki Madame Deluc’ün gözüyle bakıldığında çok büyük bir aceleymiş gibi görünüyordu, çünkü o, bedava tüketilmiş pastalarla içkilerin –ödenmesi konusunda hâlâ zayıf bir umut beslemekte olduğu pastalarının ve içkilerinin– üzerinde uzun uzun ve üzülerek düşünmekteydi. Yoksa hava *kararmaktayken bu acele gidiş üzerinde niçin dursun? Kesinlikle, serserilerden oluşan bir çetenin bile, küçük sandallarla geçilecek bir nehir varken, fırtına patlamak üzereyken ve gece yaklaşmaktayken eve gitmek için acele etmelerine şaşmak için hiçbir neden yoktur.*

“Yaklaşmaktayken diyorum, çünkü gece henüz inmemişti. Bu, ‘zalimlerin yersiz acelelerinin Madame Deluc’ün ayık gözlerine çarpması, ancak hava kararmak üzereyken oldu. Ama bize söylendiğine göre, Madame Deluc’ün, bu arada onun en büyük oğlunun ‘hanın yakınlarında bir kadının çığlıklarını duydukları’ zaman, tam o akşammış. Peki, Madame Deluc çığlıkları duyduğu akşam saatini hangi sözcüklerle belirtiyor? ‘Karanlık bastıktan hemen sonraydı,’ diyor. Ama ‘karanlıktan hemen sonra’sı, en azından karanlık’tır; ‘hava kararırken’se kesinlikle aydınlıktır. Böylece çetenin, Barrière du Roule’den Madame Deluc’ün çığlıkları duymasından (?) önce gitmiş olduğu son derece açıktır. Sonra, kanıtlar için verilen bütün raporlarda, söz konusu göreceli ifadeler, tıpkı benim bu konuşmada kullandığım gibi, belirgin ve değişmez bir biçimde kullanılmıştır; büyük çakışmazlıklara, şu ana dek halk gazetelerinde yazılanların ya da polisin yardakçılarının hiçbiri tarafından hiç mi hiç dikkat edilmemiştir.

“Çete’ye karşı getirilen savlara bir sav daha ekleyeceğim; ama bu sav, en azından benim anlayışımda karşı çıkılamayacak ağırlıktadır. Önerilen büyük ödül ve verilen koşulsuz af sözü göz önüne alındığında, bir an bile akıldan geçirmemek gerekir ki, alçak serserilerden oluşan çete’nin üyesi ya da bir adamlar topluluğu, suç ortaklarını çok daha önce ele verirdi. Bu çetenin her bir üyesi de böyle bir konumda bulunduğundan, ele verilmekten duyduğu korku o denli baskındır ki, ödül konusunda açgözlülüğü ya da kaçıp kurtulma endişesi bunun yanında önemsiz kalır. Kendisini ele vermesinler diye ötekileri kolayca, daha önceden ele verir. Sırrın açığa vurulmamış olması, bunun aslında bir sır olduğunun en iyi kanıtıdır. Bu karanlık olayın dehşetli yanlarını yalnızca, yaşamakta olan bir iki kişi ve Tanrı biliyor.

“Şimdi de, bu uzun çözümlemenin zayıf ama artık belli olan sonuçlarını özetleyelim. Ya Madame Deluc’ün çatısı

altında ölümcül bir kaza olduğu ya da Barrière du Roule'deki çalılıkta, ölen kişinin bir aşığı, en azından yakından tanıdığı gizli bir arkadaşı tarafından bir cinayet işlendiği düşüncesine ulaştık. Bu arkadaş yanık tenli biri. Bu ten rengi, bağdaki 'düğüm' ve bonenin kurdelesinin bağlandığı 'denizci düğümü', bir denizciyi işaret ediyor. Bu adamın, ölen kızla –neşeli ama saygınlıktan yoksun olmayan bir kızla– arkadaşlığı, onun sıradan bir denizci olmadığını gösteriyor. Bu konuda gazetelere gönderilen, iyi kaleme alınmış ciddi haberler, büyük ölçüde bunları doğrulayıcı nitelikte. İlk kaçışın gerçekleştiği koşullar, *Le Mercurie'de söz edildiği biçimiyle, bu denizci fikriyle, o zavallı kızı bu cinayetin içine ilk sürükleyen kişi olarak bilinen 'deniz subayı' fikriyle örtüşüyor.*

"İşte burada, çok uygun düşecek biçimde, yanık tenli kişinin sürekli ortadan yok olması üzerinde düşünme gereği doğuyor. İzin verirseniz, bir an durup bu adamın teninin esmer ve yanık olduğunu saptayalım; hem Valence, hem de Madame Deluc açısından, anımsadıkları *tek noktayı oluşturan şey, bunun sıradan bir yanık tenlilik olmadığıydı. İyi ama, bu kişi neden ortalarda yok? Çete tarafından öldürülmüş müydü? Eğer durum böyleyse, neden yalnızca cinayete kurban giden kızın izleri var ortada? Bu iki vahşet olayının geçtiği bu yerin, doğal olarak aynı yer olduğu varsayılacaktır. Sonra, adamın cesedi nerede? Katiller, büyük olasılıkla her iki cesetten de aynı yolla kurtulacaktı. Ama denebilir ki, bu adam yaşıyor ve cinayetle suçlanmaktan korktuğu için ortaya çıkmaktan kaçınıyor. Bu düşüncenin, şimdi –bu geç dönemde– onun üzerinde etkili olduğu varsayılabilir, çünkü kanıtlarda onun Marie'yle birlikte olduğu belirtildi, ama olayın işlendiği dönemde bunun hiçbir etkisi olmazdı. Masum bir adamın ilk itkisi, o vahşi olayı açıklamak ve haydutların belirlenmesine yardım etmek olurdu. Bu yol da şunları düşündürürdü: Kızla birlikte görülmüştü. Onunla birlikte açık bir feribotla nehrin öte*

yakasına geçmişti. Katilleri ele vermek, bir aptalın gözünde bile, kendini kuşkulardan arındırmanın en emin ve tek yolu olarak görülürdü. O ölümcül pazar gecesinde onu, hem kendisi masum biri, hem de işlenen vahşetin farkında olmayan biri olarak düşünemeyiz. Gene de, eğer yaşıyorsa, katilleri ele vermemesi ancak bu koşullar altında düşünülebilir.

“Peki, bizim gerçeğe ulaşmakta izlediğimiz yollar neler? İlerledikçe bu yolların sayılarının artacağını, belirginleşeceğini göreceğiz. Şimdi, o ilk kaçma olayının ta başına dönelim. ‘Subay’ın öyküsünü, şu anda içinde bulunduğu koşullarla ve tam cinayetin işlendiği sırada nerede bulunduğuyla birlikte ele alalım. Akşam gazetesine gönderilen ve olayı *çete’ye yüklemeyi amaçlayan çeşitli ihbarları dikkatle karşılaştıralım. Bu işi bitirdikten sonra da, bu ihbarları hem üslup, hem de MS*[39] *açısından, daha önceki bir dönemde sabah gazetesine gönderilen ve Mennais’nin suçlu olduğu üzerinde o kadar büyük bir hevesle ısrar eden ihbarlarla karşılaştıralım. Bütün bunlar yapılıp bitirildikten sonra da, bu çeşitli ihbarları bir kez daha, subayın bilinen MSS’iyle*[40] *karşılaştıralım. Madame Deluc’ün ve oğlan çocukların, bu arada otobüs sürücüsü Valence’ın tekrar tekrar sorguya çekilmesiyle, ‘esmer tenli adam’ın kişisel görünüşü ve tavırlarıyla ilgili daha fazla şeyi belirlemeye çalışalım. Ustaca yönlendirilirse, soruşturmalar bu kişilerin bazılarından, bu özel konuda (ve başka konularda) birtakım bilgileri –bu kişilerin kendilerinin bile farkında olmadıkları bilgileri– ele verecektir. Şimdi de 23 Haziran pazartesi sabahı, cesedin bulunmasından önceki bir zamanda sandalcının, görevli memurun bilgisi olmadan sandalhaneden aldığı, üstelik dümensiz olarak çıkarılan sandal’ın izini sürelim. Uygun önlemleri alarak bu sandalın izini hiç yanılmadan, sebatla süreceğiz, çünkü sandalı oradan alan sandalcı, sandalı teşhis etmekle kalmadı, dümen de ortada. Bir yelkenli sandalın dümeni, soruşturma*

olmadan, yüreği bütünüyle rahatlık içinde olan biri tarafından terk edilemezdi. Şimdi izin verin, burada biraz durup üstü kapalı bir soruyu gündeme getireyim. Sandalın oradan alınmasıyla ilgili hiçbir açıklama yapılmadı. Sessizce sandalhaneye götürüldü ve oradan sessizce alındı. Ama sandalın sahibi ya da onu başkalarına kiralayan kişi, nasıl oldu da bu kişi, salı sabahı o kadar erken bir saatte, bir açıklama olmaksızın, pazartesi günü oradan alınan bu sandalın nerede bulunduğu konusunda bilgilendirildi? Elbette donanmayla bir tür bağlantısının, –o sandalın, en küçük ayrıntılarını, onunla ilgili yerel haberleri bilmesine yol açacak– sürekli bir kişisel bağlantının bulunduğunu düşünmezsek?

"Yalnızlık içindeki katilin, yükünü sürükleyerek kıyıya götürmüş olmasından söz ederken, bir *sandal'dan yararlanmış olabileceğini daha önce belirtmiştim. Şimdi, Marie Rogêt'nin bir sandaldan aceleyle çıkarılmış olduğunu anlamamız gerekiyor. Doğal olarak durum böyle gelişmiş olmalı. Ceset, kıyıdaki sığ sulara bırakılamazdı. Kurbanın sırtında ve omuzlarında bulunan garip izler, bir sandalın dibindeki tahtaları gösteriyor. Cesedin ağırlık bağlanmadan bulunmuş olması da bu fikri doğruluyor. Kıyıdan atılmış olsaydı bir ağırlık bağlanmış olacaktı. Ağırlığın bulunmamasını, ancak cesedi suya atmadan önce katilin bu önlemi almayı ihmal etmiş olduğunu varsayarsak açıklayabiliriz. Katil, cesedi suya bırakırken, hiç kuşku yok ki bunu gözden kaçırmış olduğunu fark edecekti; ama elinde bunun için bir çözüm yoktu. O lanetli kıyıya geri dönmektense her türlü riski göze almayı yeğlerdi. Korkunç yükünden kurtulduktan sonra katil, acele kentin yolunu tutmuştur. Orada, gözlerden uzak bir iskeleye atlayarak kıyıya çıkmıştır. Ama ya sandal –onu bir yere bağlamış olabilir miydi? Katil, sandalı bir yere bağlamak gibi işlerle uğraşamayacak kadar büyük bir telaş içinde olacaktı. Üstelik sandalı iskeleye bağlamakla, aleyhinde kullanılacak bir*

kanıtı sağlama bağlıyormuş gibi hissedecekti kendini. Düşüncelerinin izlediği doğal yol, işlediği suçla bağlantılı her şeyi kendisinden olabildiğince uzaklaştırmak olacaktı. Yalnızca o iskeleden kaçmakla kalmayacak, sandal'ın orada kalmasına da izin vermeyecekti. Sandalı sürüklenmeye bırakacaktı elbette. Şimdi de aklımıza gelen düşünceleri izleyelim. –Sabahleyin, sandalın bulunup yerinden alındığını ve her gün uğrama alışkanlığında olduğu bir yerde –belki görevinin kendisini uğramaya zorladığı bir yerde– tutulduğunu görünce, bu aşağılık adam, anlatılamaz bir dehşete kapılmış olmalı. Ertesi gece, dümenin nerede olduğunu sormayı bile göze alamadan, sandalı oradan alıyor. Şimdi, o dümensiz sandal nerede? İlk amaçlarımızdan biri bunu bulup ortaya çıkarmak olsun. Sandalı nasıl ele geçirebileceğimizle ilgili ilk görüşe ulaştığımızda, başarımızın şafağı sökecektir. Bu sandal, bizleri bile şaşırtacak bir hızla, o ölümcül Sabbath'ın gece yarısında, onu kullanmış olan kişiye götürecektir bizi. Doğrulama üzerine doğrulama gelecektir ve katilin izi bulunacaktır.

[Özelliklerini belirtmeyeceğiz ama pek çok okurun gözünde açıkça belli olacak nedenlerle burada, Dupin'in bize teslim edilen MSS'den çıkardığı, görünüşte zayıf ipucunu *izlemesi'ni ayrıntılarıyla veren kesimi çıkarmayı uygun gördük. Yalnızca kısaca şunu belirtmenin iyi olacağı düşüncesindeyiz: İstenen sonuca ulaşıldı; ayrıca Polis Şefi, istemeyerek de olsa, Chevalier'yle yaptığı anlaşmanın koşullarını tam zamanında yerine getirdi. Bay Poe'nun yazısı aşağıdaki sözlerle son buluyor. – Yay.lar[41]*]

Burada benim rastlantılardan söz ettiğim anlaşılacaktır; *bunlardan öte bir şeyden değil. Bu konuda yukarıda söylediklerim yeterli olmalıdır. Benim yüreğimde boş sözlere inanmak diye bir şey yoktur. Doğa'yla onun Tanrı'sının iki ayrı şey olduğunu, düşünen hiç kimse inkar etmeyecektir. Doğa'yı yaratan Tanrı'nın, onu istediği gibi denetleyebileceği*

ya da değişikliğe uğratabileceği de sorgulanamaz. "İstediği gibi," diyorum, çünkü bu bir irade sorunudur; mantığın, çılgınlığıyla varsaydığı gibi bir güç sorunu değil. Bunun bir güç sorunu olmaması, Yaradan'ın, kendi yasalarını değiştiremeyecek olmasından değildir; tersine, bizim olası bir değiştirebilme zorunluluğunu düşünerek ona hakaret etmemizdendir. Kökeninde bu yasalar, Gelecek'te bulunabilecek bütün olasılıkları kapsamak üzere biçimlendirilmiştir. Tanrı açısından her şey Şimdi'dir.

Öyleyse yineliyorum: Ben bu şeylerden yalnızca rastlantılar olarak söz ediyorum. Sonra şu da var: Anlattıklarımdan görülecektir ki, mutsuz Mary Cecilia Rogers'ın yazgısıyla, bilinebildiği kadarıyla bu yazgının öyküsünde varılan bu noktaya kadar Marie Rogêt'nin yazgısı arasında bir koşutluk var; harika bir biçimde tıpı tıpına aynı olduğunu düşününce, bu koşutluğun nedeni kendiliğinden ortaya çıkıyor. Ben bütün bunların anlaşılacağını söylüyorum. Ama Marie'nin, biraz önce belirtilen dönemden başlayan acıklı anlatısı boyunca ilerlerken, bu anlatıyı sarıp sarmalayan gizemin *dénouement'ının*[42] *izini sürerken örtülü amacımın, bu koşutluğun bir uzantısını ima etmek, hatta Paris'de bir grisette'in katilinin bulunması için alınan önlemlerin ya da buna benzer herhangi bir akıl yürütme üstüne oturtulan önermelerin, benzer sorunlar getireceğini önermek olduğu bir an için bile olsa sanılmasın.*

Çünkü bu varsayımın ikinci dalı açısından şu göz önüne alınmalıdır: Bu iki olayın verilerindeki önemsiz değişkenlerin çoğu, iki olayın *ayrı ayrı akışlarını, bütünüyle birbirinden başka yönlere saptırarak çok önemli yanlış hesaplamalara yol açabilir, tıpkı aritmetikte, kendi tekilliği içinde belki fark edilemeyecek olan bir hatanın, ta sonunda, hesaplamalar nedeniyle, sürecin bütün noktalarında, gerçekle çok büyük ölçüde çakışmazlık içeren bir sonuç vermesi gibi. Birinci dala baktığımız zaman da, gönderme yaptığımız Olasılıklar*

Hesabı'nın, koşutluğun yaygınlaştırılmasıyla ilgili bütün düşünceleri yasakladığı –bu koşutluğun, zaten çok zorlanmış, tam olması oranında güçlü ve belirlenmiş bir olumlulukla engellendiği– görüşünü benimsemezlik etmemeliyiz. Bu da o adsız önermelerden biridir; matematikten bütünüyle apayrı bir düşünceye görünüşte çekici gelse de, ancak bir matematikçinin tam olarak kanıtlayabileceği bir önermedir. Örneğin, hiçbir şey, salt gerçek okur olan birini şuna inandırmaktan daha zor değildir: Zar atan birinin, art arda iki kez altı altı atması, üçüncü atışta altı altı gelmeyeceği üstüne en büyük parayı koyması için yeterli neden oluşturur. Bu türden bir öneri, çoğunlukla insan zekası tarafından hemen reddedilir. Tamamlanmış ve artık bütünüyle geçmişte kalmış olan ilk iki atışın, yalnızca gelecekte var olacak atış üzerinde etkisi olabilecekmiş gibi görünmez. Altı altı atma olasılığı, geçmişteki herhangi bir zamanda olduğu ölçüde geçerli görünür –başka deyişle, bu olasılık, yalnızca zarlarla yapılabilecek çeşitli başka atışların etkisindeymiş gibi görünür. Sonra bu, öylesine açıkmış gibi görünen bir düşüncedir ki, tersini belirtme çabaları sık sık, saygı dolu dikkatten çok, aşağılayıcı bir gülümsemeyle karşılanır. Burada, söz konusu olan hatayı –şeytanlığı anımsatan çok büyük bir hatayı– şu anda bana tanınan sınırlar içinde açıklığa kavuşturmuşum gibi davranamam; felsefi bir yaklaşımla bakıldığındaysa bu hata zaten ortadadır. Burada şunu söylemek yeterli olabilir: Gerçeği ayrıntılarda aramaya yatkın olması nedeniyle bu, Akıl'ın izlediği yolda ortaya çıkan sınırsız sayıdaki yanlışlar dizisinden yalnızca bir tekini oluşturur.

ÇALINAN MEKTUP

Nil sapientie odiosius acumine nimino.[43]

Paris’de 18— sonbaharında rüzgârlı bir akşam, karanlığın çökmesinden hemen sonra, arkadaşım C. Auguste Dupin’le, onun Dunot Sokağı, No. 33, Faubourg, St. Germain adresli evinin üçüncü katında, arka tarafa bakan kütüphanede, daha doğrusu küçük kitaplık köşesinde oturmuş, kendimi düşüncelere bırakmanın ve lületaşından pipomu tüttürmenin katmerli hazzını yaşıyordum. En azından yaklaşık bir saattir tam bir sessizliğe gömülmüştük; sıradan bir gözlemci bu süre boyunca tek yaptığımızın, bilinçli ve başka her şeyi dışarıda bırakarak, odayı gittikçe dolduran dumanın büklümleri ve kıvrılmasıyla ilgilenmek olduğunu sanabilirdi pekâlâ. Bununla birlikte ben, akşamın daha erken saatlerinde tartışmış olduğumuz bazı konuları zihnimden bir daha geçiriyordum; özellikle de şu Morgue Sokağı olayını; sonra elbette, Marie Rogêt’nin öldürülmesindeki gizemi. Bu nedenle, dairemizin kapısı açılıp da içeriye eskiden tanıdığımız Paris Emniyet Müdürü Monsieur G–’nin girmesini tuhaf bir rastlantı olarak değerlendirdim.

Dupin’le birlikte Monsieur G–’ye içtenlikle bir selam verdim, çünkü bu adamın küçük görülebilecek yanları olduğu kadar eğlendirici yanları da vardı; üstelik her ikimiz de onu birkaç yıldır görmemiştik. Karanlıkta oturuyorduk; Dupin lambayı yakmak üzere yerinden kalktı, ama G– geliş nedeninin pek çok kişinin başına oldukça büyük dertler açan resmi bir iş konusunda bizlere danışmak, daha doğrusu arkadaşımın fikrini almak olduğunu söyleyince, Dupin lambayı yakmadan yerine oturdu.

Gaz lambasının fitilini ateşlemekten son anda vazgeçen Dupin, “Mademki üzerinde düşünmeniz gereken bir konu

var,” dedi, “en iyisi bu işi karanlıkta yapmak olur.”

Emniyet Müdürü, “Bu da sizin başka bir tuhaf alışkanlığınız olsa gerek,” dedi; Müdür’ün, anlayamadığı her şeyi “tuhaf” diyerek nitelendirme huyu vardı; bu nedenle kendisi, mutlak bir biçimde “tuhaflıklar” dan örülmüş bir insan topluluğu arasında yaşardı.

Dupin, konuğuna bir pipo uzatıp rahat bir sandalyeyi göstererek, “Çok doğru,” dedi.

“Peki, şimdiki sorun nedir?” diye sordum. “Gene bir suikast falan yoktur ortada, umarım!”

“Ah, hayır; o türden bir şey yok. Aslına bakarsanız, söz konusu iş gerçekten çok basit; kendi başımıza bunun üstesinden gelebileceğimizden de kuşkum yok, ama öykü öylesine tuhaf ki, Dupin’in ayrıntıları öğrenmek isteyeceğini düşündüm.”

“Demek hem basit, hem de tuhaf bir öykü,” dedi Dupin.

“Evet, öyle denebilir; ama tam olarak öyle değil. Aslına bakarsanız, bu iş hepimizin kafasını iyiden iyiye karıştırdı, çünkü bir yandan baktığınızda gerçekten çok basit, öte yandan baktığınızda hepimiz faka basmış durumdayız.”

Arkadaşım, “Yanlış sonuçlara varmanızın nedeni belki de bu basitliktir,” dedi.

Müdür içten bir kahkaha patlatarak, “Ne biçim bir saçmalıktır bu böyle!” dedi.

“Belki de sözünü ettiğiniz öykünün gizemli yanı biraz fazla ortadadır,” dedi Dupin.

“Tanrım! Hiç böyle bir mantık görülmüş müdür?”

“Belki de gizem aşırı ortadadır.”

Konuğumuz çok eğlenmişti; “Ha! Ha! Ha! – Ha! Ha! Ha! – Ho! Ho! Ho!” diye kükredi; “Aman Dupin, inanın ki benim ölümüm sizin elinizden olacak!”

“Bunları bir yana bırakın da, şu hikâye neymiş onu anlatın lütfen,” dedim.

Müdür piposundan bir nefes çekip dumanı uzunca bir süreye yayarak dalgın dalgın dışarı verdikten ve sandalyesine iyice yerleştikten sonra, “Peki, dinleyin öyleyse,” dedi. “Sizlere öyküyü kısaca anlatıvereyim, ama bunu yapmadan önce anımsatmak isterim ki, bu son derece büyük bir gizlilik gerektiren bir konu; başka birine anlattığım duyulursa, şu anda bulunduğum görevden alınmam işten bile değil.”

“Lütfen devam edin,” dedim.

“Ya da isterseniz etmeyin,” dedi Dupin.

“İyi öyleyse; çok üst rütbede birilerinden özel olarak, son derece önemli bir belgenin bakanlıktan çalındığı bilgisini aldım. Belgeyi kimin çaldığı biliniyor; bu konuda hiçbir kuşku yok; adamı çalarken görmüşler. Belgenin hâlâ onun elinde olduğu da biliniyor.”

“Böyle bir şeyden nasıl emin olabiliyorlar?” diye sordu Dupin.

“Niteliğini göz önüne alacak olursak, bu belgenin hırsızın elinden çıkmış olması –başka deyişle hırsızın son kertede çok büyük olasılıkla yapmayı tasarladığı gibi– bu belgeyi kullanması ciddi sonuçlara yol açacaktır; bu gibi sonuçların ortaya çıkmamış olmasından, belgenin hâlâ Bakan’ın elinde olduğunu anlıyoruz diye yanıtladı Müdür.

“Biraz daha açık konuşmanız mümkün mü? diye sordum.

“Size ancak şu kadarını söyleyebilirim: Bu belge, kendisini elinde bulundurana belli bir yerde, belli bir güç kazandırıyor ve bu öylesine önemli bir yer ki, söz konusu güç son derece büyük değer taşıyor.” Müdür diplomasi diline pek düşkündü.

“Ben durumu hâlâ tam olarak anlayabilmiş değilim,” dedi Dupin.

“Anlamadınız mı? Bakın, belgenin üçüncü bir kişiye teslim edilmesi –bu noktada bu üçüncü kişiye bir ad vermekten kaçınacağım– çok üst rütbede bulunan başka bir kişinin şerefine leke sürecektir; bu da belgeyi elinde tutan kişiye, şerefi ve iç huzuru böylesine tehdit edilen bu tanınmış kişi üzerinde büyük bir nüfuz kazandırıyor.”

“Ama bu nüfuz,” diyerek araya girdim, “ancak hırsızın, belgeyi kaybeden kişinin hırsızın kim olduğunu bildiğini bilmesi halinde geçerli olabilir. Böyle bir şeye kim cesaret edebilir?”

“Hırsız,” dedi G–, “Bakan D–’dir ve bu kişi, bir beyefendiye yaraşır olsun olmasın, her şeyi yapmaya cesaret ediyor. Belgeyi çalarken uyguladığı yöntem yalnızca cesur olmayı değil, zeki olmayı da gerektiriyor. Söz konusu belge –açık konuşmak gerekirse bir mektup bu– çalındığı kişinin eline, bu kişi kraliyet *boudoir’ındayken*[44] *geçmiş. Söz konusu bayan mektubu okurken, bayanın mektubu özellikle kendisinden saklamak istediği yüksek rütbeli kişi içeri girmiş. Bayan, mektubu aceleyle çekmecenin içine sarkmaya çalışmış, ama başarılı olmamış; kâğıdı açık olarak masanın üstüne bırakmaktan başka çaresi kalmamış. Bununla birlikte, adresin yazılı olduğu kısım üst taraftaymış; bu nedenle de söz konusu bey, mektupta yazılı olanları görmemiş. İşte tam bu önemli anda içeriye Bakan D–, girmiş. Kedi gözlerini andıran keskin gözleriyle mektubu ilk bakışta fark etmiş; adresi yazanın el yazısını tanımış; mektubu alan kişinin endişeli havasını gözlemlemiş ve söz*

konusu bayanın sırrını anlayıvermiş. Her zamanki tavrını takınıp hızlı bir biçimde işinin gereklerini yerine getirdikten sonra, o mektuba benzeyen başka bir mektup çıkarmış, açmış, okuyor gibi yapmış; sonra da söz konusu mektubun yanı başına koymuş. Sonra odadan çıkarken, masadan kendisine ait olmayan mektubu almış. Mektubun sahibi, Bakan'ın bunu yaptığını görmüş görmesine, ama elbette, neredeyse dirsek dirseğe durduğu üçüncü kişinin huzurunda bu konuda hiçbir şey söylemeye cesaret edememiş. Bakan masanın üstünde –hiçbir önem taşımayan– kendi mektubunu bırakıp gitmiş."

Dupin bana dönüp, "Buyrun işte," dedi, "söz konusu üzerinde büyük bir nüfuz kurabilmek için gerekli gördüğünüz şey tam da buydu, değil mi? –Hırsız, belgeyi kaybeden kişinin hırsızın kim olduğunu bildiğini biliyor."

"Evet," diye karşılık verdi Müdür, "bu yolla ele geçirilen güç, geçtiğimiz aylarda siyasal amaçlarla, çok tehlikeli ölçülerde kullanıldı. Mektubu çaldıran kişi mektubunu geri almanın gerekli olduğuna her geçen gün daha çok inanıyor. Ama bu, elbette açıktan açığa yapılamaz. Umutsuzluğa sürüklenen bayan, sonunda meseleyi bana açtı."

Dupin bir duman halkasının arkasından, "Size açmayacaktı da kime açacaktı? dedi. "Bulabileceği, hatta bulmayı hayal edebileceği en hünerli polis memuru sizsiniz, kanımca."

Müdür, "Beni şımartıyorsunuz," dedi, "gene de bu görüşte bir doğruluk payı olmadığını söyleyemem."

"Sizin de gördüğünüz gibi," dedim, "mektubun hâlâ Bakan'da olduğu açık, çünkü kendisine güç kazandıran, mektubu kullanmak değil, mektubu elinde tutmak. Mektup kullanıldığı anda güç el değiştiriyor":

G–, "Haklısınız," diye yanıt verdi; "Ben de bu noktadan yola çıktım. İlk işim Bakan'ın kaldığı otel odasını baştan

aşağıya aramak oldu; onun haberi olmadan odasını araştırmak zorunda kalmak, benim için bir utanç kaynağı oldu elbette. Her şeyden önemlisi de, Bakan'ın bizim tasarılarımızdan kuşkulanması durumunda ortaya çıkabilecek tehlikelere karşı uyarılmıştım."

"Ama siz bu gibi incelemelerde *au fait*[45] *durumdasınız. Paris polisi buna benzer işleri daha önce de sıkça yaptı." dedim.*

"Ah, evet; zaten benim bütünüyle ümitsizliğe kapılmamanın nedeni bu oldu. Bakan'ın alışkanlıkları da bu görevi gerçekleştirebilmemde bana büyük kolaylık sağladı. Kendisi çoğu zaman bütün gece eve uğramıyor. Hizmetçilerinin sayısı da kesinlikle fazla değil. Bakan'ın dairesinden belli bir uzaklıkta oturuyorlar ve Napolili olduklarından, neredeyse analarından sarhoş doğmuşlar. Bildiğiniz gibi, Paris'de istediğim odayı ya da daireyi açmamı sağlayacak anahtarlar var elimde: Üç aydır tek bir gece yok ki çoğunu D– 'nin otelini bizzat didik didik etmekle geçirmeyeyim. Burada benim onurum söz konusu; sizlere bir de sır vereyim, ödül çok büyük. Bu nedenle, hırsızın benden daha uyanık biri olduğu konusunda en ufak bir kuşkum bile kalmayıncaya dek araştırma işini sürdürdüm. Odada mektubun saklanabileceği her köşeyi aradığımı sanıyorum."

"Ama mektup Bakan'ın elinde olsa bile, ki kuşkusuz öyle, onu kaldığı odadan başka bir yere saklamış olması olasılığı da var, değil mi?" diye sordum.

"Pek yok," diye yanıt verdi Dupin. " Tartıştığımız olayların karmaşıklığı ve D–'nin karıştığını bildiğimiz entrikalar, belgenin el altında tutulmasını –istek üzerine anında ortaya çıkarılabilecek durumda olmasını– gerekli kılıyor; en az mektubun kimin elinde olduğu kadar önemli bir konu bu."

"İstek üzerine çıkarılabilecek olması mı?" diye sordum.

“Başka deyişle, *yok edilebilecek olması,” diye yanıt verdi Dupin.*

“Haklısın,” diyerek onayladım onu, “öyleyse mektup kesinlikle o odanın içinde. Mektubun Bakan’ın elinde olduğundan nasıl kuşku duyulmazsa, bundan da kuşku duyulamaz.”

“Kesinlikle,” dedi müdür, “Bakan’ın yolu iki kez kesildi, rastlantı izlenimi verildi; bu saygıdeğer beyin üstünü benim huzurumda baştan aşağıya aradılar”.

Dupin, “Böyle bir zahmete girmeseydiniz, bence çok daha iyi ederdiniz,” dedi, “D–’nin, bütünüyle aptal olduğunu sanmıyorum; bu durumda, böyle bir şey yapacağınızı tahmin etmiş olmalı”.

“Eh, *bütünüyle aptal değil elbette,” dedi G–; “ama kendisi bir şair; bence şairliğin bir adım sonrası aptallıktır.”*

Dupin düşünceli bir edayla piposundan derin bir nefes çektikten sonra, “Doğru” dedi, “hoş, benim de zamanında değersiz şiirler yazmak gibi bir suç işlediğim olmuştu.”

“Araştırmanızı ayrıntılara indirmeye ne dersiniz?” dedim.

“Aslında biz elimizden geleni yaptık, aramadığımız yer *kalmadı. Bu gibi işlerde yıllar boyu deneyim edindim. Bütün binayı oda oda aradım; her bir odayı bir hafta boyunca, her gece aradım. Önce her bölümdeki mobilyaları araştırdık. Bütün olası çekmeceleri açtırdık; tahmin edeceğiniz gibi bu iş için özel eğitim almış birine elbette; gizli bir çekmece olasılığı yok. Bu tür bir aramada ‘gizli’ çekmeceyi gözden kaçıracak adam ahmaktır. O denli basit bir iştir bu. Her dolabın araştırılacak belli yerleri vardır. Bizim kesin kurallarımız var; ne yapmamız gerektiğini biliyoruz. En ufak şey bile gözümüzden kaçmaz. Dolaplardan sonra sıra sandalyelere geldi. Minderleri de, daha önce benim elimde*

gördüğünüz uzun iğneleri batırarak yokladık. Masaların üst kısımlarını kaldırdık.”

“Neden böyle bir şey yaptınız?”

“Bir kâğıt parçasını saklamak isteyen kişi, bazen masaların ya da benzer düzeneği olan başka mobilyaların üst kısımlarını kaldırarak kâğıdı bacağın boşluğuna yerleştirebilir; sonra da üst bölümü yeniden yerine koyar. Karyola direklerini de benzer biçimde kullananlar var.”

“İyi ama, bacakların içinde boşluk olup olmadığını vurunca çıkan sesten anlamıyor musunuz?” diye sordum.

“Kâğıt parçasının yanı sıra, yeterli kumaş parçası da sıkıştırılmışsa, bunu anlamamıza olanak kalmıyor. Üstelik böyle bir durumda, işimizi hiç ses çıkarmadan yürütmek zorundaydık.”

“Ama her şeyi kaldırmış olamazsınız –birilerinin anlattığınız biçimde bir şeyler saklayabileceği *bütün mobilyaları parçalara ayırmış olamazsınız. Mektup, örgü şişi kalınlığında incecik bir rulo haline getirilebilir; böylece, örneğin sandalyenin bacakları arasında bulunan yatay çubukla minder arasına sıkıştırılabilir. Bütün sandalyeleri parçalara ayırmadınız ya?”*

“Elbette, böyle bir şey yapmadık; aslına bakarsanız daha iyisini yaptık –oteldeki bütün sandalyelerin altlarını inceledik; aslında adı mobilya diye geçen her parçanın eklem yerlerini çok güçlü bir mikroskop yardımı ile inceledik. Bu gibi yerlere yakın zamanda herhangi bir şey sıkıştırılmış olsaydı, anında fark ederdik. Küçük bir delgi ile açılmış delikten çıkan tek bir talaş parçası bile bizlerin gözünde gün gibi açık bir ip ucu oluştururdu. Eklem yerlerinin birbirine yapıştırılmasında göze çarpan en ufak bir tuhaflık –parçaların kesiştiği yerlerde dikkat çeken en ufak bir boşluk–

ayrıntılı bir incelemeye geçmemiz için yeterli neden oluştururdu.”

“Aynalara da bakmış olmalısınız, kitap kaplarının, kapkacağın arasına; yatakları, nevresim takımlarını, bu arada perdeleri ve halıları da araştırdınız herhalde?”

“Elbette; bütün mobilyaları bu biçimde araştırdıktan sonra da evi aramaya koyulduk. Binanın bütün yüzeyini bölümlere ayırıp numaraladık, böylece gözden kaçırdığımız hiçbir yer kalmayacaktı; sonra yapının her metrekaresini, bu arada binanın hemen yanındaki iki evi de, daha önce yaptığımız gibi mikroskopla inceledik.”

“Binanın yanındaki iki evi de aradınız demek!” diye bağırdım.

“Az emek sarf etmemişsiniz.”

“Eh, evet, öyle oldu; ama vaat edilen ödül göz kamaştırıcıydı.”

“Binaları çevreleyen *avlu’yu da araştırma alanınızın içine aldınız, değil mi?”*

“Bütün avlu taşlarla döşenmiş. Açıkçası bu, işimizi kolaylaştırdı. Taş parçaları arasındaki yosunları inceledik; hiçbir şey dışarıdan bir müdahaleye maruz kalmış gibi görünmüyordu.”

“D–’nin belgelerini de gözden geçirdiniz değil mi? Kütüphanedeki kitapları da aradınız herhalde?”

“Elbette; içine bakmadığımız paket ya da kutu kalmadı; bütün kitapları açıp baktık, her cildin sayfalarını tek tek çevirdik; bazı polis memurlarının alışageldiği gibi kitapları şöyle bir sallamakla yetinmedik. Kitap ciltlerinin kalınlığını da ölçtük, hem de milimetrik hesaplarla; hepsini mikroskopla kılı kırk yaran bir incelemeden geçirdik. Kitap

sırtlarından biriyle yakın zamanda oynanmış olsa, bunu hemen tespit ederdik. Ciltçinin beceriksizliği nedeniyle dikkatimizi çeken beş altı kadar cildi, büyük dikkatle, uzunlamasına iğneler batırarak yokladık."

"Halıların altını da araştırdınız mı?"

"Kuşkusuz. Bütün halıları tek tek kaldırıp altlarında kalan döşemeyi mikroskopla inceledik."

"Ya duvar kâğıtlarını?"

"Onları da."

"Mahzenlere baktınız mı?"

"Baktık."

"Öyleyse," dedim, "tahmininiz yanlış çıkmış; o mektup, sizin sandığınız gibi, evin içinde *değil."*

Müdür, "korkarım, bu konuda haklısınız," dedi. "Eee, Dupin, şimdi ne yapmamızı öneriyorsunuz?"

"Evi baştan aşağıya incelemenizi."

"Bu kesinlikle gereksiz bir çaba olur," diye yanıtladı G–.

"Mektubun otelde olmadığından adım gibi eminim."

Dupin, "size verebileceğim daha iyi bir tavsiye yok," dedi. "Mektubun tam olarak nasıl göründüğünü biliyorsunuz değil mi?" Müdür, "Ah, evet, elbette!" diyerek cebinden küçük bir defter çıkardı ve yaklaşık bir dakika boyunca kayıp belgenin içeriğine, özellikle de dış görünüşüne ilişkin aldığı notları okudu. Mektubun betimlemesini baştan sona okuduktan sonra da, bu kibar beyefendide daha önce hiç görmediğim ölçüde bozuk bir moralle çıkıp gitti.

Bu ziyaretten yaklaşık bir ay kadar sonra G–, Dupin'e bir kez daha uğradı ve bizleri gene, en az önceki gelişinde

olduğu kadar meşgul bir halde buldu. Eline bir pipo alıp oturarak havadan sudan konuşmaya başladı. Sonunda dayanamayıp sordum:

"Hepsi iyi güzel de G–, şu çalınan mektup işi ne oldu? Sonunda Bakan'ı alt etmenin yolu olmadığına mı karar verdiniz?"

"Ben bozguna uğratma deyişini kullanmayı yeğliyorum – evet, dediğiniz gibi oldu; Dupin'in tavsiyesine uyarak oteli bir kez daha aradık –ama önceden de kestirebildiğim gibi, bütün çabalarımız boşa gitti."

Dupin, "Olayı çözene verecekleri ödül ne kadar demiştiniz?" diye sordu.

"Eh, oldukça yüklü bir miktar –*çok cömertçe belirlenmiş bir miktar– tam olarak ne kadar olduğunu söylemeyeyim, ama şunu söyleyebilirim ki, o mektubun elime geçmesini sağlayacak kişiye kendi cebimden elli bin frank verebilirim. Aslına bakarsanız bu iş her geçen gün daha fazla önem kazanıyor; geçenlerde ödülü iki katına çıkardılar. Ama üç katına bile çıkarılacak olsa, elimden şu ana kadar yaptığımdan fazlası gelmez."*

Dupin piposundan çektiği nefesleri verirken sözcükleri yaya yaya, "Eh, belki" dedi, "aslında –bana kalırsa G–, bu konuda sınırlarınızı –sonuna dek– zorlamadınız. Bence – bundan daha iyisini yapabilirsiniz, ne dersiniz?"

"Nasıl? –Daha ne yapabilirim?"

"Bir bakalım –puf, puf– neden –puf, puf– konunun uzmanına danışmıyorsunuz? –puf, puf, puf. Abernethy[46] hakkında anlatılan öyküyü anımsıyor musunuz?"

"Hayır Abernethy'nin cehenneme kadar yolu var!"

“Kesinlikle katılıyorum! Cehenneme gitmesini ben de çok olumlu karşılarım. Ama bir süre önce zengin, cimri bir adam, tıbbi bir konuda bedelini ödemeden Abernethy’ye danışıp onun tavsiyesini almak üzere bir plan yapmış. Havadan sudan konuşurken, hekim arkadaşına bu konuyu hayali bir insanın başından geçmiş gibi anlatmış.

“Cimri adam Abernethy’e, ‘düşünün ki,’ demiş, ‘adamda görülen belirtiler şunlar şunlar; şimdi söyleyin Hekim Bey, *siz bu adama ne almasını önerirsiniz?’*

“Abernethy, ‘ne almasını mı öneririm?’ demiş, ‘tıbbi *tavsiye almasını öneririm, elbette’ ”*

Müdür biraz aklı karışmış, biraz da sinirlenmiş bir halde, “İyi ama,” dedi, “ben tavsiye almaya ve bunun bedelini ödemeye *dünden razıyım. Bana bu konuda yardımcı olacak kişiye elli bin frank ödemeye gerçekten hazırım.”*

Dupin, “İyi öyleyse” diyerek bir çekmece açıp içinden bir çek defteri çıkardı; “o miktarın bana ödenmesi için bir çek imzalayın. Bunu yaptığınız zaman, size mektubu vereceğim.”

Hayretler içinde kalmıştım. Müdür’se yıldırım çarpmışa dönmüştü. Birkaç dakika hiç ses çıkarmadan, hiç hareket etmeden, açık ağzı ve yuvalarından çıkmış gözleriyle, olup bitene inanamıyormuşçasına arkadaşıma öylece bakakaldı; sonra anlayabildiğim kadarıyla kendini bir ölçüde toplayarak eline bir kalem aldı ve birkaç kez duraksayıp boş boş baktıktan sonra elli bin franklık bir çek imzalayarak masanın öbür yanında duran Dupin’e uzattı. Dupin çeki dikkatle inceleyip cep defterinin arasına yerleştirdi; sonra bir *écritoire’nın*[47] *kilidini açarak içinden bir mektup çıkarıp Müdür’e verdi. Bizim gereksiz işler müdürü, mektubu sevinçle acı karışımı bir ifadeyle kavradı; titreyen elleriyle açtı ve yazılara şöyle bir göz attıktan sonra, hızla yalpalayarak kapıya doğru ilerledi, veda bile etmeden*

odadan ve evden çıkıp gitti; Dupin’in kendisinden çeki imzalamasını istediği andan sonra ağzından tek bir ses çıkmamıştı.

Müdür gittikten sonra, arkadaşım durumu bana açıklamaya girişti.

“Paris polisi çalışanları,” dedi, “benimsedikleri yöntemde çok başarılılar. Azimli, hünerli ve kurnazlar; görevleri onların genellikle belli türdeki işleri yapmalarını gerektiriyor; onlar da bu gibi konularda çok bilgililer. Bu nedenle, G– bizlere D–’nin otelinde giriştiği aramayı ayrıntılandırarak anlatınca, bütünüyle doyurucu bir inceleme yaptığı konusunda en ufak bir kuşkum kalmadı –yerine getirebileceği görevin sınırları içinde elbette.”

“Yerine getirebileceği görev mi?” diye sordum.

“Evet,” dedi Dupin.

“İzledikleri yol, bu türden bir aramada izlenebilecek en iyi yol olmakla kalmıyordu; aynı zamanda mükemmel bir biçimde uygulanmıştı. Mektup polislerin aradıkları alan içinde bir yere saklanmış olsaydı, memurlar onu hiç kuşkusuz bulurdu.”

Dupin’in yanıtı karşısında hafif bir kahkaha koyuverdim –oysa arkadaşım söylediklerinde kesinlikle ciddiymiş gibi görünüyordu.

“Öyleyse izledikleri yol,” dedi, “hem çok iyi bir yoldu, hem de en iyi biçimde uygulanmıştı; başarıya ulaşamamalarının nedeni, bu araştırmanın bu davaya ve bu işe bulaşmış kişiye uygun düşmemesiydi. Müdür’ün elinde oldukça önemli kaynaklar var; bunlar bir Purokrustes yatağı oluşturuyor; Müdür de tasarılarını zorunlu olarak bu yatağa göre ayarlıyor. Ama elindeki işe göre, ya çok derinlere daldığından ya da çok sığlarda dolaştığından, hatalara

düşüp duruyor; okul çağındaki bir çocuk bile ondan daha akılcı davranır. Bir keresinde sekiz yaşında bir çocukla tanışmıştım; 'Tek mi, çift mi?' oyununda yaptığı tahminlerin başarısıyla herkesin hayranlığını kazanmıştı. Basit bir oyundur bu; bilyelerle oynanır. Oyunculardan biri eline belli sayıda bilye alır ve karşısındaki oyuncuya elinde tuttuğu bilye sayısının tek mi, çift mi olduğunu sorar. Tahmini doğru çıkarsa, tahminde bulunan kişi bir bilye kazanır, yanlış çıkarsa kaybeder. Sözünü ettiğim çocuk, okuldaki bütün bilyeleri kazanmıştı. Elbette tahminde bulunurken kullandığı bir taktik vardı; karşısındakilerin uyanık olup olmadıklarını gözlemlemeye ve ölçüp biçmeye dayanıyordu bu taktik. Diyelim ki oynadığı kişi, yüzünden alıklık akan biri; kapalı elini yukarı kaldırıp 'Tek mi, çift mi?' diye soruyor. Bizimki 'Tek,' diyor ve kaybediyor, ama ikinci denemede kazanıyor, çünkü kendisine şöyle diyor: 'Bu alık ilk denemede elinde çift sayıda bilye tuttu; bu adamın kafası ancak ve ancak ikinci denemede bu kez tek sayıda bilye tutacak denli çalışabilir; bu nedenle şimdi tek demeliyim' –tek diyor ve kazanıyor. Şimdi karşısında olan çocuk, bir önceki kadar alık biri değilse, bizim okullu çocuğumuz da şu biçimde akıl yürütüyor: 'İlk tahminimde tek dediğime göre, bu adam önce ikinci denemede basit bir değişiklikle çiftten teke geçme itkisine kapılacak, ama durup bir kez daha düşününce bunun aşırı basit bir değişiklik olduğu sanısına kapılarak, sonunda daha önce aldığı sayıda bilye almaya karar verecektir. Bu nedenle çift demeliyim.' –Tahminini çiftten yana kullanıyor ve kazanıyor. Şimdi söyleyin dostum, arkadaşlarının 'şanslı' diye tanımladığı bu çocuğun akıl yürütme tarzı, son çözümlemede nedir?'

"Akıl yürütmede bulunan insanın, kendi zihnini rakibinin zihniyle özdeşleştirme çabasıdır bu yalnızca," dedim.

Dupin, "Evet, tam olarak öyle," dedi, "çocuğu başarısını borçlu olduğu bu özdeşleşmeyi nasıl olup da *hiç şaşmadan*

gerçekleştirebildiğine ilişkin sorular sorduğumda şöyle bir yanıt aldım: 'Karşımdaki insanın akıllı mı, aptal mı, iyi mi, kötü mü olduğunu ya da o kişinin o anda aklından neler geçtiğini anlamak istediğimde, yüzüme karşımdakinin ifadesini oturtmaya çalışıyorum; zihnimde ya da kalbimde bu ifadeye uyacak ne gibi düşünceler ya da duygular uyandığını yakalayıncaya dek bekliyorum.' Bu çocuğun verdiği yanıt, Rochefoucauld'ya[48], La Bougive'e[49], Machiavelli'ye[50] ve Campanella'ya[51] atfedilen uslamlama yetisinin temelinde yatan düşünce ile aynıydı."

"Akıl yürütmede bulunan kişinin kendi zihnini rakibinin zihniyle özdeşleştirmesi de," dedim, "söylediklerinizi doğru anladıysam, rakibin zihninden geçenleri ne denli doğru okuyabildiğine bağlı."

Dupin, "uygulamadaki değeri açısından buna bağlı, evet," dedi; "Müdür ve emrindekiler art arda hatalar yaptılar: Önce özdeşleşmeyi göz ardı ederek, sonra da karşılarındaki kişinin nasıl akıl yürüttüğü konusunda yanılgıya düşerek; yanılgıya düşmelerinin nedeni belki de en başta bunun hiç hesaba katmamış olmaları. Onlar yalnızca, *kendilerine göre hüner diye nitelendirebilecekleri şeyleri düşünüyorlar; saklanmış bir şeyi ararken de, yalnızca kendilerinin saklayacakları yerleri gözden geçiriyorlar. Şu noktada haklılar, –kendilerinin hüner dediği şey, kitlenin hüner dediği şeyin sadık bir temsili; ama suçlunun zihni kendilerinki gibi çalışmıyorsa, elbette suçlunun karşısında faka basıyorlar. Rakiplerinin zekâsı kendilerininkinin üzerinde olduğunda her zaman, altında olduğunda da sık sık karşılaşıyorlar bu sorunla. İncelemelerinde izledikleri yolu değiştirmeye hiç yanaşmıyorlar; en kısa zamanda müdahale edilmesini gerektiren sıradışı bir durum –örneğin, alışılmışın çok üstünde bir ödül– olduğunda, en fazlasından temelde hiçbir taktik değişikliğine gitmeden, eski uygulamalarını genişletiyor ya da abartıyorlar. Örneğin, bu D– davasında,*

taktiklerinde ne gibi bir değişiklik yaptılar? Her şeyi didik didik etmelerinin ölçüp biçmelerinin, kılı kırk yararcasına araştırmalarının, ellerinde mikroskoplarla milimetrik hesaplar yapmalarının anlamı nedir –bütün bunlar, Müdür'ün görevinin gerektirdiği uzun süreç içinde alışageldiği tek hünere dayanan araştırma anlayışında kullandıkları bir ya da bir dizi taktiğin abartalı bir uygulaması değil de nedir? Müdür'ün bütün insanların aynı şekilde davranacağından ne denli emin olduğunu görmüyor musun? Bütün insanların ellerindeki mektupları –ille de bir sandalye bacağındaki boşluğa olmasa da– insanları ellerindeki mektupları sandalye boşluklarına saklamaya iten düşünceye kapılarak en azından gözden ırak başka bir deliğe ya da köşeye saklayacaklarından ne denli emin olduğunu anlamıyor musun? Bir şeylerin saklanabileceği bu gibi recherchés[52] *köşelerinin yalnızca sıradan durumlarda ya da yalnızca ortalama zekâya sahip insanlar tarafından kullanılacağını görmüyor musun? Daha ilk düşünüşte, bu yolla –bu recherché mantığıyla– saklanmış bir belgenin bulunup çıkarılması çok olası ve tahmin edilebilir bir şeydir; böyle bir belgenin ortaya çıkarılması zekâ ya da yaratıcılık gerektirmez; bunun için arayan kişilerin yalnızca dikkatli, sabırlı ve kararlı olması yeterlidir; söz konusu dava önemli bir dava olduğunda da –polis diliyle söyleyecek olursak, ucunda hatırı sayılır bir ödül bulunduğu zaman da– bu özelliklerden hiçbir zaman feragat edilmediği herkesçe bilinir. Şimdi, çalınan mektup Müdür'ün arama yaptığı alanın sınırları içinde olsaydı –başka deyişle, mektubun saklanmasında uygulanan taktik, Müdür'ün taktiklerine büsbütün yabancı olmasaydı– mektubun bulunup ortaya çıkarılması işten bile olmazdı. Ne var ki, gereksiz işlerle uğraşmaya alışmış olan bu müdür, tamamıyla yanılgıya kapıldı; yenilgisinin ilk bakışta göze çarpmayan nedeni ise, bir şair olarak da ad yapmış olması nedeniyle, Bakan'ın aptal olduğunu varsaymasında yatıyor. Bütün aptallar şairdir*

–Müdür böyle düşünüyor, suçuysa bundan bütün şairlerin aptal olduğu sonucunu çıkarması nedeniyle non distributio medii.[53]

“Peki Bakan’ın şair olduğundan emin misin?” diye sordum. “Bildiğim kadarıyla, onlar iki kardeş; yayın dünyasında ad yapmışlar. Sanırım, Bakan Diferansiyel hesap üzerine âlimane bir kitap yazmış. Bakan matematikçi, şair değil.”

“Yanılıyorsun; onu iyi tanırım; hem matematikçidir, hem de şair. *Hem şair, hem de matematikçi olduğundan akıl yürütme yetisi gelişmiştir; yalnızca matematikçi olsa, hiç akıl yürütemezdi; bu nedenle de Müdür’ün eline düşerdi.”*

“Beni şaşırtıyorsun,” dedim, “bu sözlerin tüm dünyanın söyledikleri ile çelişiyor. Yüzyıllardan süzülüp gelen bir fikre karşı çıkıyor olamazsın. Matematikçilere özgü akıl yürütme uzun zamandır *par excellence*[54] *akıl yürütme olarak kabul ediliyor.”*

Dupin, Chamfort’dan[55] bir alıntı yaparak, “*Il y a à parièr’que toute idée publique. toute convention reçue, est une sottise, car elle a convenue au plus grand nombre,” yanıtını verdi. Seni temin ederim, matematikçiler senin değindiğin bu çok yapılan hatayı yaygınlaştırmak için ellerinden geleni yaptılar; bunu gerçek diyerek yaymak kesinlikle bir hataydı. Örneğin, çok daha yararlı işler yapmaya yarayabilecek bir ustalıkla, ‘analiz’ terimini cebir alanında kullanmaya başladılar. Bu kandırma girişimini başlatan Fransızlar oldu; ama terimler bir önem taşıyorsa –sözcükler yerinde kullanılmaları nedeniyle herhangi bir değer kazanıyorsa– bırak da şunu söyleyeyim: ‘Analiz’ sözcüğünün cebir alanında kullanılabilirliği ancak, Latince’deki ‘ambitus’*[56] *sözcüğünün ‘hırs’ (ambition), ‘religio’nun*[57] *‘din’ (religion), ‘homines honesti’nin*[58] *‘şerefli adam’ (honourable men) anlamına geldiği orandadır.”*

“Görüyorum ki Paris’deki cebircilerle alıp veremediğin bir şeyler var,” dedim, “ama devam et lütfen.”

“Soyut mantık yolu dışında özel olarak üretilmiş bir nedenin bulunabileceğini, bu nedenle de değer taşıyacağını reddederim. Matematik biçim ve nicelik bilimidir; matematiğe özgü uslamlama, mantığın biçim ve nicelik gözlemlerine uygulanmasından başka bir şey değildir. En büyük hata, *saf cebirsel denen doğruların bile soyut ya da genel doğrular olduğunu varsaymakta yatar. Sonra, bu hata öylesine göze batıcıdır ki, her yerde bu denli benimsenmiş olması beni şaşkınlığa düşürüyor. Matematik aksiyomlar, genel doğruları gösteren aksiyomlar değildir. Örneğin –biçim ile nicelik arasındaki– bağıntı açısından doğru olan, ahlak açısından bakıldığında çoğu zaman büyük ölçüde yanlıştır. Ahlak biliminde, parçaların toplamının bütüne eşit olduğu doru olmaktan hemen hemen her zaman uzaktır. Kimyada da aksiyomlar doğru çıkmaz. Üzerinde düşünmeye başlandığında, güdü yok olur gider; çünkü her biri belli bir değer taşıyan iki güdü birleştirildiklerinde, ille de ayrı ayrıyken taşıdıkları değerin toplamına eşit bir değer taşımayabilir. Sayısız başka matematiksel doğru vardır ki, bunlar ancak bağıntı’nın sınırları içinde kalan doğrulardır. Oysa, matematikteki bu sonlu doğrular’dan yola çıkarak, alışkanlık gereği, sanki bunlar mutlak olarak genel bir kabul edilebilirliğe sahipmiş gibi –gerçekten de dünya onların böyle olduğuna inanır– sav yürütülür. Zengin bilgilerle yüklü ‘Mitoloji’sinde Bryant[59], buna benzer bir hata kaynağından söz eder: ‘Pagan fabllarına genellikle inanılmasa da, kendimizi bütünüyle kaybedebiliriz ve onlarda bulunan gerçekleri çıkarım yoluyla buluruz,’ der. Bununla birlikte, kendileri de Pagan olan cebirciler için ‘Pagan Fablları’ inanılırdır; çıkarımlar da, belleğin yanılması yoluyla değil de, beynin açıklanamaz bir biçimde karışması yoluyla yapılır. Kısacası, şimdiye dek eşit kareköküne inanmaktansa, caydırılabilecek ya da x2+px’in mutlak ve koşulsuz olarak*

q’ya eşit olduğunu gizli bir inançmış gibi saklamaya çalışmayan saf matematikçiyle henüz karşılaşmadım. Bu beyefendilerden birini, salt deney olsun diye, isteseniz x2+px’in q’ya bütünüyle eşit olmayacağı durumların ortaya çıkabileceğine inandığınızı söyleyin; bununla kastettiğiniz şeyi anlamasını sağladıktan sonra da, onun size ulaşabileceği yerden hızla kaçın, çünkü hiç kuşku yok ki, sizi bir yumrukta yere yıkmaya çalışacaktır.”

Ben onun bu son gözlemlerine yalnızca kahkahalarla gülerken Dupin şöyle devam etti: “Demek istediğim, Bakan salt bir matematikçi olsaydı, Emniyet Müdürü bu çeki bana verme zorunluluğunu duymazdı. Ama ben onu hem bir matematikçi hem de şair olarak tanıyorum; benim ölçütlerim onun bu yetilerine göre, üstelik kendisini çevreleyen koşulları da göz önüne alarak oluşturulmuştu. Ben onu bir saraylı olarak, ayrıca gözü pek bir *intriguant*[60] *olarak tanıyorum. Düşünceme göre, büyük adamlar sıradan siyasal davranış tarzlarının farkında olmadan edemezler. Bakan, tabi tutulduğu engellemeleri önceden beklememiş olamaz. –olaylar da onun bunu beklemiş olduğunu kanıtladı zaten. Düşününce konutunun gizlice aranacağını önceden görmüş olması gerektiğini anladım. Geceleri sık sık evden çıkıp gitmelerine –bunları, Emniyet Müdürü belli ölçüde kendisine yardımcı şeyler olarak sevindirici karşılamıştır mutlaka– ben yalnızca birer aldatmaca gözüyle baktım; polisin iyice arama yapmasına olanak vermek, böylelikle onları, G–’yi sonunda vardığı güçlü kanıya –mektubun evde olmadığı kanısına– daha çabuk itmek için. Ayrıca ben şu kanıya da vardım: Biraz önce size gizlenmiş yazıların araştırılmasında girişilecek siyasal eylemin değişmez ilkesiyle ilgili olarak, bin bir güçlükle ayrıntılandırmaya çalıştığım düşünce zinciri de –o kanıya vardım ki, baştan sona bu düşünce zinciri, ister istemez Bakan’ın da zihninden geçecektir. Bu düşünce zinciri, kaçınılmaz olarak Bakan’ı, sıradan gizli köşeler’in hepsini göz ardı etmeye götürecektir. Otelinin en girift, en*

kuytu köşelerinin gören gözlere, araştıran ellere, delgeçlere[61] *ve Emniyet Müdürü'nün mikroskoplarına, en sıradan çekmeceleri kadar açık olduğunu göremeyecek kadar zayıf olamaz Bakan diye düşündüm. Açıkçası, bunun özel bir seçme sonucunda, bile bile istemediği sürece, kendiliğinden, basitlik'e doğru itileceğini anladım. Emniyet Müdürü'nün nasıl da umarsızcasına gülmüş olduğunu anımsarsınız belki; ben onu ilk gördüğümde, bu gizemin böylesine kendiliğinden ortada olması nedeniyle onu bu kadar çok uğraştırmış olabileceğinden söz ettiğimde."*

Ben, "Evet," dedim, "onun ne kadar gülmüş olduğunu çok iyi anımsıyorum. Gerçekten kasıkları patlayacak sanmıştım."

Dupin, "Maddi dünya," diyerek devam etti sözlerine, "maddi olmayan dünyaya çok yakın benzerlikler taşıyan örneklerle doludur; işte böylelikle, retorik doğrulara biraz gerçeklik rengi katılmış, eğritileme ya da düzdeğişmeceyle bu sav güçlendirilebilmiş, bu arada bir betimleme de biraz süslenebilmiştir. *Vis Inertiae*[62] *ilkesi, örneğin, fizikte de tamamıyla aynı biçimde işliyor gibi görünüyor. Fizikte, küçük bir cisme göre büyük bir cismi hareket ettirmenin daha güç olduğu, o cismin daha sonraki hareketinin bu güçlükle doğru orantılı olduğu, matematikle karşılaştırıldığında daha doğru değildir; matematikte, daha büyük yetili zekâlar, içten zorlayıcı, daha kesintisiz ve düşük düzeyli olan zekâlara göre hareketlerinde daha devingen de olsa, daha zor kıpırdatılabilir; ilerleme yolunda attıkları ilk adımlarda da daha sıkılgan ve daha duraksamalıdırlar. Gene, dükkânlarının kapılarının üstündeki sokak ilanlarından hangilerinin dikkati en çok kendi üzerine çektiğini hiç düşündünüz mü?"*

"Bu konu üzerinde hiç düşünmedim," dedim.

"Bir bulmaca oyunu vardır," dedi Dupin, "harita üzerinde oynanır. Oyunda bir taraf, öbür taraftan bir sözcüğü –bir

kasabanın, bir ırmağın, bir devletin ya da bir imparatorluğun adını– kısacası, haritanın çok renkli ve akıl karıştırıcı yüzeyindeki herhangi bir sözcüğü bulmasını ister. Bu oyunda acemi olan biri, genellikle en küçük harflerle yazılmış adları sorarak rakiplerini zor duruma düşürmek ister; oysa oyunda ustalaşmış olan kişi, haritanın bir ucundan bir ucuna kadar uzanan, kocaman harflerle yazılmış sözcükleri seçer. Bunlar, kocaman harflerle yazılmış sokak ilanları ve tabelalar gibi, aşırı göze batıcı olmaları nedeniyle gözden kaçar; burada da fiziksel gözlem, aşırı engelleyici ve aşırı belirgin bir biçimde kendiliğinden ortada olan düşünceler gibi, zihnin dikkat bile etmeden atlamasına yol açan ahlaksal kavrayamama durumuyla tamı tamına benzerlik içindedir. Ama bu, öyle görünüyor ki Emniyet Müdürü'nün anlayışının biraz üstünde ya da altında kalmış bir nokta. Emniyet Müdürü, Bakan'ın o mektubu, bütün dünyanın burnunun ucuna, bu dünyadaki birinin görmesini engellemek amacıyla en iyi biçimde yerleştirdiğinin olası, hatta olanaklı olabileceğini bir kez bile aklının ucundan geçirmemiş.

"Oysa ben, D–'nin gözü pek, atak ve ince ayrıntıları hesaplayan dehası üzerinde düşündükçe, o belgenin, eğer bir amaca hizmet etmesi isteniyorsa, her zaman orada, *el altında bulunduğunu düşündükçe, Emniyet Müdürü'nün, o saygın kişinin sıradan arama yapacağı sınırlar içinde saklamış olmadığından –Emniyet Müdürü tarafından elde edilen kesin kanıtlar üzerinde daha çok düşündükçe– bu mektubu saklamak için, Bakan'ın onu hiç de saklamaya çalışmamak gibi daha kapsayıcı ve daha sezgili bir çareye başvurduğundan çok daha emin oluyorum.*

"Kafam bu düşüncelerle dolu olarak yeşil bir gözlük taktım, kendimi hazırladım ve salt rastlantıymış gibi, güzel bir sabah Bakan'ın oteline uğradım. D–'yi evde buldum; her zamanki gibi esniyor, dinleniyor, oyalanıyordu; *ennui'nin uç*

noktalarında dolaşıyormuş gibi bir havaya bürünmüştü. Kendisi, şu an yaşamakta olan en enerjik insanlardan biridir belki –ama bu, ancak çevrede onu görecek kimse bulunmadığı zaman böyledir.

“Onun bu havasıyla kendimi eşit kılmak için gözlerimin zayıf olduğundan yakındım, gözlük takmak zorunda kalışıma hayıflandım; oysa gözlüğün arkasına saklanarak bütün apartmanı inceden inceye, dikkatle gözden geçirdim; öte yandan, görünüşte yalnızca ev sahibimin konuşmasını yoğunlaşmıştım.

“Onun yanında oturmakta olduğu ve üstünde karışık bir halde çeşitli mektupların, başka kâğıtların, bir iki müzik aletinin ve birkaç kitabın bulunduğu bir yazı masasını özel bir dikkatle gözden geçirdim. Bununla birlikte, uzun ve çok özenli bir taramadan geçirdikten sonra, özel kuşku uyandırabilecek hiçbir şey görmedim.

“Sonunda, gözlerim odayı tam olarak taradıktan sonra, şöminenin üstündeki rafın hemen altında, pirinçten yapılmış küçük tokmağa kirli bir mavi kurdeleyle tutturulmuş, sallanan bir not yapıştırma tahtasındaki değersiz, süslü bir kart rafına takıldı. Üç dört bölmesi bulunan bu rafta beş altı kartvizit ve tek başına durmakta olan bir mektup vardı. Mektup çok kirlenmiş ve kırışmıştı. Ortasından yırtılarak neredeyse iki parçaya bölünmüştü –sanki, ilk ağızda, değersiz görülerek mektubu baştan sona yırtma tasarısı değiştirilmiş ya da girişildiği anda durdurulmuş gibiydi. Üstünde, çok açık biçimde D– şifresini taşıyan siyah bir damga vardı; küçük harflerle, bir kadının el yazısıyla D–’ye, Bakan’ın adına yazılmıştı. Mektup, rafın en üstteki bölmesine dikkatsizce, hatta görünüşe göre biraz da kızgınlıkla, çabucak sokuluvermişti.

“O mektuba şöyle bir bakmamla onun aramakta olduğum mektup olduğunu anlamam bir oldu. Hiç kuşku yoktu ki,

görünen her türlü özelliğiyle bu mektup, Emniyet Müdürü'nün bize öylesine ayrıntılı bir biçimde betimlediği mektuptan çok farklıydı. Burada, damga kocaman ve siyahtı, üstünde D– şifresi vardı; onun betimlemesindeyse damga küçük ve kırmızıydı; S– ailesinin dukalık armasını taşıyordu. Burada, mektubun yazıldığı kişinin, yani Bakan'ın adı küçücük harflerle, kadın elinden çıkmış bir el yazısıyla yazılmıştı; o betimlemede, bir soylu kişiye yazılmış olan başlık yazısı, belirgin bir biçimde baskın ve kararlı bir el yazısıyla yazılmıştı; yalnızca harflerin boyutları bile yerli yerine oturuyordu. Ama bu farklılıkların *kökten oluşu vardı ki, bu aşırı bir farklılık demekti; üstündeki kir, kâğıdın pislenmiş ve yırtılmış oluşu; bunlar D–'nin alışılmış gerçek yöntemleriyle hiç de tutarlılık içinde değildi; mektubun görevinin, yanıltarak bu belgenin değersiz olduğunu düşündürme niyetini çok açık bir biçimde ele veriyordu; bu belgenin her ziyaretçinin görebileceği bir yerde, aşırı göz önünde oluşuyla birleşince, bunların hepsi, benim daha önce vardığım sonuçlarla tam bir uyum içindeydi; diyebilirim ki bunlar, kuşku duymak amacıyla gelen benim gibi birinin kuşkularını kat kat arttırıcı nitelikteydi.*

"Ziyaretimi olabildiğince uzattım, bir yandan Bakan'la, onun her zaman ilginç bulduğunu ve onu heyecanlandırdığını bildiğim bir konuda çok canlı bir tartışmayı sürdürürken, dikkatimi olanca gücümle gerçekte mektuba yoğunlaştırdım. Bu incelemem sırasında, mektubun dış görünüşünü ve raftaki duruşunu belleğime kazıdım; ayrıca ta sonunda, kafamda hâlâ kalmış olabilecek her türlü küçük kuşkuyu yatıştıracak bir keşifte bulundum. Kenarlarını gözden geçirirken kâğıdın sürtme sonucunda gereğinden fazla *kırışmış olduğunu gördüm. Kâğıtlar, sert bir kâğıdın bir kez katlanıp klasörde bastırılmasından sonra, ilk katlama sırasında oluşan kırılmış bir görünüm sergiliyordu. Bunu keşfetmek bana yetmişti. Artık mektubun bir eldiven gibi tersine çevrilmiş, tersine katlanmış ve yeniden*

mühürlenmiş olduğu açıktı. Bakan'a iyi akşamlar diledim, masanın üzerine bir altın enfiye kutusu bırakarak derhal oradan ayrıldım.

"Ertesi sabah enfiye kutusunu almak üzere uğradım ve bir önceki gün yaptığımız tartışmaya büyük bir heyecanla yeniden girdim. Ama biz kendimizi konuşmaya kaptırmışken, otelin penceresinin hemen altından silah atılmış gibi yüksek bir ses geldi; bunu arkasında da dehşete kapılmış bir güruhtan yükselen bir dizi korku çığlığı ve bağırışı duyuldu. D– hızla pencereye koştu; pencerenin kanatlarını açarak dışarıya baktı. Bu arada, ben kart rafına doğru ilerleyerek mektubu alıp cebime koydum; onun yerine de mektubun, evimde D–'nin şifresini ekmekten yapılmış bir mühürle kolayca taklit ederek dikkatle hazırlamış olduğum (yalnızca dış görünüşü açısından) kopyasını yerleştirdim.

"Sokaktaki kargaşa, çılgınlığa kapılmış ya da elinde misket tüfeği bulunan biri tarafından çıkartılmıştı. Adam, elindeki tüfeği çocuklardan ve kadınlardan oluşan bir kalabalığın üstüne çevirerek ateşlemişti. Bununla birlikte, tüfeğin içinde mermi olmadığı anlaşıldı; deli ya da ayyaş denerek adamın kendi yoluna gitmesine izin verildi. Adam gittikten sonra, göz önünde duran nesneyi güvenli bir yere saklar saklamaz benim de yanına gittiğim D– pencereden çekildi. Bundan hemen sonra da ben kendisine veda ettim. Deli numarası yapan adam, benim parayla tuttuğum biriydi."

"İyi ama, ne gibi bir amacınız vardı," diye sordum, "mektubu kopyasıyla değiştirirken? İlk ziyaretinizde mektuba açıkça el koyup oradan çıkıp gitmeniz daha uygun olmaz mıydı?"

Dupin, "D–, umarsızlığa düşmüş bir adam; üstelik soğukkanlı bir kişidir. Ayrıca, oteli de kendini onun çıkarlarına adamış hizmetlileriyle doludur. Sizin önerdiğiniz gibi çılgınca bir girişimde bulunmuş olsaydım, bakanlık

konutundan sağ çıkamayabilirdim. Paris’in iyi yürekli halkı, benim adımı bir daha duyamazdı. Ama bu düşüncelerin dışında başka bir amacım daha vardı. Siyasal tercihlerimin neler olduğunu biliyorsunuz. Bu konuda ben, söz konusu hanımefendi gibi davranıyorum. On sekiz ay boyunca, Bakan onu kendi gücü altında tuttu. Şimdi ise; hanımefendi onu avucunun içine almış durumda –çünkü Bakan, mektubun artık kendi elinde bulunmadığını fark edemeyeceğinden, eskisi gibi zorlamalarına devam edecektir. Böylelikle de kaçınılmaz olarak kendi siyasal sonunu hazırlayacaktır. Düşüşü de zor olmaktan çok, hızlı olacaktır. *Facilis descensus Averni’den*[63] *söz edilir durur; ama her türlü tırmanışta, Catalani’nin*[64] *şarkı söyleme konusunda belirttiği gibi, çıkmak inmekten kolaydır. Karşımızdaki bu örnekte, düşmekte olan kişiye karşı içimde hiçbir hoşgörü –hiç değilse acıma– duygusu yok. O tam bir monstrum horrendum; ilkeleri olmayan bir dahi. Ama itiraf etmeliyim ki, zorda kaldığı zaman, Emniyet Müdürü’nün “belli bir kişi” olarak nitelediği hanımefendi tarafından kendisine meydan okunduğunu anladığında, kart rafında bıraktığım mektubu okurken tam olarak neler düşüneceğini bilebilmeyi çok isterdim.”*

“Nasıl yani? Mektubun içine özel bir şey mi koydunuz?”

“Vallahi –mektubun içini boş bırakmak bana pek doğru görünmedi– bu aşağılayıcı bir şey olurdu. Bir keresinde, Viyana’da D– bana çok kötü bir oyun oynamıştı; o zaman kendisine, epeyce şakacı bir havayla, bunu unutmayacağımı söylemiştim. Bu nedenle, kendisini alt eden kişinin kim olduğu konusunda meraka kapılacağını bildiğimden, ona bir ip ucu bırakmamak yazık olur diye düşündüm. El yazımı çok iyi tanır; ben de boş sayfanın tam ortasına şu sözleri yazdım:

Un dessein si funeste,
S’il n’est digne d’Atree, est digne de Thyeste.

Bu dizeler, Crébillon’un[65] Atrée’sinde bulunabilir.”

Çevirenler: Yurdanur Salman, Deniz Hakyemez

[1] Rousseau - Nouvelle Héloise

[2] “Marie Rogêt”nin ilk basımından sonra, burada verilen dipnotların gereksiz olduğu düşünülmüştü; oysa bu öykünün dayandırıldığı trajik olaydan bu yana geçen birkaç yıl, bu dipnotların verilmesini, ayrıca öykünün genel tasarımını açıklamak için birkaç noktanın belirtilmesini gerekli kılıyor. *Mary Cecilia Rogers adlı bir genç kız, New York yakınlarında öldürüldü; kızın ölümü, yoğun ve hiç azalmayan bir heyecan yaratmış olsa da, cinayetin ardında yatan sır, bu yazının yazıldığı ve yayımlandığı dönemde çözülmemişti (Kasım, 1842). Yazar bu yazıda, Parisli bir grisette’in [grisette: hafifmeşrep, oynak kız (ç. n.)] başına gelenleri anlatıyormuş gibi yaparak, gerçek Mary Rogers cinayetinin temel nitelikteymiş gibi sunulan –ama aslında yazarın temel nitelikte olmaktan uzak gördüğü– olgularını en ince ayrıntılarıyla izlemiştir. Böylelikle, kurmacaya dayandırılan sav, gerçek açısından bütünüyle geçerlidir: Amaç da zaten gerçeğin araştırılmasıydı.*

“Marie Rogêt’nin Gizemi” bu gaddarlığın işlendiği sahneden çok uzakta, üstelik gazetelerde sunulandan başka hiçbir soruşturma aracı kullanılmadan yazıldı. Bu nedenle yazar, cinayetin işlendiği yeri görmüş ve adı geçen yerlere gitmiş olsa elde edebileceği pek çok şeye ulaşamadı. Gene de şunu belirtmek yersiz olmayabilir: (Biri anlatıdaki Madame Deluc olan) *iki kişinin, öykünün yayımlanmasından çok sonra, iki farklı dönemde yaptıkları itiraflar, yalnızca varılan genel sonucu değil, aynı zamanda o sonuca ulaşmayı sağlayan belli başlı bütün varsayımsal ayrıntıları da kesinlikle doğrulamıştır.*

[3] Von Hardenburg’un *nom de plume’ü (yazarlık adı).*

[4] Nassau Sokağı.

[5] *pension: pansiyon; konukevi (ç. n.)*

[6] Anderson.

[7] Hudson Nehri.

[8] Weehawken.

[9] *émeute: ayaklanma; gösteri (ç. n.)*

[10] Payne.

[11] Crommelin.

[12] The New York *Mercury.*

[13] The New York *Brother Jonathan, yay. H. Hastings Weld, Esq.*

[14] New York *Journal of Commerce.*

[15] Philadelphia *Saturday Evening Post, yay. C. I. Peterson, Esq.*

[16] Adam.

[17] *outré: sıradışı (ç. n.)*

[18] Bkz. “Morgue Sokağı Cinayeti”.

[19] *epigram: özlü söz (ç. n.)*

[20] *ex-parte: yalnızca bir tarafın çıkarı için gösterilen kanıt (ç. n.)*

[21] The New York *Commercial Advertiser, yay. Col. Stone.*

[22] *rationale: haklı neden; akılcı neden (ç. n.)*

[23] *sequitur: mantıksız çıkarım (ç. n.)*

[24] *de lunatico inquirendo: çılgın soruşturma ; delice soruşturma (ç. n.)*

[25] “Bir kuramın bir nesnenin nitelikleri üzerine oturtulması, kuramın o nesnenin amaçlarına göre ilerlemesini engelleyecektir; konuları nedenlerine göre düzenleyen kişi de artık onları sonuçlarına göre değerlendiremez olacaktır. Nitekim her bir ulusun hukuku, yasa bir bilim ve bir dizge durumuna geldiğinde, bunun adalet olmaktan çıkacağını gösterecektir. Sınıflandırma *ilkelerine körü körüne bağlanmanın, genel yasaları içine sürüklendiği hatalar, yasama meclisinin kendi planının yitirmiş olduğu adaleti yeniden yerine koymak için ne kadar sık harekete geçmek zorunda kaldığı gözlemlendiğinde anlaşılabilir.” – Landor.*

[26] *recontre: karşılaşma (ç. n.)*

[27] *Sabbath: Sebt günü; Musevilerce cumartesileri, Hıristiyanlarca pazarları uygulanan dinlenme günü (ç. n.)*

[28] *comptoir: tezgâh (ç. n.)*

[29] New York *Express*

[30] *lothario: çapkın; kadın avcısı (ç. n.)*

[31] New York *Herald*

[32] New York *Courier and Inquirer.*

[33] Mennais, başlangıçta tutuklanan ama hiç kanıt bulunamaması nedeniyle serbest bırakılanlardan biridir.

[34] New York *Courier and Inquirer.*

[35] New York *Evening Post.*

[36] New York *Standard.*

[37] *amour: aşk; aşk ilişkisi (ç. n.)*

[38] *Et hinc illoe iroe?: Bu bizi nereye götürüyor? Buradan nereye gidiyoruz? (ç. n.)*

[39] MS: elyazması; tutanak (ç. n.)

[40] MSS: elyazmaları; tutanaklar (ç. n.)

[41] Yazının ilk yayımlandığı Dergi'nin yayıncıları.

[42] *dénouement: çözüm; sonuç (ç. n.)*

[43] Bu özdeyiş şu anlama gelir: "Bilgeliğin, aşırı kurnazlıktan daha çok nefret ettiği bir şey yoktur. Bu, verdiği açıklamalara karşın Poe'nun, yaptığı ama kaynağı belirlenemeyen alıntılardan biridir."

[44] *boudoir: süslenme odası (ç.n.)*

[45] *au fait: işinin ehli (ç.n.)*

[46] John Abernethy (1764-1831), ünlü bir İngiliz cerrahı.

[47] *écritoire: yazı takımı (ç.n.)*

[48] François de la Rochefoucauld (1630-80), Fransız ahlakbilimcisi.

[49] Burada Jean de Bruyère'in (1845-96) adının yazıldığı sanılıyor.

[50] Niccoló Machiavelli (1469-1527), Floransalı siyaset yazarı.

[51] Thomasso Campanella (1568-1639), İtalyan filozof.

[52] *recherché: arama; araştırma (ç.n.)*

[53] dağıtılamaz orta önerme: Mantıkta bir önermesi eksik olan ve yanlış bir sonuca yol açan tasım.

[54] *par excellence: mükemmel biçimde (ç.n.)*

[55] Sébastien-Roch Nicholas (1740-94), Fransız siniği. Bu alıntı şu anlama gelir; “Genel olarak herkesçe kabul edilen her fikrin, gelenekselleşmiş her türlü şeyin aptalca bir şey olduğunu söylemek yanlış olmaz, çünkü bunlar çoğunluğa seslenir.”

[56] görev peşinde koşan

[57] boş inanç

[58] Cicero’nun, kendi görüşlerini destekleyenler için kullandığı terim.

[59]Jacob Bryant, XVIII. yüzyılın sonlarında bir mitolojiler sözlüğü yazdı.

[60] tuzakçı

[61] delme araçları

[62] ataletin gücü

[63] Cehennem’e iniş kolaydır.” (Aeneid)

[64] Angelica Catalani (1779-1849), bir İtalyan opera şarkıcısı.

[65] Prosper-Jolyet de Crébillon, Atrée et Thyeste’yi 1707’ de yazdı. Bu alıntı şu anlama gelir. “Böylesi ölümcül bir plan, Atreus’a yaraşmazsa, Thyestes’e yaraşır.”